

Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag - Årsskrift for 2022

SKARVSETTA

Pris kr. 250,-

Årgang 15

Omslagsbilde:

Vi svever på ei drone over Hummelvika, omtrent så langt vest på øya Hitra som vi kan komme. Sørvest for oss ser vi øyane sør i Kvennværet, med Risøysundet og Risøya nærast til høgre og Rognvika sine sjøhus lengst mot venstre. Nærast oss, til venstre i sundet, har vi Brurasenholmen. Litt av ei brur som plasserte senga si der. Midt i Risøysundet ligg Tjyvholmen, og bortafor ser vi Gjelsøya, med husa midt inne på øya, godt i ly for vestaværet under Gjelsøyvarden.

Lenger framme stikk Rognholmen opp, og bortom han strekker Kjeøya seg ut, lang og smal som ho er. Og der ikkje Kjeøya greier å strekke seg lenger mot Ramsøyfjorden, tek Djupholman, Araholman og ytter Nautskjæret over. Skimtar du den låge stripa av land på andre sida av fjorden? Det er Smøla, Hitras smålåtne søster i vest. Men langt der nede i sør, på andre sida av Edøyfjorden, stikk Tustnastabban opp, mesta tusen meter over havet, dei frekkaste av dei.

Foto: Otto Raum Eide
Tekst: Svein Bertil Sæther

SKARVSETTA

er et årsskrift som Hitra historielag og Kystmuseet i Sør-Trøndelag gir ut i fellesskap. Det har fått et navn som du kanskje synes er litt underlig. Bakgrunnen er denne: Før i tida var det ganske vanlig rundt om i grendene på Hitra at folk hadde mer eller mindre faste plasser der de samla seg, fortalte historier og løste lokale verdensproblemer. Ofte var det i godværet på søndager eller lørdags ettermiddager at folk kom sammen og hygga seg på denne måten. Tett i tett kunne de sitte utover lyngrabbene, gjerne med god utsikt, i le for austavindstrekken. På Sandstad hadde de en slik samlingsplass som ble kalt Skarvsetta. Namnet kommer trulig av at her satt folk tett som skarven på et skjær. Årsskriftet vårt skal forsøke å videreføre fortellertradisjonen og historiene fra Skarvsetta og fra liknende samlingsplasser rundt om på Hitra. Velkommen til Skarvsetta.

«Skarvsetta» 2022 er 15. utgaven av årsskriftet vårt.

Utgavene fra 2008 - 2021 kan du lese digitalt på:

**www.hitrahistorielag.no og
www.kystmuseet.no**

ORD TIL LESAREN

Kjære lesar!

Da vi skreiv ord til deg i fjor, skreiv vi at fjoråret hadde vore eit spesielt år. No har det gått eit år igjen. Kva skal vi skrive no? Om 2021 var spesielt, kva for ord skal vi bruke om året 2022? I alle fall ikkje mindre spesielt, helst meir.

I 2015 hadde «Skarvsetta» andre verdskrigen som tema. Da markerte vi at det hadde gått 75 år sia Norge vart tatt og okkupert av ei anna makt – stormakta Nazi-Tyskland. Sjølv om også 2015 dessverre baud på meir enn nok av krigar og konfliktar rundt om i verda, følte vi den gongen at vi – her i vår eigen europeiske andedam – hadde krig på trygg og god avstand.

Jau, vi visste godt at Europa også hadde fått smaka krig og vald i nyare tid, det mangla ikkje på det. Sjølv sagt minstest vi krigane på Balkan på 1990-talet, der også meir enn 12.000 norske soldatar deltok. I Bosnia mista meir enn 100.000 menneske livet, og to millionar vart jaga frå heimane sine. Likevel oppfatta vi ikkje dette som våre krigar. Dei trua ikkje oss og påverka kvardagen vår i liten grad. Hos oss gjekk livet som før.

I 2022 har dette endra seg. Vi har fått ein storkrig sentralt i Europa. Russland har gått til krig mot Ukraina og okkupert delar av landet. Ukrainarane kjempar tappert mot overmakta, og Norge yter hjelp til Ukraina på ulike måtar. Meir enn 5,2 millionar ukrainarar har flykta frå krigen til utlandet, 30.000 av dei har søkt asyl i Norge og rundt 35 er komne til Hitra.

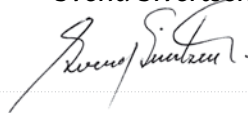
Slik er også vårt lokalsamfunn direkte involvert i det som skjer. På fleire område får krigen betydning for kvardagen vår, og etter kvart som krigen har utvikla seg, har igjen trusselen om bruk av atomvåpen dukka opp, sterkare enn nokon gong sia Cuba-krisa på 1960-talet. Korleis det vil slå ut, veit ingen.

Kjære lesar, du undrar kanskje på kvifor eit slikt stort og dystert internasjonalt spørsmål blir tatt opp her i vesle «Skarvsetta»? Skulle ikkje vi berre få kose oss med vår eiga lokalhistorie og konsentrere oss om våre nære ting? Vel, artiklane i Skarvsetta 2022 handlar alle som ein om lokalsamfunnet vårt på forskjellige vis. Dei fortel om hendingar og plassar, om aktivitetar og kvardagsliv, om ulykker og heltedåd, om sorg og glede. Det er all grunn til å sette seg i godstolen og hente ny kunnskap om det samfunnet vi er ein del av og sett pris på.

Men der i godstolen, med Skarvsetta i ei hand og kaffekoppen i den andre: Kanskje skal vi sende ein tanke til dei mange som no i år har mista akkurat det vi sett slik pris på? Ein tanke til dei som har flykta for livet, vekk frå alt dei var glade i og stolte av, forlatt sine lokalsamfunn og heimane sine, kappa røtene til sin eigen kultur og bakgrunn. Kanskje er det på tide å børste støvet av det gamle ordet SOLIDARITET?

Hitra, november 2022

Svend Sivertsen

Svein Bertil Sæther

INNHOOLD

- 6 Brevet i båtovnen
av Bente Heggvik
- 15 Livet i Rottensvikan
av Astrid Bergljot Olausen
- 21 Bakeriet ved Helsøysundet
av Svend Sivertsen
- 26 Gravplassen i Ulvan
av Svein Bertil Sæther
- 35 Viruset
av Magnar Ansnes
- 37 Ektepar hedret for heltedåder
av Svend Sivertsen
- 41 Flyktninger og kulturmøter på Ansnes
av Astrid Mortensvik
- 45 Historien om doktorbåten «Rita»
av Svend Sivertsen
- 53 Ondartet lungebetennelse i Fillan herred
av Knut Ansnes og Bernt Fjeldvær
- 62 Husmannsplassane under Dolm prestegård
Denne gongen: Bekknesset.
av Svein Bertil Sæther
- 69 Handelsstedet på Nordbotn, del 1
av Olaus Selvaag
- 81 Kilnotfiske etter laks på Hitra
av Edgar Østreim
- 85 Ørstoln og kalvbota
Gamle hitternamn på kroppdelar
av Arnfinn Aune
- 89 Ta vare på de gamle bildene
av Svend Sivertsen
- 93 Tidslinja vår. Hitras historie år for år.
Denne gangen: 1990-2016
av Svend Sivertsen
- 111 Hitra historielag 2022
av Lars Erik Strand Vitsø
- 112 Bli medlem i Hitra historielag
av Lars Erik Strand Vitsø
- 113 Kystmuseet i Sør-Trøndelag
av Hans Jakob W Farstad

BENTE HEGGVIK

Brevet i båtovnen

Livet langs kysten har endret seg mye, og av og til får vi en påminnelse om nettopp dette. Da vi rengjorde en båtovn, som hadde blitt gitt i gave til museet, fant vi noe uventet. Nederst i ovnen, under kokstein, forkullede trerester og annet som ikke hadde blitt brent, fant vi et brev datert 20.2.1928. Hvordan det hadde klart å unngå flammens roy, kan vi bare spekulere på. Men her sitter vi med en liten «tidskapsel», skrevet for nesten hundre år siden.

Denne ovnen fikk Kystmuseet som gave av Petter Hagbart Risvik (1929–2013), og det var inne i denne ovnen at museets samlingsforvalter fant brevet. Foto: Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Brevet

Vi kjenner på et visst ubehag ved å lese et privat brev mellom mann og kone, men samtidig er vi nysgjerrige på hvordan hverdagen kunne ha vært for disse to. Brevet er håndskrevet og skriftspråket har rester av dansk, med islett av hittedialekt. Det siste gir et muntlig preg, som understreker en hverdagslig og fortrolig tone. Konvoluttet er poststemplet *Fyllfjorden* og er frankert med to 10-øres frimerker. Mottaker er Alfred Risvik, ST 88 F, Titran. På baksiden av konvoluttet er det skrevet med fin løkkeskrift: *afsender: Stine Risvik, Fyllfjorden.*

Dette er konvoluttet som brevet lå i da det ble funnet, framside og bakside. Tilhører Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Alfred og Stine

Hvem var Alfred og Stine, og hva kan vi finne ut om livet deres? I et forsøk på å si noe om dem og deres samtid har vi brukt ulike kilder; folk som kjente dem, arkiver, nettsider, bygdebok og annen litteratur om tidsperioden. Alfred Marius Risvik var født i 1901, han vokste opp, og levde hele sitt liv i Austre Risvika ved Jevika på Ansnes. Han vokste opp sammen med foreldrene, Petter og Karen, og ei yngre søster, Ovedie, som bare ble 8 år.

Stine var født i 1893 på Straumsneset under Akset på Fjellvørsøya. Hennes fulle navn var Stine Kristine Hansdatter. Foreldrene var Hans Kristoffer Kristinansen fra Straumsneset og Anna Marie Olsdotter fra Springarvika i Bjørnavågen. De flytta rundt ganske ofte rundt om i nærområdet: Fjellvørsøya, Tranvikan, Ansnes, Ulvågan. Stine var eldst av tre søsken: Broren Kristian Alfred, født i Bekkvika ved Tranvikan i 1896, og søstera Berntine Ovedie, født i Grindfaret ved Ansnes i 1899. Kristian giftet seg med Nelly og flytta nordover. Han ble ikke noen gammel mann, han døde bare 55 år gammel. Berntine Ovedie døde 14 år gammel. Det betyr at Alfred og Stine ikke hadde noen stor nær familie.

Stine og Alfred giftet seg i Nidarosdomen 6. september i 1927, og 13. september to år senere fikk de sitt eneste barn, Petter Hagbart. Da brevet ble sendt i 1928 var Alfred 27 år, og Stine 35 år. Det betyr at Stine var 8

Brudebilde fra 1927 av Stine og Alfred Risvik. Foto: Krister Olsens fotosamling fra Ansneslandet.

år eldre enn Alfred. Aldersforskjellen var trolig av liten betydning. Både brevet og de vi har snakket med som kjente dem, forteller om et harmonisk par som hadde stor omsorg for hverandre. Det er et godt utgangspunkt for et harmonisk liv i lag.

Om Alfred forstår vi at han var en sindig og klok mann. Han var en praktisk anlagt og hadde ry på seg for å være en dyktig snekker. Mange naboer og sambygdinger hadde både hus og møbler som han enten hadde laget, eller vært med på å lage. Hans mest kjent trearbeid er nok døpefonten i Fillan Kirke. Vi vet også at han var samfunnsengasjert og var medlem i kommunestyret. I tillegg hadde han flere tillitsverv. Ivrig i skytterlaget var han også, så interessene var mange og engasjementet stort. Det ble sagt om Alfred at han var en klok mann det var verd å lytte til. Han hadde vettuge meninger om det meste. Et bedre ettermæle er det vel vanskelig å få.

I folketellinga fra 1920 var Stine 27 år og vi finner henne som ugift datter i Tranvikan, sysselsatt med *dagarbeide hos forskjellige huse*. Dette var ikke uvanlig på denne tiden. Ei voksen ugift kvinne hadde ikke noe stort utvalg av jobber å velge i. Særlig for henne som bodde på landsbygda og ikke flytta til en by eller tettsted. Vi vet ikke hvor eller hvordan Stines liv som tjenestejente var, men kanskje lignet det på det den tidligere tjenestejenta Ane-Marie Rypdal forteller om i Sunnmøre museum si årbok fra 1984. Boka er viet til artikler rundt kvinneliv og kvinnekår. Hun sier at det var ei skam for jenter å ikke ha skaffa seg tjenesteplass etter konfirmasjonen, sjøl starta hun i tjeneste på nabogarden mandagen etter. Rypdal var født i Ørsta i 1906. Hun sa om jobben: *Det var forventa at vi kunne en hel del både om arbeidet innomhus, utomhus og i fjøset. I huset var det min oppgave å ta oppvasken og rydde etter at husmora hadde stelt til maten. Utomhus falt mye av stellet med dyra i fjøset på meg.* At samfunnet var i ei gryende endring kan vi kanskje tolke utfra hennes utsagn: *Fikk du en god post og kom til gode folk, kunne du lære mye. Det var en stor fordel, mente Rypdal. Da kunne du lære mer enn de som begynte på husmorskolen.* Ikke alle hadde mulighet og råd til skolegang, selv om det åpnet seg en mulighet for jenter. Samtidig ga det

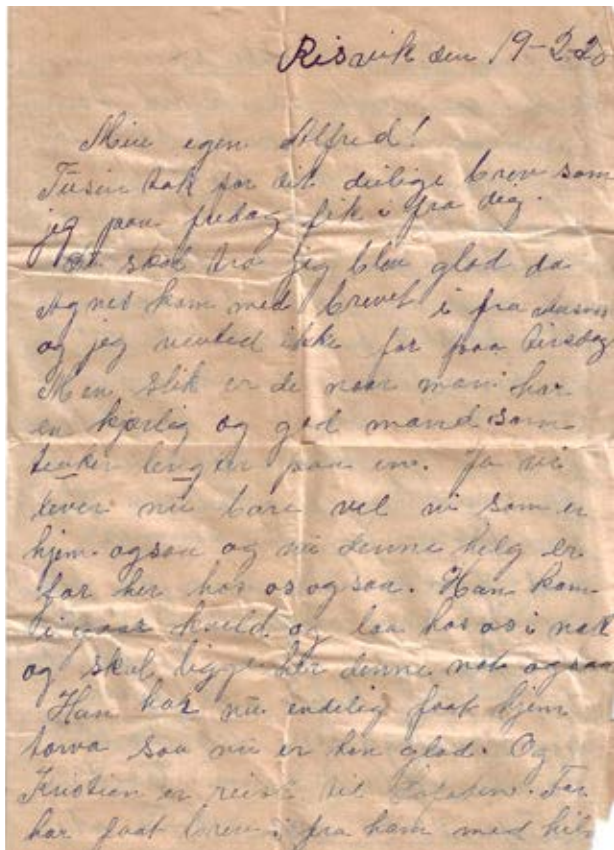
klare føringer for hva som ventet kvinner flest, det var et liv som mor, kone og husmor.

BREVET

Her er ei auskrift av Stine Risvik sitt brev til mannen sin. Auskrifta er bokstaverett, akkurat slik Stine skreiv brevet, bortsett frå at vi har delt det litt opp i mindre avsnitt. Til den tida å vera var Stine godt skrivefær, og slik artikkelforfattar Bente Heggvik er inne på: Det er skrive på eit gamaldags språk, slik Stine hadde lært det da ho gjekk på skolen dei første åra på 1900-talet. Men språket er også dialektfarga, godt tilpassa kvardagen ho fortel om. Slik fekk Stine fram det ho ville, på ein nær og sjarmerande måte. Brevet er personlig, skrive året

etter at Stine og Alfred gifta seg, av ho som går heime, passars hus og heim og lengtar etter mannen sin. Så kjem spørsmålet: Er det rett av oss å gjera allment kjent ord og tankar som Stine aldri hadde tenkt skulle nå andre enn Alfred? I lag med artikkelforfattaren kom vi i redaksjonen fram til eit litt tvilande «ja». Ein grunn er den underlige historia at brevet har overlevd i ein omn. Ein annan er den kulturhistoriske: Her møter vi menneske i ein kvardag som vi i dag veit lite om. Korleis var det for dei heime, der dei gjekk og tenkte på fiskarane langt til havs? Ein tredje grunn til at vi vågar oss til å gjera Stines brev kjent, er avstanden i tid. Det er mesta eitt hundre år sia brevet vart skrive, og Stine og Alfred har i dag ingen etterkomarar i live.

(Red.)

Dette er første side av Stines brev til Alfred. Tilhører Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Risvik den 19-2-28

Min egen Alfred!

Tusin tak for dit deilige brev som jeg paa fredag fik i fra dig.

Du skal tro jeg blev glad da Agnes kom med brevet i fra Ansnes og jeg ventede ikke for paa tirsdag. Men slik er det naar man har en kjærlig og god mand som tenker lengter paa en. Ja vi lever nu bare vel vi som er hjem ogsaa og nu denne helg er far her hos os ogsaa. Han kom i gaar kveld og laa hos os i nat og skal ligge her denne nat ogsaa. Han har nu endelig faat hjem torva saa nu er han glad. Og Kristian er reist til Lofoten. Far har faat brev i fra ham med hils[en] til os at han van ikke skriu til os. Men vi maatte skriu til ham bare adr. til N Dahl som før saa du maa vel skriu du --

Ser di har de bare kjækt ombord i Troll dampen og ja di fik nu vent naar di kom dit ogsaa. Blir de slik fremdeles saa maa du kom heim aat mæ og vent paa skreia. For de er sant som du siger jeg venter for de er langsam og ligg aalein. Men saa haaber jeg du kommer med første anledning.

Men Alfred end jeg som ikke fin nøkkeln å skrine dit oppa laafte da? Du maa skriu og fortæl kor den ligg hen vis du ikke kommer snart hjem. Er de tauja vores som

heng ut ne me nauste. Vis de er det saa maa vi ta dem ind naar dem bli tør. Ja nu har vi vis lit mer og spør om du er nu vel lei nu. Du har vel faat osten som vi sente med Johan Enoksen nu? Og i maargen kommer Gabriel Jæktvig og han har me lit smør til dig og elløv boller for jeg baka fastilaven boll i gaar. Og vis ikke han bringer de ombord til dere saa di ro op over og hente det. Dem ligger hos John Skagen paa Estnesbulanne. Ja nu maa du leve riktig vel da min elskede Alfred og mange kjærlige hilsener og kjys fra din egen Stine.

Kjærlig hilsen til dig fra din mor.
Og far beder mig og hilse
/e/ - gonat kjys

Her er Austre Risvika, der Stine og Alfred bodde. Vi ser ei lita bu vest for stuahuset, austafør ser vi fjøset og snekkerverkstedet. Plassen tilhørte Slåttavika fram til 1951, da sønnen til Stine og Alfred, Petter Hagbart Risvik, kjøpte heimlassen sin. Bildet er tatt i 1967 av Fjellanger-Widerøe og finnes i Kystmuseet i Sør-Trøndelags fotosamling.

Medisinutsalg

I 1929 ble det bestemt at Ansnes Sanitetsforening skulle etablere medisinutsalg. Alfred Risvik fikk jobben med å lage medisinskapet, og da falt deg seg kanskje naturlig at utsalget ble plassert i Risvika, med Stine som ansvarlig driver. Derfor var det mange fra Ansnes og områdene rundt som hadde god greie på hvem Stine var. Nøyaktig hva medisinskri-net inneholdt vet vi ikke. Det vi vet er at hun fikk en godtgjørelse for jobben. Frem til 1920 fikk hun ti kroner året. Utsalget ble en stor suksess som ga sanitetsforeningen gode inntekter. Utover etterkrigsårene økte lønna betraktelig og i 1949 ble det bestemt at Stine skulle få 100 kroner i året for jobben. I 1955 ba Stine om avløsning og da tok Maren Jektvik over.

Mens Alfred var ute på fiskerier innimellom snekkerjobbene, holdt Stine seg mest hjemme. Medisinutsalget krevde naturlig nok at hun var tilgjengelig. I tillegg hadde hun en del problemer med helsa. Vonde bein gjorde det vanskelig for henne å være særlig på farten. En tidligere nabo bekrefter dette, og sier samtidig: *Jeg var ofte innom Stine som barn. Dit var det så trivelig å komme. Stine var snill og hadde alltid så mye å fortelle.*

Stine ble 65 år gammel, hun døde den 23. desember i 1959. Alfred døde 24.oktober 1990 og ble gravlagt 6 dager seinere på Fillan kirkegård. Han levde i mange år

som enkemann og vi kan anta at savnet etter Stine var stort.

Nå vet vi litt mer om Stine og Alfred, men hva kan vi finne om livet generelt til de som levde langs kysten i 1928?

Vårfisket utenfor Titran i 1928

Fra brevet forstår vi at Alfred er på fiskerier utenfor Titran. Adressen vet vi er ST 88 F. Når vi leter i fartøyregistre fra 1928 ser vi at dette var Glimt, en åpen motorbåt på 30 fot. Den hadde en Tenfjord-maskin, som ga 7 hestekrefter. Eierne var John Gjevik fra Fillfjorden, og båten ble kjøpt i 1925. Alfred og John var naboer i Jevika ved Ansnes.

Etter transportetappen til Frøya, kan vi anta er at Alfred og kollegene hans hadde leid seg husvære hos noen på Titran. Tørrmaten holdt de seg nok med sjøl, men middagsmaten fikk de servert. Fiskerne fikk stykkpris for fisken, og de beste ble plukket ut til lønn for kokken som laga mat og stelte i huset, dette ble kalt kokkfisk (kokkskrei). De fleste skreigrunnene utafør Titran lå ganske nær fiskeværet. Utror ble bestemt av fiskerioppsynet. De heiste flagg i signalmastra når utroren kunne begynne. Heimroren var det oftest været som bestemte – i tillegg til varighet på dagslyset.

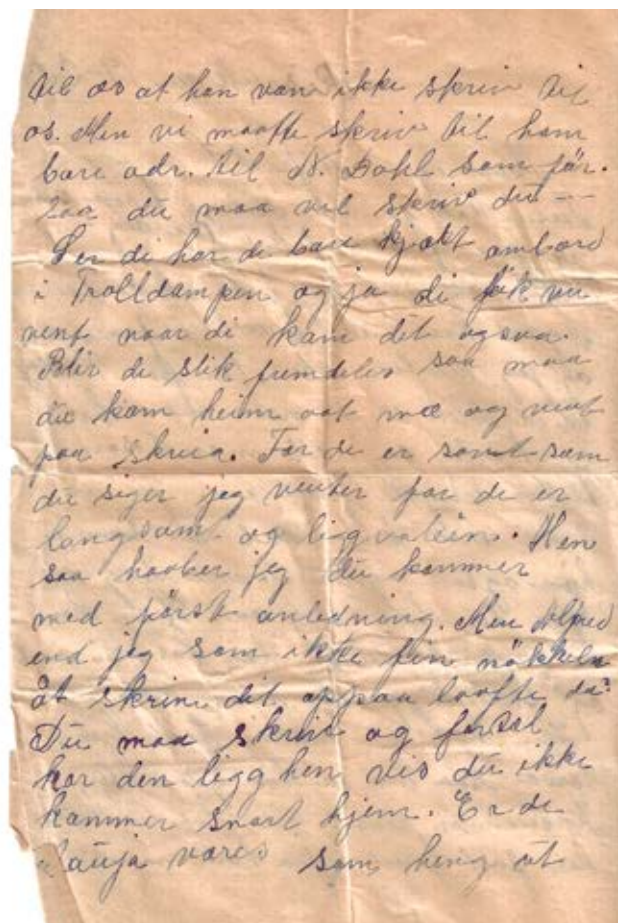
For å få en forståelse av forholdene for de som fisket ved Titran kan man gå til aviskildene. Ved å logge inn på nasjonalbiblioteket sine sider og søke på Titran og dato 1. – 29.2.1928 fikk vi følgende.

Fosen Blad melder den 20.2.1928: Fra Titran meldes lørdag at båtene har fått 20 – 40 mål sild. Skreifiskerne har fått 20 – 30 stk.

Arbeideravisen skriver på side 1, den 13.2.1928: Fra Titran telefoneres at det i formiddag var innkommet 9 båter med storsild. Fangsten var fra 5 – 40 mål. Prisen er 7 – 8 kroner. Ved Titran fiskes også en del sei, det er tatt opptil 300. Prisen er 30 – 40 øre stykket.

I **Nidaros** kan vi lese følgende den 25.2.1928, nederst på side 4: For Titran er fremdeles skreifisket dårlig. 120 snørebåter var ute i går og fangsten var 50 til 60 stk per båt.

Adresseavisen har følgende melding onsdag 25.2.1928: Fisket er fremdeles dårlig overalt. En del skreifiskere fra Titran var på sjøen i går. Fangsten var 50 – 60 per båt.

Det er at han var ikke skriv til
os. Men vi måtte skriv til ham
bare adr. til St. Bahl same før.
Saa du maa vel skriv det --
For de her de bare kjølt ambard
i tralldampen og ja di føt nu
antf naar di kame dit og saa.
På di slik fundles saa maa
de kom heim ost mee og meel
paa skriva. For de er rovt sam
di siger jeg meel for de er
langsam og ligvæters. Men
saa haaber jeg du kommer
med først anledning. Men hjælp
end jeg som ikke fin måkelde
at skriv dit oppaa loofte se.
Du maa skriv og førel
her den ligg her alis du ikke
kammer snørb hjem. Er de
Lauja vare som heng at

Her er andre sida av Stines brev. Tilhører Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

Prisen er 70 øre stykket. Største sildefangst er 40 kasser, dessuten en del sei. Det var i går fint vær og smul sjø overalt på Frøya.

Av dette kan vi se at det neppe ble noen storfangst for Alfred, og for de mange som fisket ved Titran i februar 1928. Vi kan også anta at skreia var mest ettertraktet. Mens seien var priset til 30 – 40 øre per stk., kunne man få 70 øre for skreia. Sildefangsten ble oppgitt i mål, og her var prisen antatt å være 7 -8 kroner for et sildemål (1 hektoliter).

Skreia hadde vært et kjærkomment tilskudd for kystfolket, men det var i ferd med å endre seg. I 1928 var det nesten slutt på innsig av skrei til Midt-Norge. Siden slutten av 1800-tallet merka fiskerne at skreia ble magrere og dårligere for kvart år. Noe variasjon i mengden var det. Året 1931 ble beskrevet som et rekordår for skreifisaket, sjøl om den var så mager at oppkjøperne forlangte to for en. I 1933 var det beint slutt med innsig av skrei på Trøndelagskysten.

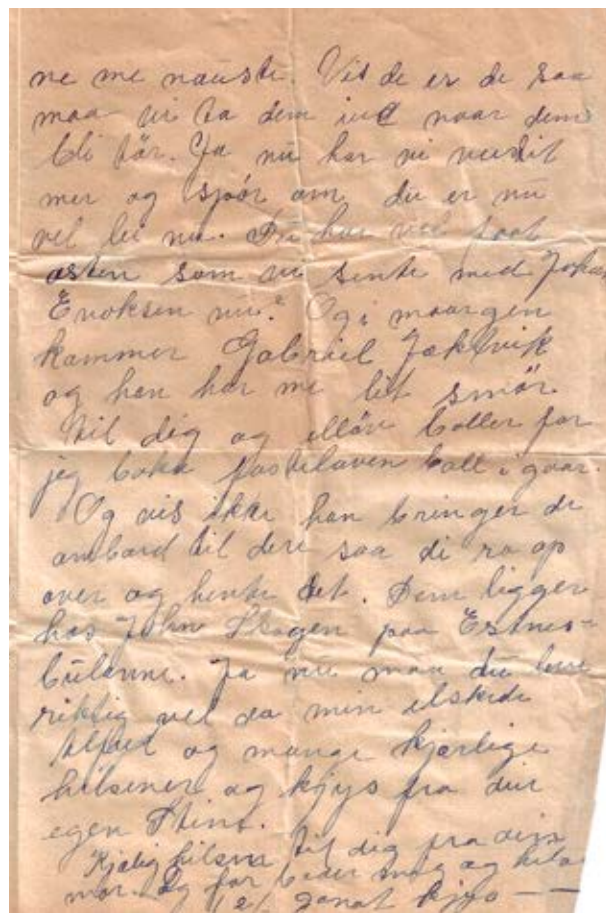
Viktige hendelser for fiskere på 1920-tallet

I 1928 hadde mange fiskere installert motor i båtene sine. For å gi et bilde av utviklingen på landsbasis, så hadde 2500 fartøy installert motor i 1914. I 1920 hadde hele 6000 fartøyer blitt motoriserte. Situasjonen for mange var at sjøl om båtene fikk motor, valgte de likevel å beholde segla. Det hadde nok flere årsaker; motordrifta kunne fuske og da var segla gode å ha. I tillegg var det drivstoffet dyrt, så med god bøl kunne man bruke vindkraft og spare på den kostbare oljen.

Mellomkrigstiden var preget flere økonomiske kriser, som førte til prispress i alle omsetningsledd. Fiskerne merket endringen godt, og som en følge av denne vanskelige situasjonen ble Norges Fiskarlag stiftet i 1926. Organisasjonen ble fiskernes faglige organisasjon og politiske talerør. Sentralt i arbeidet for Fiskarlaget var organisering av førstehåndssalg. Mens dette tidligere hadde vært styrt av private oppkjøpere, fikk nå fiskerne selv styring med salget. Gradvis ble omsetningen fra fisker til oppkjøper etablert som et fiskersamvirke med enerett

på omsetningen (fiskesalgslag). Førstehåndsomsetningen av sild ble organisert gjennom Storsildlaget (1927) og Stor- og Vårsildlaget (1928). Eneretten til omsetning ble lovfestet i 1929 ved sildeloven. I torskefisaket kom den organiserte førstehåndsomsetningen et tiår senere ved råfiskeloven av 1938.

Nye fiskerier kom i gang i mellomkrigsåra. Både rusefiske og krabbefangst med teiner ga kjærkomne inntekter

Dette er siste sida av brevet. Stine avslutter med orda «gonat kjys». Tilhører Kystmuseet i Sør-Trøndelag.

i ei vanskelig tid. Fisk fanget i ruser ble solgt til brønnbåter, som leverte fersk fisk til markedet i byen.

Ulykker på kysten

Kystfolket visste at havet kunne gi gode inntekter og mat på bordet, men de visste også at havet var farlig. I 1928 hadde nok både Alfred og Stine - og alle andre i Hitra- og Frøyaområdet i minnet de store ulykkene i 1899 og 1920. Begge ulykkene skjedd i farvannet Glimt fisket, ved Titran på Frøya. Den første og største ulykka i 1899 kostet 140 menn livet. I den andre Titranulykka i 1920 døde 37 mennesker. At dette måtte ha vært katastrofalt for de som ble rammet kan vi forstå. Mange familier mistet mennene sine denne stormnatta den 13. oktober i 1899. Om det ikke hjalp stort på sorgen og savnet, så visste de iallfall at mange hadde stor medfølelse med dem. Titranfondet ble etablert som en nasjonal innsamlingsaksjon og utgjorde mer enn 800.000 kroner. En betydelig sum, som kom de etterlatte til gode. Det hjalp ikke på savnet og sorgen etter tapet av sine kjære, men det gjorde nok kvardagen etterpå litt enklere.

Kystkvinner

I boka *«Fiskerbonden og andre kvinnfolk»* er kystkvinnen tema. Liv Marie Austrem, og Guri Ingebrigtsen har intervjuet 75 eldre kvinner, som har bodd hele sine liv i Lofoten. De forteller om livet de har levd og hvordan de har oppfattet sin situasjon. Vi kan anta at livet for kvinnene på Hitra og resten av kyst-Norge ligner på livet til Lofotkvinnene. Fellesnevneren i historiene ser ut til å være at de ikke syns de har vært i arbeid. Kan-skje tenkte de på at de ikke har hatt lønnet arbeid, at de «bare» har vært hjemmeværende og tatt seg av hus og heim? Når kvinnene forteller videre forstår vi at de har fylt en stor og viktig rolle i lokalsamfunnet. De hadde eneansvar for barn, gamle og eventuelt leietakere i husholdet i store deler av året. Ble noen syke kunne lege og jordmor være mange timers reise unna. Da var det viktig å støtte opp om hverandre.

I 1928 vet vi at fiskerbåtene hadde blitt større og sikrere, men likevel kunne ulykken være ute. Livet som enke ble

tøft. I tillegg til sorgen og savnet var det vanskelig å klare seg økonomisk og praktisk. Derfor stilte kvinnene opp for hverandre – i visshet om at det kunne være de som trengte hjelp neste gang.

Kystkvinnenes mange oppgaver

Det daglige fjøsstellet ble ansett som kvinnejobb. Barna og de gamle i husholdet hjalp selvsagt til, men husmora hadde hovedansvaret. Innlagt vann i fjøset var ikke vanlig, så det ble mange bøtter å bære. Den vanligste kurasen på Hitra på denne tida var Sidet Trønder- og Nordlandsfe (STN). Sjøl om rasen var mindre og ikke trengte så mye vann og fôr som dagens kyr, så var det nok et strev for mange å skaffe nok mat og drikke til dyra. På våren var gjerne høyet oppbrukt og man måtte tenke alternativt. Greiner, bark og tang ble redningen for mange.

Her er en rullekniv fra Ulvågan. Foto Svend Sivertsen

Kvinnene hadde gjerne tilgang til en fjærabåt, som de rodde hjemmefisken med. Fisk og fiskmatprodukter var kvardagsmaten, kjøtt ble kun spist på søndager og høytider. Maten laget de sjøl, de mange kvinneredskapene, som blant annet vi på Kystmuseet har i våre magasiner, vitner om at de ble flittig brukt. Her er en rullekniv, som ble brukt til å finmale fiskekjøttet til farse. Av dette kunne de lage blant annet fiskekaker og fiskeboller.

Hus og klær måtte holdes reine og i orden, det var tungt og kaldt arbeid, da et fåtall hadde innlagt vann i huset i 1928.

Kvinnene måtte også ordne med mat og klær til mannen, og kanskje sønner eller brødre, som var på fiske. Karene hadde gjerne med seg tørrmat, smør og surmelk. I tillegg til nødvendig mat måtte de også ha med seg klær og utstyr for å klare seg under fiskeriene. Ullprodukter var det som måtte til for å holde fiskerne varme. Fra ytterst til innerst måtte klærne være av god kvalitet. Mange kystfamilier hadde sau, og ulla var verdifull. Karding og spinning ble gjerne gjort hjemme. I 1928 hadde noen kvinner skaffet seg strikkemaskin. Med den kunne de produsere klær til familien og kanskje noe for salg.

Fremskritt i hjemmene

Uten elektrisitet og innlagt vann var livet strabasiøst, sett med våre øyne. Likevel opplevde ikke kvinnene at de hadde det spesielt vanskelig, skriver Austrem og In-

Den vesle familien i Risvika tidlig på 1930-tallet: Alfred, Stine og Petter. Foto: Krister Olsens fotosamling fra Ansneslandet.

gebrigtsen. Lofotkvinnene mente de hadde mye å glede seg over også, vi kan anta at kvinnene på Hitra og Frøya var av samme oppfatning. Sjøl om det skjedde en rekke fremskritt i 1920-åra, så skjedde det ikke så mye på kvinnfolka sin arena. Strikkemaskina er allerede nevnt, men også symaskin, separator og kjøttkvern ble introdusert. Alle hjelpemidla var mekaniske, for elektrisitet i husene ble ikke vanlig før etter krigen. Først da kom de

store framskrittene for kvinnene sin del. Likevel hadde lettelsene i arbeidsmengden gjort livet til kvinnene litt enklere, og man satte pris på de goder man fikk.

Oppsummering

Båtovnen ble gitt i gave til Kystmuseet på Hitra av Petter Hagbart Risvik, Alfreds og Stines eneste barn. Brevet var en stor overraskelse, som det ble vanskelig å arkive-

re uten å se nærmere på livet til Alfred og Stine. Sjøl om mye varierte, var deres liv trolig ganske typiske for kystfolket på den tida. I deres levetid skjedde store endring, både teknisk og sosialt. I dag kan vi se tilbake på en svimlende teknologisk utvikling, som sparer oss for mye slit. Samtidig har vi kanskje mistet noe på veien, som det sterke samholdet og vissheten om rolletilhørighet både i familien og samfunnet rundt oss.

Kilder og nettsider

Ansnes, Knut: epostkommunikasjon februar 2022

Aune, Bjørkvik og Sæther: Gammeltia på Hitra. Frå arbeidslivet på kystgården.

Austrem, Liv Marie og Ingebrigtsen, Guri: Fiskerbonden og andre kvinnfolk

Elstad, Åsa: Kystkvinner i Norge

Foss: Johan G. Fiskerinæringa i Trøndelag i vårt århundre

Grønbech, Dagrunn: Kystkvinnen.

Nordstrand, Harald: Kystkvinner: Liv og lagnad

Olsen, Krister: Ansneslandet, folket og livet.

https://snl.no/Norsk_fiskerihistorie

<https://www.digitalarkivet.no/census/person/pf01074142001800>

<https://www.nb.no/>

<https://www.yrjarheimbygdslag.no/sjobruk/maal.htm>

<https://hitterslekt.no>

<https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/1607-det-moderne-hjemmet.html>

ASTRID BERGLJOT OLAUSEN

Livet i Rottensvikan

Jeg vil fortelle litt fra min barndom heime i Rottensvikan, tidsperioden er 1940-1960.

Høsten 1951 ble min far, Jon Hjalmarson Langø (1907-1989), innvalgt i Heim kommunestyre og ble valgt til ordfører i kommunen. Den gangen var det ikke partilister, men kretslistes, så partitilhørigheten var ikke avgjørende. Han var ordfører i to perioder, 1952-1960 og ble etter hvert medlem av Arbeiderpartiet.

Far var engasjert i alt som foregikk i lokalsamfunnet. Han hadde sine meningers mot, alle var vel ikke enige, da som nå. Det hendte det var diskusjoner på kjøkkenet heime, og jeg var ganske lei noen ganger. Kontoret hans var i et hjørne av stua. Der hadde han en skrivemaskin og regnemaskin. Det var ingen kommunesekretær den gangen, og det ble mye å sette seg inn i til å begynne med. Vi bodde jo avsides til så han måtte bruke båt for å komme til butikk og post. Var været dårlig kunne det gå

Høyonna er i gang i Rottensvikan. Bilde utlånt av Lars Erik Strand Vitsø.

Heim kommunestyre på 1950-tallet. Her er alle representantene samlet.

Sittende fra venstre: Kolbjørn Vaagan, Erling Taftø, ordfører Jon Langø, varaordfører Steinar Stamnestrø, Aksel Taftø. Stående f.v.: Magnar Aae, Arthur Vasslag, John Åstuik, Johan Valstrand, John J. Vaagan, Johan Arntsen Flesvik, Jan Letnes, Simon Oshaug og Edvard Mjønes. Bilde utlånt av Lars Erik Strand Vitsø.

en uke, og da kom han heim med en bunke brev og aviser. Avisene måtte jo leses, for der var det nyheter og kan hende noen meningsutvekslinger. Gjerne under «Ordet fritt». Hvis man hadde noe på hjertet den gangen var det avisene som var formidler.

Heim kommune var på mange måter delt i to, Østre og Vestre Heim, med Hemnefjorden i midten. Det var lange avstander, veiløst mange steder, og om det var noen veistubber så var de oftest ikke tilknyttet noe veinett.

Kommunestyremøtene ble holdt i private hus, som regel på den andre sida av fjorden, i Vestre Heim. Det var mest sentralt og midt i kommunen. Medlemmer fra Østre måtte krysse Hemnefjorden.

Jeg husker jeg hjalp far å skrive budsjett – for hånd. Det var ikke så store beløp den gangen og Heim kommune

var ingen rik kommune, så budsjettene gikk bestandig i minus. Med tilskudd fra Skattefordelingsfondet ble det balanse.

Da far hadde vært ordfører i en periode, var han i tvil om han skulle stille på nytt. Jobben som ordfører tok mye tid, og honoraret var ikke stort, 2000 kroner for året. Men han ble visst overtalt og gikk på en ny periode. De siste årene han var ordfører ble det bygd kommunehus på Heimsjøen og det ble ansatt kommunesekretær.

Samfunnet var i utvikling, det ble bygd nye skoler, det var bygging av kraftlinjer og nye veier. Veiforbindelsen til Hitra ble heftig diskutert. 10 år senere ble Slørdalsveien åpnet. Hadde noen sagt at det skulle bli tunnel til Hitra, hadde vi ikke trodd det den gangen.

Deling av kommunen var på trappene, og fire år etter at far sluttet som ordfører ble kommunen delt. Østre Heim gikk til Snillfjord kommune og Vestre Heim til Hemne kommune. Dermed var Heim kommune en saga blott, trodde vi, men nå nærmere 60 år senere, har den igjen oppstått på ny, om bare i navnet.

Familie og oppvekst

Astrid Bergljot Jonsdatter Langø (f.1937) er datter av Solveig Terese Langø og Jon Langø, som satt som ordfører i Heim kommune. Familien bodde i Vikan, Rottensvikla ved Sunde, Østre Heim, som senere skulle bli en del av Snillfjord kommune.

Astrid forteller fra sin oppvekst –

-Jeg husker ikke så mye fra de første leveåra, og da jeg var tre år gammel brøt krigen ut, og det husker jeg så vidt. Jeg husker det var mange fly og at de voksne var rystet og snakket alvorlig sammen. Vi bodde i Vikan og det var jo bra, for det var litt utenfor allfarvei. Det var Hemnskjela som fikk trøkket. Der gikk tyskerne inn i husa til folk og tok for seg. Beslagla stuene, folk fikk til nød og neppe beholde kjøkken og et loft.

Høsten 1940 fikk jeg ei lita søster som ble døpt Ragnhild Synnøve. Hun døde bare et par måneder gammel og jeg kan bare så vidt huske henne. Hun ble begravet på Rottem kirkegård. Flere barn ble det ikke, og jeg forble enebarn.

Det var ganske langsomt å være eneste barn i Vikan. I 1942 besluttet tante Margit og onkel Normann å flytte til Vikan. De ville flytte fra alle tyskerne på Hemnskjela. Jeg var overlykkelig for da kom Gerda innover. Hun var tre år eldre enn meg. De bodde hos oss mens de satte opp stua si «Bjørkli».

Da Gerda flyttet til Vikan ble det ikke så langsomt. Vi fant på mye rart, vi fisket kumort, fanget rumpetroll, gikk på stylder, lekte med dukker, katter og killinger. Den tida var det ikke TV og dataspill, heldigvis. De voksne hadde nok med sitt for det var mye å gjøre, så vi som var unger måtte finne på noe selv, og det skjerpet fantasien.

Astrid Langø og venninna Gerda Jakobsen. Hunder heter Stella.
Bilde utlånt av Lars Erik Strand Vitsø.

Det var naturhusholdning så vi laget og dyrket alt selv. Vi hadde tre kyr, en hest, «Sylva» som jeg for øvrig var ganske redd. Den hesten var utspekulert og gjorde alt for å skremme meg. Vi hadde sauer, griser, geiter, høner og kaniner. Om våren var det lamming og killinger ble født. Sauene ble klippet før de ble sluppet ut på beite. Geitene ble satt bort på sommerbeite inni Åstfjorden og hentet igjen om høsten. Da fikk vi geitost med. Killingene ble igjen heime og de var veldig folkekjære. Vi lekte mye med dem, og det var stor sorg når de måtte slaktes. Men var det bukker, måtte de slaktes. Det var heller ikke moro når kaninene ble slaktet. Vi måtte bare venne oss til det.

Onnaarbeid

Om våren var det pløying, harving og såing. Vi hadde både hvete, havre, bygg og poteter. Grønnsakåker hadde vi også. Under krigen var det lite mat og det var tvangslevering av både mel og husdyr. Tyskerne tok ikke hester som var med føll, derfor fikk far satt føll på «Sylva» to ganger under krigen.

Bak John og Solveig, Foran Hjalmar, Astrid, Alma Langø og oldemor Gunelie Bertine Karlsnes. Foto tilhører Astrid B. Olausen.

Om sommeren var det slåttonn med hesjing og høykjøring. Høykjøringa var morsomt for da var det bestandig godt vær og vi fikk sitte på høylasset. Høyet måtte vi dra innover låven og pakke og trampe for å få det i hus. Etter hvert ble fjøset for lite, og i 1955 ble det revet og far bygde nytt fjøs. Da var jeg 17 år og jobbet på samvirkelaget.

Far hadde også sølvrev under krigen. Oppe i buret sto det ei stor kjøttkvern, «revkvenna». Der malte far fisk og forskjellig som han ga til reven for at skinna skulle bli fine. Han hadde også grønnkålåker for det var fint for reven. Men det likte også kaninene når vi slapp dem ut av burene. Vi så bare ørene som stakk opp ned i åkeren.

Når vi tente lampa om kvelden under krigen, måtte vi dra ned blindingsgardinene så ikke fremmede fly skulle se lys. Det hadde tyskerne bestemt. Det var ikke rare lyset fra ei parafinlampe, men likevel. Gevær var det ikke lov å ha så far hadde gjemt sine oppe i berget bak fjøset. Der så jeg at han satt en vårdag og pusset gevær, men det måtte jeg ikke si til ei levende sjel, sa mor.

Skolegang

Da jeg var sju år, begynte jeg på skolen. Det var i 1944. Krigen var ikke slutt, og det var «oversvømmelse» av tyskere på Hemnskjela. Derfor begynte jeg på skolen i Vågan. Jeg syntes det var veldig greit å gå på skole det første året, for jeg fikk gå sammen med Gerda. Det var to-delt skole. Fire klasser sammen i småskolen og tre klasser sammen i storskolen. Vi bodde hos «Beret sentralen» og gikk annenhver uke.

Våren 1945 kom fredet og alle var glade for det. Den høsten måtte jeg begynne på skolen på Hemnskjela og da fikk jeg ikke gå sammen med Gerda. Jeg hadde det godt oppi Hemnskjelgården hos tante Hjørdis, men det var ikke heime. Jeg husker enda den vonde magesfølelsen når jeg skulle på skolen og være borte ei uke. Men når far hentet meg på lørdag og jeg visste at jeg skulle være heime ei heil uke, var det herlig lykkefølelse. Men etter hvert ble jeg tøffere. Jeg ble jo kjent med andre unger på skolen og fikk nye venninner, og det ble bra.

De to siste åra jeg gikk på barneskolen gikk jeg på Sundlandet, i Bjørkly, for da hadde det blitt skole der. Da bodde jeg heime og gikk til skolen derfra. Det var langt og det hendte jeg måtte ligge over hos venninna mi når det var styggvær, men det var sjelden. Jeg gikk mye sammen med Arvid, søskenbarnet mitt som bodde på Rottem. Vi sparket, og Arvid hadde sykkel. Det var ei artig tid.

Etter krigen begynte far og jakte størje. Det var ganske mye størje på fjorden og det var enda noen båter som drev denne gesjeften. Han rigget opp størjestol og skaffet seg harpungevær. Når det var stille på fjorden tok far med seg kikkert og gikk bort på Ormneset. Han ville se om det var størjer som gikk i strip. Hvis han så det, kom han ned i fullfart, fikk med seg bestefar og de drog på sjøen. Far var ganske heldig til å få tak i størje. Den kunne bli to, tre hundre kilo, og det var god pris på størja. Far drev med dette i cirka ti år, så vidt jeg husker. Det ble mindre med størje etter hvert. De større båtene begynte å skaffe seg nøter og tok opp mot hundre størjer i kastet. Størja forsvant etter hvert.

Julehøytida

Vi gledet oss til jula da som nå, men det var ikke så mange julegaver. Det jeg gledet meg mest til var at jeg fikk være oppe så lenge jeg ville julekvelden. For å gå å legge meg på loftet var det verste jeg visste. Det var vel oldemors spøkeshistorier som satt i meg. De voksne vaske og bakte og det luktet godt i huset. Vi slaktet like før jul, for vi hadde ingen fryser, og skulle vi ha ferskt kjøtt, måtte vi slakte. Da kom Paul slakter til gårds og det var litt spennende. Julekvelden ble det tent opp i stua, og da luktet det jul. Vi pyntet juletreet og spiste rømmegrøt til kvelds. Far var i fjøset og stelte litt ekstra med dyra, og vi hengte opp fugleband da som nå. Jula begynte ikke før julekvelden den gangen, men så varte den til langt ut på nyåret. I mellomjula var det juletreffest, og dit kom hele bygda. Alle gikk rundt juletreet og sang julesangene mange ganger. Vi hadde juleselskap heime og det var artig for oss ungan.

Rottensvikan

Elektrisiteten kom til Vikan først i 1957. Før den tid var det bare vedfyring, og det var ikke bestandig så mye ved i skjulet. Da jeg var lita, var det oldefar som hogde ved, bestefar Hjalmar var opptatt med sjøfiske, men da oldefar døde ble det bestefar sin jobb, og det var det til han var langt opp i nittiårene. Han så dårlig, men selv om han hugde hull på vantene sine så berget han fingrene.

Vi hadde også torvtaking da jeg var lita. Vi tok torv på myra og la den utover for tørk. Så «rauket» (valet) vi den, fire torver mot hverandre og en lå på toppen. Når torva var tørr, bar vi den inn i torvhuset og lagret den der. Det var fint å være på torvhauan når det var finvær. Vi hadde med oss mat og spiste ute. Det var mye rot med torvfyring. Det ble boss og torvstrø over alt, men det var ikke så nøye. Det var kunsten å holde varmen. Det var ikke så mye skog den gangen, og sau og krøttera gikk i marka hele tida og det holdt småskogen nede.

Om kvelden var det å tenne parafinlampa. Vi kunne ikke tenne den for tidlig, måtte spare på parafinen. Da var det småmørkt i kjøkkenet, bare lyset fra ovnsdøra lekte seg på golvet. Vi «kvilte skjømning». Vi fyrte i ovnen og

Gården Rottensvikan, bildet er fra før krigen. Rottem ligger ved Sunde på veien til Vågan. Bilde utlånt av Lars Erik Strand Vitsø.

hadde varme bare på kjøkkenet den gangen. Det var der vi oppholdt oss hele tida.

Om vinteren satt mannfolka og batt garn om kveldene. Kvinnfolka satt og kardet og spann, strikket og lappet tøy. Det var dårlig lys, men det var bare sånn.

Var det bra vær var karene på sjøen om dagen. Det hendte de var på skjellgraving. Kom de heim med skjell hendte det ofte at de kløyvde skjell på kjøkkenet og egnet lina. De måtte være der det var litt varme. Vi kunne ikke være for prippen på rensligheta. Ofte satt de i fjøset også.

Å drive på sjøen i vinterkulda var ikke barnearbeid. De voksne kom ofte inn med istapper under nesen og speika vanter. Ikke rart at skinnet på fingrene ble som tykt lær. De brukte tykt ullundertøy den gangen, for å holde varmen, og de klødde seg ikke fordervet for det.

Den gangen var det godt med fisk i sjøen også. Om sommeren var det store seiflak, og da rodde vi ut med bambustrøene våre. Det var ikke vanskelig å få ferskfisk og le-

ver. Utenfor Ormneset er uerplass, og det var bestandig uer å få. Nysalta uer var god sommermat. Vi fikk også bleik (hvitting), den var fin til ballfisk.

Far hadde også ut laksnøt hver sommer. Ei i Håvika og ei ved Ormneset. Det var ikke hver sommer det ble så mye laks, men det kunne slå til. Han fikk også en del gråfisk i nota.

Borte ved bekken i Vikan sto det et størhus. Det var bygd over bekken, slik at når vi løftet opp ei luke i golvet, kunne vi slå vaskevannet rett i bekken. I bekken med rennende vann vasket bestemor Alma klær. I andre enden av størhuset var det smie, og mellom de to rommene var det bygd opp en murpipe med ei gruve på størhussida og ei esse på smiesida. Bestemor hentet ofte einer oppom skigarden og drog det ned til størhuset. Utenfor var det en huggestabbe der hun hugg einer som hun brukte til å fyre på gruva. Der kokte hun klær i ei stor jerngryte, vasket klærne og skylte dem i bekken.

I smia var det esse og stor blåsebelg. Jeg sto ofte og så at far banket på rødglødende jern og formet det slik han ville ha det. Smia ble revet i 1970, og far bygde vognbu av materialene. Oppe i skogbrynet sto det et sommerfjøs. Der var det tre båser, og der var kyrne om sommeren. Det var bare å åpne grinden til utmarka og slippe ut kyrne om morgenen. Om kvelden kom de forhåpentligvis tilbake, hvis ikke måtte vi lete etter dem. Etter at far bygde nytt fjøs, ble ikke sommerfjøset brukt lenger og det ble revet i 1972.

Det gamle naustet blåste ned en dag det var landvindsrokk. Det var vel i 1975. Nytt naust ble bygd på samme plassen og er derfor ganske nytt.

Bestefar

Hjalmar Kristian Langø var født i 1880 og bodde i Rottemsvikan ved Sunde. Han var en ivrig fisker, og allerede som 12-åring rodde han vinterfiske sammen med sin far, Konrad Karlsen. Foreldrene bodde den gangen på Langøya. Hjalmar fortsatte med fiskeriene, og han drev

John på storfiske med «Atle». Bilde utlånt av Lars Erik Strand Vitsø.

Lofotfiske og fiske ved Gjæslingan med Listerbåten sin. En periode drev han også laksefiske på Finnmarkskysten. Som 19-åring var han med og drev fiske ved Titran, og den ulykksalige natta mellom 13. og 14. oktober 1899 var han ute og fisket og ble overrasket av uværet. Hjalmar var en av de heldige og overlevde den store ulykka som krevde livet til 141 fiskere.

25 år gammel flyttet han til Sundlandet og giftet seg med Alma Henrikke. Der drev de gårdsbruket i Vikan kombinert med fiske.

Kilder:

Gårds- og slektshistorie ved Astrid Bergljot Olausen

Avisartikkel fra 1970, skrevet av Sigrun Sunde

Bilder utlånt av Lars Erik Strand Vitsø

SVEND SIVERTSEN

Bakeriet ved Helsøysundet

Bakeridrifta i Myra ved Helsøysundet i Kvenvær har en lang og interessant historie. Den siste bakeren i Kvenværet, Kjell Faxvaag (f. 1938), kjenner historien og har fortalt om hvordan bakerivirksomheten foregikk fra starten i 1905 og fram til det ble slutt i 1977.

Kjells morfar, Anthon Kristian Hansen Myhre (1846-1942), var en meget aktiv og kreativ herre og startet handel på stedet allerede omkring 1870. Ved siden av gården med fjøs, stall og låve, drev han handel fra ei brygge nede i sjøkanten på eiendommen Myra som han eide. I tillegg til vanlig handelsvirksomhet, drev Myhre med fiskeri og oppkjøp av fisk og sild som han fraktet til oppkjøpere i

Kristiansund. Vest- og sørsida av Hitra hadde nær tilknytning både til Smøla og til Kristiansund som var byen for folk flest.

I 1905 fikk Anthon Myre også i gang eget bakeri knyttet til gården i Myra. Anthon var ikke baker selv, men leide inn fagfolk som sørget for daglige, ferske brød til folk i bygda som ville og hadde penger til å kjøpe. Svært viktige kunder ble også fiskerne som lå med sine mange fiskebåter på feltene utenfor Kvenværet. Det var et meget godt fiske mellom Kvenværsøyene og Titran, og båtene var oftest små og åpne og hadde ikke med kokk som kunne bake brød om bord. Derfor kom det brødbe-

Det flagges på gården Myra ved Helsøysundet. Bildet er tatt fra veien/sjøsidan. Huslyden står oppmarsjert i forgrunnen trolig i anledning av høytidelig fotografering. Bakeriet holdt til i det hvite huset til høyre. Bildet er tatt av fotograf Ranheimsæter, Kristiansund. Bilde tilhører Kjell Faxvaag. Foto ca 1920.

Trolig er bildet tatt ca. 1915 av ukjent fotograf. Det viser baksiden av husene i retning ned mot sjøen, Helsøysundet. Bakeriet til venstre, der røyken siver til værs. I sjøkanten skimtes handelsbrygga, litt til høyre for taket på våningshuset. Bakeren står med hvitt forkle til venstre, så to ukjente menn, deretter Ingeborg Myhre (f.1900), ukjent kvinne og helt til høyre Anthon Myhre (1846-1920), morfar til Kjell Faxvaag. Bildet tilhører Kjell Faxvaag.

stillinger inn til bakeren i Myra, og med egen føringsbåt ble brød, pakket i melsekker, fraktet fra bakeriet ut til sultne fiskere.

Bygget som ble bygd for bakeridriften, hadde produksjon og lager i første etasje. I andre etasje var det en stor, åpen sal som ble kalt Myra-salen som også fungerte som forsamlingslokale i bygda. Her var det også skolen holdt til tidlig på 1900-tallet. Bror til Kjell, Bjarne (f.1927) gikk de første skoleåra der. Helsøysund fikk eget skolebygg oppført i 1937. Våningshuset fra omkring 1900 var stort og rommelig, og det var flere som leide husvære. Gudrun

Helgebostad kom til Kvenværet som lærer og var en av dem som leide hus hos Faxvaag en periode.

Far til Kjell, Johan August Petersen Faxvaag (1888-1969), ble gift med den eneste dattera til Anthon Myhre, Ingeborg Anthonsdatter Myhre (1900-1979).

Tidlig på 1920-tallet overtok August virksomheten etter sin svigerfar. Firma Aug. Faxvaag ble en realitet. I tillegg til gården, bakeriet og handelsvirksomhet nede på brygga, fikk han også i gang et tranbrenneri i 1928.

Brødleveransene til fiskerne var viktig, og båten som ble

Bilde av maleriet av frakteskuten «Stompskalken» som Ulmar Ulvan har laget. Båten som fraktet brødene ut til fiskerne ute på feltene utfor Kvenværsøyene. Bildet tilhører Kjell Faxvaag.

brukt i denne transporten hadde navnet «Stompskalken». Oskar Gangstø, som bodde i Gangstøa rett overfor der Hitra leirskole holder til i dag, kjøpte båten. Han var både båtbygger og fraktet varer for Faxvaag.

Ulmar Ulvan (f. 1930) husker at han var med på en tur med «Stompskalken» til Kristiansund da Oskar fraktet sildetønner for Faxvaag. Ulmar har laget et maleri av båten, slik han husker den.

Bakerne som ble leid inn, kom fra forskjellige strøk av landet, og driften ble holdt i gang sammenhengende til 1942. Krigen gjorde sitt til at det ble vanskelig å holde hjula i gang. Men eldstebroren til Kjell, Bjarne Faxvaag (1927-2019), som etter hvert overtok handelsvirksomheten i Myra, fikk også startet opp bakeriet tidlig på 1950-tallet. Fortsatt var det innleide bakere som sto for fagarbeidet.

Men utover på 1950-tallet fattet yngstebror Kjell stor interesse for bakefaget. Han flyttet til Trondheim, og der

Johan August Petersen Faxvaag som overtok drifta i Myra tidlig på 1920-tallet. Bildet tilhører Kjell Faxvaag.

tok han svennebrev i bakefaget allerede i 1957, 19 år gammel. Deretter ble det militærtjeneste på Helgelandsmoen og Bardufoss, før han igjen flyttet til Trondheim og arbeidet i en veletablert bakeribedrift i byen. Han tok mesterbrevet i 1964. Samme år tok han også svennebrev i konditorfaget ved Bristol Konditori. Nå var tiden inne for å flytte heim og starte egen virksomhet i Kvenværet.

Kjell husker godt flyttelasset som lastebileier Johan Strømmen kjørte fra byen via ferge fra Storodden i Hemne til Sandstad og runden på innsida av Hitra fram til Kvenværet. Sikkert et av de aller første flyttelassa som gikk landeveien ut til Hitra. Det var ennå ikke bygd vei langs Strømfjorden fra Strøm via Gryta til Kvenværet. Den kom først i 1967. Johan var en mann full av humor og påfunn. Før han kjørte i land på Sandstad tok han av sjåførlua og satte en stor lampeskjerm på hodet og demonstrerte at her kommer flyttelass. Tida med innleide bakere fra andre steder var forbi. Kjell moderniserte og gikk i gang med bakeridrifta sammen med sin kone Gerd Kristin som var fra Røros.

Det første svennebrevet i bakerifag avlagt på Hitra. Baker Kjell Faxvaag (t.h.) og helt t.v. Oddmund Strømmen som arbeidet i bakeriet til Faxvaag og aula svennebrav i 1975. De tre i midten er prøvenemnda som var til stede og evaluerte og godkjent svennebrevet til Oddmund Strømmen. Foto: Hitra-Frøya lokalavis.

Bakeproduktene ble anerkjente, storbrød og kaffebrød, tårnkaker og bløtkaker ble bestilt og sendt ut til butikker og andre kunder som etterspurte varene hans. Oftest var transportmiddelet båt fra ekspedisjonskaia på Stein. Kundegrunnlaget var på hele yttersida av Hitra og deler av Frøya.

Kjell drev bakeriet i Kvenværet fram til 1977. Sammen med baker Arnold Hjertås som drev eget bakeri i Hestvika, etablerte de A/S Hitrabakst i sentrum av Fillan. Bakeribygget de fikk reist var det første industri/forretningsbygget som ble oppført på sentrumsområdet. Gerd og Kjell valgt å bli boende i Kvenværet og fikk en 7 mil lang arbeidsvei tur-retur hver dag til sin nye arbeidsplass. Ikke var arbeidstiden kl 8-16 heller. Begge

Bakeridriften var et familieprosjekt. Fire unger hadde Gerd og Kjell som gjerne ville være med. Her er det barna Kristin og Trond Ole som vil bistå i baking av formloff.

har mange minner fra lange turer på til tider vanskelig vinterføre. Det ble 32 år på dårlig grusvei, sier Kjell. Og ofte begynte bakerne sin arbeidsdag før veiene var brøytet og ryddet for dagen.

I 2009 var det slutt for Hitrabakst som da var blitt til A/S Hitra-Frøyabakst. De store butikkjedene hadde gjort sitt inntok også på Hitra og overtok handelen etter hvert. Kjedene hadde sine egne bakerier i Trondheim som de ville benytte som brødleverandører. Bakevarene ble kjørt ut fra byen, og Kjell Faxvaag og Arnold Hjertås var blitt pensjonister.

Bakerne Arnold Hjertås (t.v.) og Kjell Faxvaag startet begge eget bakeri på Hitra i 1964. En helt øst på Hitra, den andre helt vest. I 1977 slo de seg sammen og etablerte AS Hitrabakst i kommunesenteret Fillan. Foto: Hitra-Frøya lokalavis.

Kilder

Informasjon fra Gerd og Kjell Faxvaag.

Norges Bebyggelse, Sør-Trøndelag, Nordre del.

SVEIN BERTIL SÆTHER

Gravplassen i Ulvan

I fjorårets utgave av Skarusetta fant du en artikkel som handla om en stol som skal ha tilhørt den kirka som i tidligere tider sto på Hestøya ved gården Ulvan. Her følger en artikkel som i det minste indirekte har med Ulvkjerka å gjøre. Heng med!

Mens kirka stod på Hestøya

Vi veit akkurat når Hestøya slutta å være kirkested for austre og indre del av Hitra. Kirka vart tatt ned, frakta

til Fillan og mer eller mindre satt opp igjen der i 1686. Hvor lenge det da hadde stått et gudshus på Hestøya, er vi litt mer usikre på. Ulvkjerka var nok eldre enn kirka på Dolm og yngre enn kirka på Undås, sannsynligvis fra 1200-tallet. Den var bygd av tre, altså ei stavkirke. Som alle kirker måtte også Ulvkjerka ha en gravplass like ved. Det er en del av den kristne tradisjonen. Men en gravplass på Hestøya? Har du vært der? Det er ikke

Ulvan i 1967. Gravplassen lå fra veggan på våningshuset og vestover (se farget område) og et stykke inn på potetåkeren i vest. I forgrunnen ser vi båtbyggeriet til Olav Ulvan som vart starta her noen år før. Foto: Fjellanger-Widerøe. Kystmuseets fotosamling.

mange flekkene på Hestøya der det er mulig å stikke en spade ned i jorda. Langt mindre ta opp ei grav, for ikke å snakke om en heil gravplass. Umulig, rett og slett. Så hvor var Ulvkjerka sin gravplass. Jo, i Ulvan, naturligvis. Rett vest for det gamle fellestunet på gården Ulvan lå gravplassen, eller kirkegården, som de kalte det før. Gjennom århundrene må hundrevis av døde innhitringer, fillfjordinger, ansneslendinger, fjellvørsøyinger og sjølsagt ulvøyinger ha blitt gravlagt her. Men i 1686 var det altså slutt. Eller? Langt ifra. Kirka på Hestøya var borte, men gravplassen i Ulvan levde i beste velgående i lang tid, om det passer seg å uttrykke seg slik. Her skal du få høre mer om det.

Gravferd

Det har seg slik at gravferd ikke er en kirkelig handling, slik som dåp og nattverd er. Gravferd er en folkelig tradisjon. Det er ikke kirka som opp gjennom århundrene har sørga for at de døde kom i jorda på en ordentlig måte. Det var de nærmeste, de pårørende og nabolaget, som sørga for det, slik gammel skikk bestemte at det skulle gjøres. Det er først i løpet av de siste to-tre generasjonene at prest og kirke i større grad er involvert i det kristne gravferdsritualet.

De gamle gravskikkene er et interessant tema, som på flere måter tar oss rett inn i kjernen av tidligere tiders forestillingsverden og tenkemåte. Det har vi ikke rom for å gå inn på i denne vesle artikkelen. Her skal vi bare ta med oss dette: Etter at den døde var «sunget ut fra heimen», vart kista med den døde frakta til gravplassen i åpen båt, gjerne en fyring med mange rorskarer. Resten av gravfølget stod igjen heime i fjæra, og det skulle vinkes og tas farvel når båten seig ut fra land. Framme på gravplassen måtte det først graves grav, så skulle kista senkes nedi og til slutt måtte grava kastes igjen. Ned på kistelokket vart det plassert en staur, som skulle brukes ved jordpåkastelsen. Jordpåkastelse er det ritualet som går ut på at presten kaster tre små skuffer med jord på kistelokket og sier de kjente orda fra første Mosebok: «*Av jord er du kommet, til jord skal du bli og av jorda skal du igjen oppstå*». I dag gjøres jo dette av presten under gravferda. Tidligere var det sjelden prest til stede ved gravferd, så da var det

Ulmar Ulvan vokste opp i Ulvan og husker mange spesielle funn på stedet der gravplassen engang lå. Her står han midt i det historiske området. Foto: Svend Sivertsen, 2022.

vanlig at presten etter gudstjenesta på prekesøndagene gikk ut på gravplassen, og utførte jordpåkastelsen på de nye gravene. Da vart stauren som stod ned på kistelokket tatt opp, og presten dryssa jord ned på lokket. Dette var jo enkelt og greit på de gravplassene som lå ved kirkene, for dit skulle jo prestene likevel med jamne mellomrom for å holde gudstjeneste. For prestene i det gamle Hitra prestegjeld var det mer komplisert, for der eksisterte det en periode gravplasser på steder der det ikke lenger var kirker: Ulvan (flytta i 1686), Sula (flytta i 1755) og Titrån (nedlagt i 1772). Så dit måtte prestene altså reise ens ærend for å foreta jordpåkastelse. Fra fleire av prestene i Hitra gamle prestegjeld – særlig de danske og de fra innlandsstrøka – mangler det ikke på klager over «de besværlige embetsreiser» i dette store prestegjeldet, og

Her står vi på Ulvan og ser over Ulusundet mot Hestøya, der Ulukirka lå. I forgrunnen ser vi Rundholmen. Foto: Svein Bertil Sæther, 2022.

reiser langt unna kirkene for å gjennomføre jordpåkastelse, var trulig ikke noe de foretok seg med største glede. Dermed sier det seg sjøl at det kunne være lenge mellom hver gang det var jordpåkastelse på gravplassen i Ulvan.

Da det kom kirke i Fillan, vart det sjølsagt også anlagt gravplass der. Og der var det jord å finne til gravene. De fleste i Fillan sokn var nok fornøyd med både det nye kirkestedet og gravplassen. Folk fra Innhitra, rundt Fillfjorden, på Ansneslandet og på sørsida av Fjellvørsøya fikk kortere reise til kirka og gravplassen. Men de som bodde på aust og nordsida av Fjellvørsøya, ved Knarrlagsundet og ellers på Ulvøya og Herøya, var neppe så begeistra for kirkereisene til Fillan. De fikk lengere reise til kirka. Heldigvis slapp de å måtte gi opp gravplassen i Ulvan. Den fikk de beholde i mange år framover. De eneste som kanskje ikke var så glade for det, var prestene. For sjøl om kirka ikke hadde noe med sjølve gravferda å gjøre, så var prestene forplikta til å foreta jordpåkastelse.

Gjennom 163 år

Vi mangler kjelder som kan fortelle noe om gravplassen i Ulvan i de hundreåra da kirka sto på Hestøya, og stort likere er det ikke for tida rett etterpå, heller. Den eldste bevarte kirkeboka for Hitra begynner i 1736, altså godt og vel en mannsalder etter at Ulvkjerka var borte. Daværende sokneprest Broch førte jo de døde inn i kirkeboka, han skulle jo utføre jordpåkastelse, men han fant det ikke nødvendig å føre inn hvor folk vart gravlagt. Dermed blir det umulig å danne seg et bilde av hvem og hvor mange som vart gravlagt i Ulvan gjennom godt og vel første halvdel av 1700-tallet. Det er først med sokneprest Støren på 1760-tallet at det for første gang blir ført inn i kirkeboka at presten hadde vært på gravplassen i Ulvan. Den 7. november 1767 var sokneprest Johan Støren sjøl i Ulvan og og kasta jord på tolv graver: Tre barn, tre ungdommer og seks voksne. Seks av dem var fra Ulvøya, fire fra Fjellvørsøya og to fra Herøya. Men heller ikke den godeste Støren fulgte opp det han begynte på i 1767. Han førte opp gravsted bare denne ene gangen.

I sokneprest Bang si tid vart det ikke stort bedre. Bang var sjøl i Ulvan 25.januar 1778, og kapellan Aagaard var der 16.juni 1779. De kasta jord på til sammen 23 graver. Bortsett fra ei yngre og ei eldre kvinne fra Ulvågsida av Fillfjorden, var alle gravlagte fra Ulvøya, Herøya eller Fjellvørsøya, de var mellom 80 år og seks måneder og det var jamt fordelt mellom barn, ungdom og voksne. Mer fører ikke Bang inn i kirkeboka om jordfestinger i Ulvan. Det var først da Otto Stub hadde blitt varm i trøya som sokneprest på Hitra, med kapellanene Aagaard, Schnitler og Ross i tur og orden, at kirkeboka blir ført såpass solid at vi finner ut mer om gravplassen i Ulvan.

Fra og med august 1784 til og med juni 1797 vart det kasta jord på 80 mennesker ved gravplassen i Ulvan. Fram til 1793 er det bare jordpåkastelsen som står oppført, døds- eller begravelsesdato står ikke. Det var ikke noe fast mønster i hvor ofte presten kom til Ulvan. Det kunne gå ett, to eller tre år mellom hver gang. Gjennomsnittlig var det seks-sju gravlagte hvert år i Ulvan på denne tida. Fra 1796 begynte prestene å føre inn dødsdato i

tillegg til dato for jordpåkastelse, og da ser vi at det av og til kunne gå opp mot tre år fra gravferd til jordpåkastelse. Både i 1790, 1791 og 1796 var kapellan Hans Ross og kasta jord på gravene i Ulvan 1.pinsedag, uten at det ser ut til å ha blitt innført som en tradisjon.

Så kom det ny sokneprest til Hitra i 1798. Det var Tobias Brodtkorb, og da vart det fort slutt på ryddig og ordentlig føring av kirkebøkene. Kapellan Ross klarte å ha en viss styring på det ei tid, men etter at han reiste fra Hitra i 1802, vart kirkebøkene et eneste stort rot i fleire år. Bortsett fra to i 1799 og seks i 1805, finner vi ingen gravlagte på gravplassen i Ulvan fram til 1827. Naturligvis vart det gravlagt mange i Ulvan også den første mannsalderen på 1800-tallet, men det er ikke mulig å finne i kirkeboka hvem de var og når det skjedde. Heldigvis tok kapellaner og kirkesangere ansvar for kirkebøkene det siste tiåret av Tobias Brodtkorbs «regjeringstid», så fra 1827 er det altså igjen mulig å lese seg til mer om gravplassen i Ulvan.

Fra februar 1827 til august 1850 vart det gravlagt 171 mennesker i Ulvan. Det var personer i alle aldre, fra ei dødfødt jente til to 90-års gamle kvinner. Alle, bortsett

I dag beiter krøttera fredelig på den gamle gravplassen i Ulvan. Foto: Svein Bertil Sæther, 2022.

I tidligere tider kunne de ro opp i Osen og legge til når kistene med de døde skulle til gravplassen i Ulvan. Gravplassen ligger like bortafor til venstre på bildet. Foto: Svend Sivertsen, 2022.

fra en ung mann fra Ørlandet og ei eldre kvinne fra Frøya, var fra Ulvøya, Fjellvørsøya eller Herøya. I løpet av disse åra var det jordpåkastinger ved gravplassen i Ulvan elleve ganger.

Nedleggelsen

Så i 1849, 163 år etter at kirka på Hestøya vart flytta, vart det bestemt at også gravplassen i Ulvan skulle legges ned. Det vart avgjort på høgste hold ved kongelig resolusjon av 7.juli 1849. Der stod dette:

Ved høieste Resolution af 7de d. M. er det bestemt at Ulvans Kirkegaard i Fillans Sogn i Hitterens Præstegjæld under Fosens Provsti i Trondhjems Stift, naadigst tillades sløifet, dog saaledes at den ikke maa benyttes til noget andet Brug førend 20 Aar efter at det sidste Liig der er nedsat.

Avgjørelsen vart naturligvis sendt tjenesteveg: Først fra Kirkedepartementet til Stiftsdireksjonen i Trondheim 10.juli, derfra til prost Lassen i Åfjorden den 16.juli og

så til sokneprest Christian Johannes Brodtkorb på Dolm den 24 juli 1849. Den 19.august 1849 stod Brodtkorb sjøl i kordøra i Fillan kirke etter endt gudstjeneste og leste den kongelige resolusjonen opp for menigheta. Hvordan dette vart tatt imot rundt om i kirkebenkene denne 11.søndag etter trefoldighet, veit vi lite om. Det spørs vel hvor brått det kom på. Visste de at noe var i gjære? Og hvem hadde tatt initiativet til at gravplassen i Ulvan skulle legges ned? Kunne det ha vært noen andre enn prestene? Antakelig vart noen sinte og andre kanskje triste. Det hadde alltid vært gravplass i Ulvan. Nå vart den tatt fra dem. Det var sikkert delte meninger. De som hadde gravlagt sine i Ulvan heilt til det siste, var tydeligvis ikke bestemt på å gi seg så lett.

Etterspillet

Mistanken om at det kanskje var soknepresten sjøl som hadde satt i gang prosessen med å få lagt ned gravplassen i Ulvan, styrkes av det som skjedde etterpå.

Klokker og kirkesanger ved Fillan kirke var Colbanus Jensen i Grindfara ved Ansnes. En av kirkesangerne sine oppgaver var å registrere de døde og gravlagte og overlevere liste over disse til presten, slik at jordpåkastelse kunne utføres og kirkebøkene føres. Hausten 1849 – etter at nedleggelsen av gravplassen i Ulvan var kunngjort – oppdaga kirkesanger Jensen at folk fortsatte å gravlegge sine døde i Ulvan. Han snakka med folk i området om det og ba dem slutte, men de fortsatte likevel på etterjuls-vinteren og utover våren 1850. Da så ikke kirkesangeren anna råd enn å melde fra til sokneprest Brodtkorb. Den 1.juni 1850 laga kirkesanger Jensen ei liste over seks personer som var blitt gravlagt i Ulvan fra 4.desember 1849 til 19.mars 1850. Da han overleverte lista til sokneprest Christian Johannes Brodtkorb, vart det bråk.

Presten kunne ha tatt en samtale i ro og mak med de som kanskje i god tru og etter gammal skikk hadde gravlagt disse seks på gravplassen i Ulvan. Han kunne ha forma-na dem og til og med gitt dem en advarsel. Men nei, det gjorde sokneprest Brodtkorb ikke. Den 6.juni 1850 skreiv han et klagebrev til futen Jacob Schive i Fosen, «for at forebygge lignende Uvæsener» og der han ber futen «drage de Angjeldende til Ansvar». Han vil rett og slett ha soknebarna sine straffa for gravferdene til Ulvan. Og dermed var en straffesak rulla i gang. Futen sendte saken til amtet, og de ekspederte den vidare til sorenskriveren i Fosen. Sorenskriver Weidemann sendte så en henvendelse til sokneprest Brodtkorb og bad om noen tilleggsopplysninger. Blant anna ville han vite hva soknepresten sjøl visste om det som foregikk, og når han fikk greie på det. I svaret til sorenskriveren var Brodtkorb overdrevent tydelig på at han ingen ting visste før han fikk kirkesanger Jensen til å undersøke saken i mai 1850. Så kan vel både vi i ettertid og sikkert også de høge herrer i samtida bli frista til å løfte litt på øyenbryna over at presten forteller at han hadde satt kirkesangeren i gang med å undersøke ei sak som han sjøl overhodet ikke visste noe om. Rart?

Vel, kirkesanger Colbanus Jensen gjorde jobben sin, han. Den 1.juni 1850 ga han sokneprest Brodtkorb denne lista over de seks som fikk si grav i Ulvan etter at nedlegginga

av gravplassen var kunngjort fra kordøra i Fillkjerka 19. august 1849:

Konen Marit Andersdatter Sjørbusdal nedsatt
4.12.1849

Lægdslem Marthe Olsdatter Kjevig
26.12.1849

Pige Elisabeth Olsdatter Kjevig
21.1.1850

Kone Anne Mikkelsd Ulvan
4.3.1850

Dreng Mortinus Olsen Kjevig
18.3.1850

Pige Hanna Petrine Johansdatter Knarlaget
19.3.1850

I november 1850 sendte Brodtkorb denne lista til sorenskriveren, og her bedyrer presten at han ingenting visste. Ikke visste han om at disse seks var blitt gravlagt i Ulvan, og ikke hadde han fått spørsmål om å foreta jordpåkastelse på dem, heller. Sorenskriveren sendte nå lista til lensmann Johan Grøn Lund i Stakkvika. Ved dødsfall var det fast prosedyre at også lensmannen skulle bli underretta for å melde det inn til skifteretten. Om de avdøde etterlot seg noe jordisk gods og hadde debitorer, skulle jo det skiftes mellom eventuelle kreditorer og arvingene. Om lensmannen hadde fått melding om de seks dødsfalla som sto på kirkesangeren si liste? Nei, da. «Foranmeldte Dødsfald ere for mig ikke anmeldte», skreiv lensmann Lund den 21.november 1850. Det var ramme alvor!

Ei dobbel sak

De seks som var gravd ned i Ulvan mellom desember 1849 og mars 1850, kunne lite lastes. Det ville dessuten by på store problemer å straffeforfølge dem. Men de som hadde stått for gravinga og senka kistene ned i jorda på den eldgamle gravplassen, de hadde litt av hvert å svare for. Ikke bare hadde de fortsatt å gravlegge folk i

Ulvan etter at kongen og kirkemyndighetene hadde satt en stopper for det. De hadde dessuten tilsynelatende satt ned lik uten å melde fra til lensmann og prest! Og der hadde den godeste sokneprest Brodtkorb et solid poeng: Om slik framferd skulle få lov til å spre seg, ville det kunne føre til det reineste kaos.

Tilsynelatende? Ja, for da forhøra og rettsaken begynte, kom det fram et litt mer nyansert bilde av saka. Heng med videre.

Først: Hvem var det som vart stevna for retten? Jau, sjøl-sagt de som stod for gravinga og gravferda. La oss treffe dem:

Lars Johannesen Skjerbusdal, 58 år, måtte svare for at svigermora Marta (ikke Marit) Andersdotter Skjerbusdal vart gravlagt i Ulvan den 4. desember 1849.

Hans Jakobsen Selvågan, 58 år, vart kalt inn til retten for at legdkjerringa Marta Olsdotter Kjevikan fann si kvile i Ulvan andre juledag 1849.

Ola Nilsen Kjevikan hadde gravd ned dattera Elisabet Olsdatter den 21. januar 1850 og sønnen Mortinus Olsen 18. mars 1850

Nils Eriksen Ulvan hadde ansvaret for å ha satt ned liket til kona Anne Mikkelsdotter Ulvan 4. mars 1850

Johan Bernt Olsen Knarrlaget vart kalt inn for at jenta Petrine Johansdotter Knarrlaget var gravd ned i Ulvan 19. mars 1850.

Og så vart kirkesanger Colbanus Jensen innkalt som vitne.

Første rettsmøte vart holdt på lensmannsgården Stakkvika 28. oktober 1850. Det var Lars Johannesen Skjærbusdal som vart kalt fram først. Han hadde ryktesvis hørt at gravplassen i Ulvan visstnok var lagt ned, men gårdmannen Nils Svendsen Vold Ulvan, som var medeier av grunnen, hadde ingenting imot at det vart satt ned fleire lik her. Lars rekna med at det i framtida ville bli satt ned fleire lik i Ulvan, for han hadde bare ei kvartmil sjøveg til Ulvan og trekvart mil til Fillan. Og så hevda Lars bestemt at han hadde bedt kirkesangeren om å melde fra

om gravferda til både lensmannen og presten. Det vart ord mot ord. Seinere kom Lars på at han kanskje ikke hadde bedt kirkesanger Jensen om å melde fra om dødsfallet på forhand, etter som det hadde vært vanlig å melde fra om dette først når prestene kom på gravplassen for å foreta jordpåkasting.

Gårdmannen Hans Jakobsen Selvågan fortalte at legdkjerringa Marta Olsdotter Kjevik døde i huset heime hos han. Han fortalte at han hadde tatt kontakt med forstanderen for legdet som hadde ansvaret for legdkjerringa Marta, Johan Leirvika. De vart enige om å grave ned Marta på gravplassen i Ulvan, og det hadde eierne av gården Ulvan ingenting imot. Dermed vart det gjort. Hans meinte at dette var forstander Johan Enoksen Leirvika sitt ansvar, men problemet var bare at Johan i Leirvika hadde tatt kvelden for godt før denne saka kom opp. Dermed satt Hans med saka i fanget.

Nå steig 70-åringen Nils Svendsen Ulvan fram for dommeren. Han var gårdmann på Ulvan og møtte i stedet for fostersønnen sin, Ola Nilsen Kjevikan. Ola våga ikke å reise fra kona si, Beret Maria Eriksdotter, som var «vankelmodig» (deprimert) og sjuk. To av barna til Ola og Beret, Elisabet og Mortinus, hadde dødd forrige vinter. Ola var ikke til steds i Fillkjerka da den kongelige resolusjonen om nedlegging av gravplassen i Ulvan vart kunnngjort, så Nils påstod at Ola ikke visste noe om dette da han gravla de to barna sine der. Om dødsfalla var meldt inn til lensmann og prest, kunne ikke Nils Svendsen Ulvan svare på.

Erik Nilsen Ulvan var 40 år og møtte på vegne av far sin, Nils Eriksen, som var gammal og sjuk. Mens Erik var på vårfiske, hadde faren Nils sørga for å få gravlagt Anna Mikkelsdotter på gravplassen i Ulvan.

Anna hadde da i lang tid losjert hos Nils Eriksen i Ulvan. Nils hadde da ikke fått med seg at gravplassen der var lagt ned, og Erik visste ikke om Nils hadde meldt fra om dødsfallet.

Johan Bernt Olsen bodde heime hos foreldra sine i Knarrlaget da han vart far til jenta Hanna Petrine. Hun

døde, og Johan Bernt gravla henne på gravplassen i Ulvan i mars 1850. Han hadde ikke tenkt noe videre over at gravplassen var lagt ned, så han gravla dattera si der. Nei, han hadde ikke meldt inn dødsfallet til myndighetene, og det var fordi han ikke visste noe om loven eller hadde forstand til å forstå lovens bestemmelser.

Flere lik i lasten

En knapp måned etter at den første delen av rettsaka vart holdt i Stakkvika, vart retten satt på nytt i lensmannsgården. Nå stod kirkesanger Colbanus Jensen fram og kunne fortelle at folk hadde fortsatt å gravlegge sine på gravplassen i Ulvan. Etter at Jensen på sokneprestens ordre hadde laga lista over de seks ulovlige gravferdene mellom desember 1849 og mars 1850, hadde tre lik blitt satt ned på gravplassen i Ulvan:

Sist i juli eller først i august 1850 hadde Johanna Jonsdotter Knarrlaget fått gravlagt mannen sin, leieboer Ola Larsen Knarrlaget, på gravplassen her.

Gutungen Anton Samuelsen Berge på to år vart gravlagt i Ulvan sist i august eller først i september 1850 av faren Samuel Eriksen, som var leieboer i Berge.

Enka Marit Olsdotter Breivika fikk gravlagt ei jente i september 1850, faren til jenta var Nils Pedersen Berge, som døde et par år tidligere; etter at jenta var gravlagt i Ulvan, flytta mora tilbake til Strinda, der hun kom fra.

Kirkesangeren fortalte at han var på Ulvan gravplass for to dager sia, og han var nå overbevist om at det ikke var tatt opp flere graver enn de ni som nå er stadfesta. Videre fortalte kirkesanger Jensen om hvordan avtale om jordpåkasting i Ulvan foregikk: Når presten var i Fillan, fikk han melding fra kirketjeneren om de som sia sist var gravlagt i Ulvan. Da brukte presten å gi beskjed om når han ville dit og foreta jordpåkastingene, og han gjorde da samtidig avtale med skyssfolka om når turen til Ulvan skulle skje.

Samuel Eriksen Berge, 44 år, fortalte at han nok hadde hørt om at gravplassen i Ulvan skulle være nedlagt, men da han snakka med eierne av gården Ulvan, sa de at det var flere som hadde tatt opp graver der i det siste.

De meinte at det kunne da ikke ha noe å si om det vart satt ned ei kiste til. Dessuten fortalte Samuel at han var så fattig at han ikke engang hadde mat å tilby dem som fulgte liket. Da tenkte han det var best å gjøre likferda så kort som mulig. Samuel var sikker på at han hadde nevnt for presten at gutten hans var død, og da hadde Brodtkorb til og med spurt om namn og alder på gutten.

Enka Johanna Jonsdotter Knarrlaget var litt over 50 år. Hun fortalte at mannen hennes, Ole Kortsen, hadde omkommet på sjøen. I slutten av juli 1850 fikk hun gravlagt han i Ulvan, og det gjorde hun rett og slett fordi hun ikke hadde penger til å få han skyssa til gravplassen heilt inne i Fillan. Dessuten sa gårdsmannen Gjert Nilsen Ulvan at han, som eier av jorda, ikke hadde fått noen beskjed om at gravplassen var lagt ned. Også gårdeier Erik Nilsen Ulvan sa at ingen hadde meddelt for han at det ikke skulle være gravplass i Ulvan lenger.

Dommen

Den 22.februar 1851 vart retten satt på Hopsjøen. Nå skulle retten, med sorenskriveren i spissen, konkludere og komme med innstilling til dom. Retten var klar på at de tiltalte hadde handla mot en kongelig resolusjon, og det var straffbart. Likevel slipper ikke sokneprest Brodtkorb heilt unna kritikk, han heller, for retten meiner at resolusjonen skulle ha vært lest opp under bygdetinget, ikke bare i kordøra i Fillkjerka for de som tilfeldigvis var til stede der den 19.august 1849. Det kan derfor hende, sa retten, at noen ikke har fått med seg at gravplassen i Ulvan vart lagt ned. Dessuten var det motstridende opplysninger rundt innmelding av dødsfall til lensmann og prest. Det var forståelig om noen rekna med at det kunne være tidsnok å melde dødsfallet når presten kom til gravplassen for å foreta jordpåkastinga.

Noen meinte det hadde vært vanlig å gjøre det på den måten, sjøl om kirkesangeren hevda noe anna.

Det kunne nesten se ut som om retten var i full gang med å gi de tiltalte bare ei symbolsk straff, men slik vart det just ikke – i alle fall ikke i første omgang. Ola Nilsen Kjevikan og Nils Eriksen Ulvan opptrådte så overbevisende at de faktisk vart foreslått frikjente. Men for Lars

Johannesen Skjærbusdal, Hans Jakobsen Selvågan, Johan Bernt Knarrlaget, Samuel Berge og Johanna Jonsdotter Knarrlaget vart det foreslått ei bot på 80 spesidaler hver. I tillegg foreslo retten at både de bøtelagte og frikjente måtte dele på saksomkostningene.

Det må ha vært et sjokk for de dømte. 80 daler var en svimlende sum. En kunne få ei god ku for 10-12 daler. Ikke engang de to gårdmennene Lars og Hans kunne greie noe slikt. De tre andre var ikke i nærheten. Her var det å sette sin lit til en dommer med et menneskelig

lynne. Saka kom opp i underretten den 10.mars 1851, og dommen vart som innstillinga. De skrekkslagne pådømte anka til overretten, som rett og slett bare stadfesta underrettens dom. Nå var det ikke anna å gjøre enn å appellere til kongen i Stockholm, og den 2.februar 1852 vart det vedtatt en kongelig resolusjon, der bøkene vart reduserte fra 80 til fem spesidalar. Antakelig var det stritt nok for flere av dem, men det var trulig likevel overkommelig.

Om noen av dem dro til gravplassen i Ulvan og grov ned flere lik? Neppe.

Kilder og nettsider

Informant Ulmar Ulvan

Kirkebøkene for Hitra for tidsrommet 1736 til 1850. Digitalarkivet

Fosen sorenskriverembete. Ekstraretsprotokoll 1845-1851. Digitalarkivet

Fosen sorenskriverembete: Ekstraretsprotokoll 1848-1853. Digitalarkivet

Fosen sorenskriverembete. Justissaker 1850-1851, 1Oh18. Statsarkivet i Trondheim

MAGNAR ANSNES

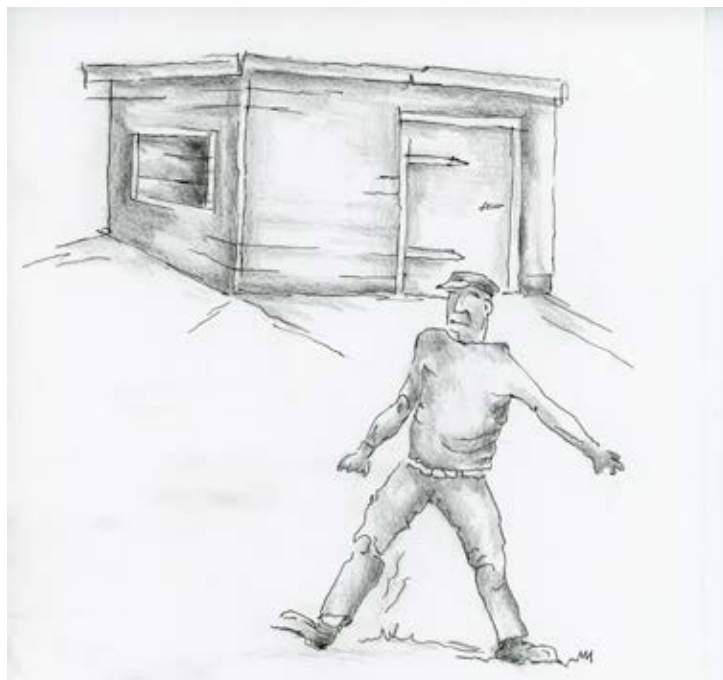
Viruset

Det va tidlig i fjorvinter æ vart smetta. Ja itj akkurat æ da, men eiendommen min. Plutselig kom det et mutert virus sættan over plena i en helsikes te fart. Det va så moill-skura sto, før det til slutt dalte ned i skjul bakom vedbua. Dalte ned i vedskjul altså.

Uvesent va blått med gule fartsstripa, så det va antagelig ein svensk variant. Dæken tenkt æ, no e snart heile vedstabel'n smetta. Den e hogge, tørka og transportert, men ikke vaksinert. Æ så ferr mæ høge strømutfifta framover,

og det va så vidt æ itj rengt på ordførarn ferr å hør om korr læng vedstabel'n mått legga i karantene før æ koinn bynn å fyr.

Nei, her må æ trø te sjøl bestæmt æ mæ ferr, og ætte nøye planlegging gjekk æ te aksjon. Da va det å hyr sæ med verneutstyr, og da va det itj nok med moinnbind altså. Både skuddsekker vest og knebeskyttera vart påmontert før æ våga mæ bortåt vedbua.

Viruset dalte ned i skjul bakom vedbua

Æ fekk lerka opp døra og gløtta fersektig inn. Jauda, der satt svinet oppå vedstabel'n, og i foill gang med vedsmetting sekkert. Blått og gult va det, heilt klart ein svensk variant. Der satt det heilt i ro og vurdert situasjon, det legna mæst på eit monter virus der det satt.

Så gjekk æ te angrep, og før viruset vainn å spre sæ, ha æ slått det ned. Ha, tenkt æ og kjika mæ triumferanes roint, der tok æ uvesenet.

Men da æ studert restan tå det ættepå, kjent æ det itj helt igjen, det ha forandra seg på en måte. Kanskje det ha voinne å kle sæ ut like før angrepet, at det va et maskert virus æ ha slie ned? Svenske varianta e foill tå dørti triks ha æ hørt.

Det va da æ så det. Det va itj viruset æ ha tie. Det va itj et maltraktert virus som lå oppå vedstabel'n. Det va vedsekken frå IKEA som æ la frå mæ der før jul.

Svenskeviruset ha voinne å spre sæ, i hvert fall va det søkk vækk.

Men tru di æ ga mæ med det? Att æ gjekk inn og låst døra? Langt i frå. Ætte å ha nedkjempa vedsekken, bynt æ å sjå ætte spor, og ganske riktig. Beistet ha fersyne mæ brätte sæ ut gjennom gluggen og ferdufta der gjennom.

Føstst vart æ reidd ferr at det ha komme sæ inn i garasjen og smetta stasjonsvogna, og æ skoill akkurat te å sjekk opp det da æ hørt eit hånflir bakom mæ. Dæken, tenkt æ igjen. Ha æ tie feil? E det et muntert virus det e snakk om her?

Men en svensk variant som samtidig e muntert? Det ko-inn itj stæm. Og det gjor det itj, heller. Det va ein kar bortant nabolaget som sto der og hånflira. Han lurt på om det va vanlig at æ hogg ved ikledd skuddsikker vest? Det va tydelig at hånstaur'n itj ha skjönt alvoret i saken.

Det va nysnø på lainnskapet, så smettesporinga va forhoillsvi grei. Viruset ha lagt te forbi garasjen og videre langs austerveggen. Der ha det passert rætt gjennom ein einkarra på baksia og tie kurs ferr en svær sitkagran som æ itj ha voinne å hogge ned enda.

Aha, tenkt æ, svinpælsen ha lagt sæ i bakhhold bakom grana. Men den gjekk æ itj på, og tok dermed en liten sveng roint hekken der, og fekk med det sætt inn angrepet frå flanken, bevæpna med ein solid staur.

Æ va bevæpna med ein solid staur

Det vart ein lang og tøff kamp, som bølga fram og tebakkers. Viruset gjekk te motangrep fleir gång, men ætte den tredje bølgen fekk æ overtaket, og dermed va viruset endelig slått ned.

Det einaste som e igjen på eiendommen min no e et martert virus, og det e itj smettsomt lenger.

Æ tenkt ættepå at æ kanskje heller skoill ha jagga viruset inn åt eiendommen te han borti bøgda, det ha gjort sæ åt'n, hånstaur'n. Men da ha det vårre fare ferr at beistet koinn ha komme tabakers, viruset altså, og det koinn æ itj ta sjansen på. Kan itj stol på sånne virus, veit de, i hvert fail itj svenske varianta.

Nei, her har du ein som virkelig tar samfunnsansvar, sa æ te mæ sjøl.

Og dermed for æ rætt te byn og kjøpt mæ ny vedsækk.

SVEND SIVERTSEN

Ektepar hedret for heltedåder

Kanskje er de fortsatt det eneste ekteparet i Norge som er hedret av Carnegies Heltefond for hver sin heltedåd. Stina Fjeldvær (1907-1982) fra Ansnes, og hennes ektemann Frank Fritjof Dahl (1904-1998) fra Kråkvåg, fikk begge to utmerkelse og medaljer fra Carnegies Heltefond for hver sin heltedåd. Det er deres datter Randi (f.1944) gift Pettersen og bor på Brekstad, som har samlet dokumentasjon fra hendelsene. Stina var datter av Anna Henriette (f.1876) og Sivert Fjeldvær (f.1869) på Nesset, Ansnes.

Kopi av en artikkel forfatteren Emil Herje skrev i ukebladet «Alle Kvinner» til jula 1939, er en viktig kilde, og her skildres en gripende og rørende historie. Tittelen er «To helter».

En 12 år gammel jente får kallet og gjør enenestående og nærmest uforståelig stor innsats for syke i bygda si, en handling som er vanskelig å fatte omfanget av for oss i dag. Det er Spanskesyka som herjer i landet i 1918 og 1919. Mange dør, noen greier å overleve den stygge sykdommen og får pleie og stell fra uventet hold. Stina overlever, og dem hun pleide overlevde. Hun ble en helt og fikk gavebrev på 500 kroner, diplom og sølvmedalje fra Carnegies Heltefond høsten 1919, bare 12 år gammel. Stina er tvillingsøster til Johanna som senere ble gift med Hjalmar Grøntvedt.

I 1926 får Stina en sønn som får navnet Rolf. Han blir senere kjent som hitterværingen og Stortingsrepresentanten, Rolf Fjeldvær som bodde på Akset, Innhitra. I 1934 ble Stina gift med Frank Fritjof Dahl fra Kråkvåg, og sammen får de seks barn. Det er datteren Randi som

Ekteparet Stina og Frank Dahl har begge fått hver sin medalje og heder fra Carnegies Heltefond for hver sin heltedåd. Bildet er deres forlovelsesbilde. De ble gift i 1935.

viser oss utskriftene fra ukebladet og et portrettintervju med Frank som sto i Fosna-Folket i 1984 i samband med hans 80-årsdag. Tittelen var «Dødsritt i måneskinnet». Her forteller han om sine minner fra en dramatiske seilas i forrykende uvær ved Asen utenfor Fosen. Både han og

som hun var for de syke.

Patientene på Gåsvollan døde ikke, og en dag stod de op, og litt om senn kunde de atter hjelpe sig selv.

I Andrew Carnegies gavebrev som blev til Carnegies heltefond, heter det i § 6: «Ingen handlinger er mere heltemodige enn de som utføres av doktorer og sykepleiersker som frivillig

To helter

Av EMIL HERJE

Det var i september 1918. Spanske-syken raste som verst, og folk var vettskremte. I ei bygd på Hitra var det rent ille. I hus for hus slo sykdommen ned, og hvem skulde hjelpe? Folk holdt rent på å forkomme av mangel på den aller nødvendigste pleie, og i fjøs og stall stod det dyr som ventet på mat og stell.

En familie kom i særlig stor nød. Alle tre voksne måtte i senga samtidig, tre mindreårige barn kunde

Øverst: Franks og Stinas trivelige heim i Kråkvåg i Trøndelag.

Den vesle tretten års jenta gikk husimellem og stelte for de syke under spanske-epidemien.

En faksimile fra ukebladet *Alle kvinner*, der forfatteren Emil Herje skrev den gripende beretningen i juleutgaven 1939.

hans far kullseilte under en kraftig orkan i 1935. I forsøk på redde faren fra drukningsdøden, endte det nesten galt også for Frank, men han overlevde. Faren omkom. For heltegjerningen ble også han tildelt gavebrev, diplom og sølvmedalje fra Carnegies Heltefond.

Vi tillater oss å gjengi artikkelen til Emil Herje slik han skildrer «To helter» i dette ukebladet. Hans svigerdatter, Ingrid Herje, er orientert som at vi gjengir artikkelen i årboka «Skarvsetta» og vi beholder Emil Herjes skrivemåte fra den tida:

To helter

Det var i september 1918. Spanske-syken raste som verst, og folk var vettskremte. I ei bygd på Hitra (Ansnes) var

det rent ille. I hus for hus slo sykdommen ned, og hvem skulle hjelpe? Folk holdt rent på å forkomme av mangel på den aller nødvendigste pleie, og i fjøs og stall stod det dyr som ventet på mat og stell.

En familie kom i særlig stor nød. Alle tre voksne måtte i senga samtidig, tre mindreårige barn kunne ikke hjelpe sig selv, langt mindre de syke, og i fjøset var det to-tre kyr, hest, gris og høner. Kom det ikke noen og hjalp her, måtte det gå på livet løs. Dette blev fortalt nede på butikken hos kjøpmann Fjeldvær sent en lørdagskveld. Ei lita jente hørte på og spisset ører. Hun var ikke tolv år enda, - men - enn om hun fikk gå til denne heimen og stelle for dem! Straks var hun hos moren og spurte. Ja, hvad skulde mor si? Hun måtte rådføre sig med faren om dette. Nu gikk

Medalje og heder. På medaljenes hovedside står innskrevet heltenes navn og inskripsjonen. «Stort er det at sætte sit eget liv ind for at redde andres.» Baksiden er lik på medaljene og har teksten: Carnegies heltefons for Norge. Opprettet 21. mars 1911.

det en stund i spenning før mor kom tilbake. – Du får gå i Guds navn, bare gå da, sa hun. Den lille, tapre piken var Stina, kjøpmann Fjeldværs datter.

Tidlig søndags morgen står Stina ferdig. Med en bylt arbeidsklær under armen springer hun oppover til Gåsvollan. Hun går til fjøset, melker og stiller dyra, og så bærer det inn til husarbeidet og de syke. Det er som en solstråle plutselig er sloppet inn på Gåsvollan. Stina prater i vei og setter selv de sykeste i godt humør mens hun vasker, lager mat, stiller på sengene og ordner så godt hun kan med medisinen.

Dagene går, men Stina blir på sin post. Fra bislaget hører hun støy og leik fra kamerater, men det affiserer ikke den lille samaritanen. De syke velsigner henne, men Stina ler bare til slikt. Dette er da bare moro, det lel!

Unge og gamle døde rundt omkring. Stinas foreldre gikk og var engstelige for henne. Hun satte da livet på spill,

Carnegies Heltefond for Norge

Carnegies Heltefond i Norge ble opprettet i 1911 som en norsk del av det internasjonale Carnegie Hero Fund. Fondets grunnlegger var Andrew Carnegie (1835-1919), som utvandret fra Skottland til USA i 1848. Fondets formål er å påskjønne heltegjerninger utført i Norge og hvor vedkommende redningsutøver frivillig og med risiko eller fare for eget liv redder andre. I særlig grad er det viktig å fremheve de lokale og uselviske helter som gode eksempler for andre.

for skrekken for smitte hadde jagd en uhyggelig redsel i folk. Likevel, - de hadde ikke hjerte til å kommandere henne heim heller, slik som hun likte sig og så uundværlig som hun var for de syke.

Pasientene på Gåsvollan døde ikke, og en dag stod de op, og litt om senn kunde de atter hjelpe sig selv.

I Andrew Carnegies gavebrev som ble til Carnegies heltefond, heter det i §6: «Ingen handlinger er mere heltemodige enn de som utføres av doktorer og sykepleiersker som frivillig tilbyr sin tjeneste under epidemier».

En tilskuer til Stinas rørende hjelpetjeneste skrev en innberetning til Carnegies heltefonds styre, og 17. september 1919 kom det melding om at Stina var blitt tildelt sølvmedalje og 500 kroner for «Opofrende arbeide under den spanske syke».

Stina er blitt voksen. I 1934 blev hun gift med Frank Dahl, Kråkvåg i Ørland. Men hun skulde få høre fra heltefondet en gang til, Stina, og denne gangen blev det ikke en slik solskinnshistorie som den i 1918-1919.

12. februar 1935 raste et forferdelig uvær på Trøndelagskysten. Det kom så plutselig og uten noe varsel, og en mengde fiskere kom i stor fare. Seks mennesker satte livet til, og en av dem var Karl Dahl, Stinas svigerfar.

Frank og faren var ute på agnskjellgraving. De rodde på hver sin båt, og var i fullt arbeide da stormen med ett var over dem. Etter mye slit kom de sig i ly bak en holme, og der lå de og andøvde og ventet på at været skulde gi sig såpass at de kunde nå havna hvor de hadde motorbåten sin liggende. Men stormen blev bare verre og verre. Ikke en gang op på holmen kunde de komme. Mens de ligger slik, sier Karl plutselig til Frank: - Dette kommer til å bli ei tussig natt. Frank forstår at faren begynner å gå trett, og han roper at han må prøvde å komme over i hans båt. Med det samme blir et eller annet i ulag om bord hos Karl, og mens han skal skynde sig og ordne dette, driver han av. Å komme op til holmen igjen når først stormen har fått tak er uråd, og Frank forstår at nu driver far hans til havs. Uten å nøle setter han efter, men før han er nådd frem, blir båten til faren hivd rundt. Da er Frank der også, og han greier å få tak i far sin, men før han rekker å få ham inn, kantrer også hans båt. Hurtig kommer han sig op på hvelvet, men da er faren forsvunnet. Nu begynner en forferdelig seilas for Frank. Det er blitt mørkt, og det koker og syder rundt ham av skum og havbrott. Han klorer sig fast i kjølen og henger nedover båtsiden. Sjøen går lukt over både ham og hvelvet ustanselig. Farvannet han driver over er fullt av undervannsskjær, og to-tre ganger kjenner han berget under sig. Ikke et øieblikk mister han bevisstheten. Han sier til sig selv, at nu er det intet håp om berging mere. Han venter bare på døden. – Men undrenes tid er ikke forbi. Orkanen blåser hvelvet lukt inn i den havna de ikke greide å nå da de lå under holmen! Passasjen inn er mere enn trang. Strømmen går forferdelig stri gjennom sundet

hvor motorbåtene ligger, og så er det havet igjen. Et lite øieblikk henger hvelvet sig fast på en grunne, Frank ser båtene og roper. På en av motorbåtene er en mann tilfeldigvis på dekk. Han hører en lyd og får øie på hvelvet. I et blunk er tre behjertede karer i båten; og de får re- vet Frank løs fra hvelvet med det samme det løsner fra grunnen og fortsetter til havs. De må bryte fingrene hans fra kjølen, så krampaktig er taket som hadde båret ham tilbake til livet.

Frank Dahl nådde ikke målet for sitt heltemodige redningsforsøk. Faren blev der ute. Men livet hadde han uten betenkning satt inn.

En dag kommer det et brev til ham. Det er fra Carnegies heltefond, og det inneholder en sølvmedalje og 500 kroner.

At mann og hustru og ved forskjellige anledninger har fått nøiaktig den samme belønningen for edel dåd er formodentlig det eneste tilfellet i landet. Hver på sitt vis har disse to vist et hjertelag og en offervilje og mot, som kan tjene oss andre til eksempel. Men ingen av dem snakker om heltegjerningene sine. Bare de to medaljene står på kommoden i den koselige stuen deres på Kråkvåg og taler sitt stumme sprog.

Det var en som engang spurte en gullsmed hvad en slik svær sølvmedalje kunde være verd. Han svarte: Det kan ikke måles i penger. Nei, det kan ikke måles i penger.

Slik avsluttet Emil Herje sin artikkel om Stina og Frank.

Kilder:

Randi Pettersen

Ingrid Herje

Bildene er utlånt av Randi Pettersen og Skjoldvår Fjeldvær.

Ukebladet «Alle kvinner» julenummeret 1939.

Fosna-Folket, 1984

ASTRID MORTENSVIK

Flyktninger og kulturmøter på Ansnes

Buorre beaivi, mout duinna manná? Mora mi har alltid vært interessert i samisk kultur og språk, og i oppveksten min på Ansnes på 70-tallet hørte vi ofte «Nyheter på samisk» på radioen, hun forsto ett og annet ord og lærte også oss ungene å telle på samisk. Hun ba oss være stille og lytte, hør kor fint det e! Hvor kom denne gleden og interessen for det samiske fra?

Synnøve Mortensvik, f. 1935, var ni år da hun ble kjent med den samiske familien Johnsen som kom som flyktninger fra Finnmark under krigen. Den grusomme brennte jords taktikk førte som kjent tusenvis av mennesker på flukt, og denne familien sto en sein høstdag på kaia på Ansnes. -Vi ventet dem, vi hadde fått hørt at det også skulle komme en familie til Hammerstad og en til Akset på Fjellværsøya, og også til flere steder på Hitra.

De skulle innløsjes på Grindfaret, nabogården til mor, hos Stina og Johan Eide hvor det nettopp hadde blitt ledig et gammelt hus. Sønnen Kristoffer hadde tenkt å bruke det til snekkerverksted, men han bar ut høvelbenken og lot samene få bo der. Huset var satt i stand ei stund før dem kom, men noe gjensto, så første natta bodde familien i et hus ved kaia, mens lokalbefolkningen gjorde det siste ferdig. Synnøve husker den ivrige stemninga da damene i grenda samlet inn utstyr og hentet fram det som fantes fra Sanitetens forråd.

-De hadde ei seng og litt sengklær, ei kvit seng med et rødt kors husker jeg, så sto det noen senger der fra før. Gryter og kokekar fikk de fra naboer, jeg husker jeg gikk oppover med ei stor svart gryte og ulltepper. Det var så fint å kunne hjelpe, det var nok en god følelse for alle i bygda. De hadde kanskje fått noe nød-utstyr fra kommunen? Jeg vet ikke.

Synnøve Mortensvik født Kristoffersen, var ni år da krigsøfrene fra Finnmark fikk husvære på Grindfaret, Ansnes.

Foto: Astrid Mortensvik.

De som kom var Ingrid (mor) og Karl (far) og barna; Karine (ca.16 år), Selmer (10-11 år), Adolf var kanskje 8 år, han begynte i 1. klasse på skolen, og så lille Ingrid (6 -7 år). Ingrid hadde også barn fra tidligere ekteskap, det var Ingebrigt, Samelie og Anne, Agnes og Jon, men familien ble splittet under tragedien. Noen av dem rømte oppi fjella og bodde i berghuler. -Det gikk etter forholda bra med dem, de hadde vært heldige ble det sagt.

Det var visst en mild vinter det året, og de hadde klart å få med seg ei ku så de hadde melk. Noen av de andre barna fra første ekteskap ble plassert hos familier i Trondheimsområdet, de kom av og til på besøk på Ansnes.

- Dette var spennende, en ny, fremmed familie med unger som vi kunne leike med, de snakket ikke ordentlig norsk heller! Det var ikke så mye som skjedde utenom den vanlige tralten, så dette gjorde stort inntrykk. Selmer og Adolf leika jeg og ungene på nabogårde mye med, den lille jenta var så ung. Det kom snart snø etter de kom på seinhøsten. Vi rente oss på kjelke, de ropte på foreldrene sine, Acchi kom og sjå! Acchi, var faren. Jeg og Bjørg (nabojenta) skrev opp mange ord, de hadde for eksempel mange ord for snø! Da guttene begynte på skolen sammen med meg, husker jeg de hadde vanskelig med språket skolearbeid ble vanskelig for dem. Jeg vet ikke hvor mye skole de hadde hatt før heller. Ingrid, som ble kalt Lille-Ingrid, gikk det bedre med på skolen, hun begynte med norskundervisning fra og med første skoleår.

Begge foreldrene var hjelpsomme og hjalp til med arbeidet både ute og inne. Karl gikk til naboen Ole og hjalp han i torvoinna, han valet torva, satte den opp i små varder og seinere stakket han den i torvstakker. Det var kanskje minst å ta seg til for han som var kar. Han var visst ikke med på sjøen, og han kunne jo ikke begynne med noe kvinnfolkarbeid heller. Jeg husker han på søndagene gikk med de andre til en i bygda som hadde radio på luringa, han likte å høre på gudstjenesten, han var en kristen mann. Værmeldinga lytta de også jevnlig til.

Kona spant og lånte rokken til kona på Grindfaret, det var til stor hjelp for henne som hadde mange barn, 10 stykker, som alle skulle ha lester. Hun var også veldig flink med sauer, hun hjalp mora til Synnøve, Astrid, når det var lamming og når det var noe kluss med sauene. Hun fikk det alltid til. Hun kom på kristne misjonsmøter som ble holdt hjemme hos folk. De var alle gode til å synge, og Jon ble emissær, han reiste og var flink til både å holde taler og synge. Han kom til Ansnes bedehus

17.mai i 1995 for å fortelle fra da heimen deres ble brent. (K.Olsen 2010: Ansneslandet og folket.)

Det var smått når det gjaldt klær, forteller min mor. Det var jo krigsår og vanskelig å få tak i alt for alle her ute. Hun husker de nettopp hadde fått utstyrspakker som de hadde skrevet etter fra Utstyrsmagasinet, den besto av ferdige klær. -Det var helst å sy og veve klær ellers. I pakken var det noe så fint som underbukse med lår. - Skal du ikke pakke den inn og gi den til Karine til julegave, spurte mor Astrid. Jo, det gjorde hun, og hun husker gleden over både å få og gi. -Visst ikke jeg hadde fått den buksa, hadde jeg ikke hatt noe å ha på meg, sa Karine. Familien fikk julegaver fra mange i grenda. Mamma husker at familien var hos seg selv på julekvelden, men de kom til dem på julemat juledagen.

Den dagen det ble fred husker Synnøve godt. Hun var 10 år da. Det sto en plakate på butikken om at det var fred, forteller hun. -Ingrid Johnsen kom ned til mora mi, er det sant Astrid, er det sant, har det vorte fred? Er krigen slutt? -Ja, det er sant. Da gråt de begge. De takket sin Gud for at det var fred. Det husker jeg veldig godt på. De var her ei god stund etter krigen slutta, antakelig til det var beboelig i Finnmark. Det var en høytidsdag da de sto ved rekka til Fosenbåten som lå ved kai. Den skulle ta dem med til Trondheim for videre heimreise. De sang, - skal si de hadde sangstemmer:

«Så en takk til alle kjære som har hilst oss vennlig hit, takk og takk i fra oss alle som fra nord er kommet hit.»

Synnøve, som nå er 87 år, husker fortsatt melodien, og hun synger den uten å nøle. Det var mange vers, diktet av ei jente på 16 år fra Finnmark som også var flytning. Jon fra første ekteskap, var også her. Han hadde en spesielt god sangstemme.

Vi hadde nesten ikke forbindelse med familien etterpå. Anne og Samelie reiste til Sverige og fikk seg arbeid, det gjorde også flere jenter fra Ansnes, de fikk jobb som hushjelp og slikt, det var jo mer arbeid og bedre betalt der. På spørsmål om hun hørte noe negativt snakk om samene, sier hun at hun som barn ikke hørte nevnt

Snekkerverkstedet til Kristoffer Kristoffersen ble gjort om til husvære da det kom spørsmål om å ta imot en samefamilie fra Finnmark. På bildet står de voksne i familien til høyre foran, det er Ingrid og Karl Johnsen. De tre barna foran fra venstre, Adolf, Selmer og Ingrid. Bak barna, nærmest, står Stina og Johan Eide. Bilde er fra boka «Ansneslandet» av Krister Olsen.

noe negativt med samer som folk, det var noe vi hørte seinere. -«Finnkaill'n» var det noen som sa, det var ikke fint syntes jeg, men det var ikke sikkert det lå noe negativt i det. Det var kanskje bare enkelt å si? Det var vel noen som hermet etter dialekten deres og kommenterte utseende deres som var litt annerledes, når jeg tenker meg om.

Jeg hadde hatt lyst til å reise til Porsangerfjorden og sett huset de bygde seg på heimplassen sin. Det ligger på høyre side når man kjører inn fjorden, på en liten plass som heter Kolvik, ei lita halvøy nokså langt inn ved Reinøya.

Synnøves erfaring fra dette kulturmøtet med samisk kultur som hun hadde med seg fra tidlige barneår ga mange positive ringvirkninger. Interessen og nysgjerrigheten for språket, nordsamisk, var der hele tiden. Hun brakte denne interessen og nysgjerrigheten videre til oss. Det var ikke en helt vanlig interesse på 70-tallet, vi vokste opp i ei tid der samisk kultur helt tydelig ikke var verdsatt og vektlagt i skolen. Selv om det har vært en holdningsendring, er det ikke helt uvanlig at samer fortsatt opplever hets. Fortellingene og erfaringene som familien Johnsen brakte med seg om livet de levde i nord, de nye leikene ungene lærte, og språket de snakket var

utvidende og berikende for dem som var så heldige å bli kjent med krigsofrene fra Finnmark på Ansnes.

Det er selvfølgelig mulig at det også i vår grend, som på de fleste andre plasser i landet, fantes noen som sympatiserte med nazistenes tankesett, i et tankegods hvor same- ne ble «Untermensch». Noen hadde nok mer grumsete holdninger til andre mennesker. Dette vet vi dessverre er holdninger som er høyst aktuelle i Norge i dag. Vi på Hitra er heldige og har fått tatt imot flykninger i flere omganger, de aller fleste hitterværingene møter dem med åpenhet og nysgjerrighet, men i kommentarfeltene i sosiale media finnes det også mørkt hatprat. Hva gjør vi med det? Jeg har trua på at det å bli kjent gjør noe med folk. Å bli kjent, å kommunisere med gjør oss glade, det utvider horisonten, gir kunnskap, åpner hjerter og legger fordommer døde.

De som sist har kommet til Hitra som krigsofre, er fra Ukraina. Det kommer i skrivende stund stadig flere hit, husene deres er brent, familier splittet, de har smått med klær og utstyr, og framtida er usikker. Da er det godt at hittersamfunnet fortsatt vil hjelpe og finner husly, skoleplass og arbeid til dem. La oss også håpe vi fortsatt tar oss tid til å bli kjent, slik at vi kan utvide horisonten vår, slik mange ansneslendinger fikk mulighet til da de ble kjent med familien Johnsen under krigen.

Kilder:

Informant Synnøve Mortensvik

Historien om doktorbåten «Rita»

Båten «Rita» 52-fot lang, ble benyttet som doktorbåt av distriktslege Arne Hognestad (1900-1959) i årene 1940-1944. Båten hadde da fast landbase i Fillan. Mannskapet som skysset doktoren rundt Hitra i all slags vær var Martin Lervåg (1907-1968) som var skipper, og John Glørstad (1917-2002) som passet maskinen og i tillegg var matros. «Rita» hadde en helt spesiell historie, og sønnen til Arne Hognestad, Peter Hognestad (f.1936), har sendt historien til Johan Harald Lervåg som er sønn av Martin Lervåg. Vi har forkortet og redigert noe for å tilpasse historien til årboka vår.

Arne Hognestad kjøpte selv skyssbåten «Rita» til legetransporten rundt Hitra. Her er doktorfamilien på tur, og bak i blankskjerm lue, står mannskap, John G. Glørstad. Det er doktorfruen Randi som sitter med minstejenta Sidsel. T.v. sitter dattera Berit og gutten med ryggen til er sønnen Peter. Damen i forkant er ukjent.

Arne Hognestad (1900-1959)

Han kom til Fillan som distriktslege i 1940. Han ble gift med Randi Tønnessen i 1927. De hadde tre barn: Berit, Peter og Sidsel. Begge ektefellene ble arrestert av tyskerne under en rassia 26. august 1944. Arne Hognestad ble arrestert første gang i 1941, men ble løslatt og kom tilbake til Fillan. Etter den siste arrestasjonen fikk han et fangeopphold på Vollan, ble overført til Falstad før han havnet på Grini der han satt til freden kom 8.mai 1945. Kjøpte den vakre lystyachten «Rita» i 1940. Båten hadde en 2-sylindret Bolinder glødehodemotor, og ble kalt et smykke på sjøen. Den fikk plass ved Lyche-brygga i Fillan. Mannskap var oftest Martin Lervåg og John G. Glørstad. En sterk storm i 1943 holdt på å bryte ned båt og mannskap utenfor Skjællandet ved Ansnes. Legen måtte loses fram til en tvillingfødsel på Dolmøya. Det ble en dramatisk tur, men endte godt. Hvem var så tvillingene på Dolmøya som doktor Hognestad hjalp til verden denne stormfulle natta i 1943? Fikk de navna Martin og John? Historielaget vil gjerne ha en melding dersom noen kjenner til dette. I 1946/1947 reiste Arne Hognestad og familien fra Hitra. Han ble lege i Lillestrand, men allerede i 1949 flyttet han til Levanger.

Doktorbåten «Rita» ligger ved Lyche-brygga i Fillan. Der hadde den sin plass, og i brygga ble det drevet handel i årene 1913-1952. Butikken ble kalt «Lykke-bua» på folkemunne.

Doktorens barn, Berit og Peter, minnes den flotte båten. Det er Berit som har skrevet historien som følger. Familien kom fra en innlandsbygd og havnet i en ny verden. Den luktet tang, fisk og olje, smakte salt og vått, minnes de. Arne Hognestad avsluttet sin doktortjeneste på Hitra i 1947. Senere kom et søskenbarn av han, Steinar Hognestad, som distriktslege på Hitra.

Distriktslegen måtte fram, når som helst og i all slags vær. Arne Hognestad kjøpte båten «Rita» som vakte så stor oppmerksomhet i øysamfunnet. Hun var 52 fot lang og gjorde hele 12 knops fart. Hognestad ble en lykkelig og stolt reder. Men en så spesiell båt trodde ikke hiterværingene ville klare mange vinterstormer. Han ergret seg da byråkratiet oppdaget at «Rita» måtte ha skipper med eksamen. Alle fyrlyktene var slukket på grunn av krigen, og han trengte lokalkjent mannskap, og det var Martin og John.

Forhistorien til «Rita» er noe uklar, men det som har blitt fortalt har Berit forsøkt å videreformidle. «Rita» ble trolig bygd som lystyacht i Tyskland rundt 1930 av en tysk adelsmann. Standarden var høy, det var mahogni, teak, gul fløyel og krystallslipte vinduer. Båten var vakker, lang og smal og en fantastisk god sjøbåt. I 1936 kom «Rita» til Norge, og etter hvert ble hun benyttet som «reisendebåt» av den nye eieren Hans Ingar Dyrnes. Han eide skofabrikken på Kyrksæterøra, og med «Rita» seilte han rundt og solgte sko til landhandlere langs kysten av Trøndelag og Møre og Romsdal. Senere kjøpte Thorbjørn Falkanger seg inn i fabrikken som da fikk navnet Falk Skofabrikk AS.

I 1940 fikk «Rita» igjen ny eier. Distriktslege Arne Hognestad på Hitra trengte skyssbåt og så at båten var til salgs. Han ble dermed den tredje eieren av «Rita», og datteren Berit forteller:

Før «Rita» sin tid var det «Brakar» som ble benyttet som doktorbåt i Fillan. Båten ble visstnok overtatt av lensmann Tryggve Kvernmo i Hestvika og brukt som lensmannsbåt. I bakgrunnen er det trolig dampskipet «Fosen» som kommer inn mot kaia i Fillan.

Dette er båten «Laval» som etter krigen gikk som erstatningsbåt for «Rita» som tyskerne tok i 1944. «Laval» var 45-fot. Det var Otto Storvik og Martin Lervåg som kjøpte den i 1946 og brukte den som doktorbåt i perioden 1946-1953.

-Far ble aldri sjøsyk, og han fant fort ut at salongbordet om bord hadde plass til skrivemaskin og papir. «Rita» gikk så rolig at han kunne skrive, helt til en brottsjø vellet maskina på dørken. Det var god plass til utstyret han trengte å ha med. Til utekontordagene slepte mannskapet på en diger kasse. Jordmorkofferten med merkelige tener i, sto alltid om bord. Vi skjønnte det ikke da, men «Ritas» første gave til oss var tid med far. Han var mer hjemme, uten papirer å arbeide med. Og han hadde sovnet godt om bord.

Den andre gaven nøt vi straks: plassen om bord. Vi kunne løpe fra mannskapskahytten forut til cockpiten bak uten å bli våte og uten fare for å ramle i sjøen. Det var nesten bedre enn å være hjemme, for far og mor kunne ikke gjøre stort annet enn å leke med oss, - spille kort og prate.

Mange gjester kom til doktorgården. Bleke byfolk som spiste fisk og hjembakt brød i utrolige mengder og dro hjem fete og brune. Far hygget seg over å la «Rita» være lystyacht igjen da, - med formiddagspølser i cockpiten, solbad på akterdekket og sang mot månen i gylne sommerkvelder.

En gang ble en gjest «glemt» og våknet nokså forvirret utpå morgenkvisten, for da var «Rita» på vei over Skjælas havdønninger, i frisk vind og regnvær. Far hadde fått en telefon om natta. Men bydamen sa fornøyd: -Enda en historie de ikke vil tro i syklubben hjemme.

Duren fra motoren kjente vi på lang avstand, og silhuetten var ikke til å ta feil av. Når vi hørte eller så henne, var det ikke bare far som kom hjem. Hele huset ble likt som fylt av en underlig lettelse. Det hendte at vi barna kappløp til kaia for å ta imot trossa. Vi visste ikke da at vi deltok i et eldgammelt og verdensomspennende rituale: Båten som kommer trygt i havn er verdt å feire.

En vinterkveld var jeg med, - sørvest av Kvenværet. Plutselig stoppet motoren. «Rita» rullet voldsomt. Det var pålands kuling. Fløyelsgardinene viftet fram og tilbake i salongen, glassene klirret i skapet og det knaket i eik og mahogni. Jeg følte meg svært liten, og det ble ikke bedre da ord fra styrhuset kom flytende til meg: -Vi har et kvarter, og så sa de navnet på et skjær. Jeg skjønnte at de visste nøyaktig hvor vi var i vintermørket, men jeg glodde hardt på klokken min og glemte å være

Arne Hognestad hadde fast mannskap på «Rita», og skipper var Martin Lervåg (1907-1968) t.v. og John G. Glørstad (1917-2002) t.h. passet maskin og var matros ombord.

sjøsyk. Det gikk ti minutter, tolv, tretten... Motoren hostet, gikk, stoppet igjen, - og startet. Ingen sa noe om episoden etterpå, men jeg hadde lært at folk ved havet brukte få ord. Jeg skjønnte med ett hvorfor «Rita» kunne få is langt oppover mastene.

Dramatisk fødsel på Dolmøya

-Du kan da ikke dra ut i dag, det er storm, mørket kommer snart og ... Vi mistenker tvillinger, og det er tverrleie på den første, sa jordmora. Doktorfrua tidde. Hun visste at her sto det om livet til både mor og barn.

På kjøkkenet fant hun fram mat, - steika til søndag, ble pakket i øvre del av den tredelte gryta, så poteter, brød, leverpostei, - alt det beste hun hadde. Lær-remmen godt rundt det hele. Stormkastene rev i huset, taksteinene klapret. Hun hørte så vidt den kjente lyden av «Ritas» motor som startet.

Martin sto i kjøkkendøra, våt alt etter den korte turen hjemmefra. Han tok matspannet, sto litt og ristet på ho-

det: Hain e svær i dag. Doktorfrua sa: Du kan nekte å gå rundt Skjæla i kveld. – Martin trakk på munnviken og sa: Vi fær sjå, - og så gikk han etter doktorens koffert.

På Fillfjorden var det ikke dønninger, men de kunne knapt se for sjørøkk, og «Rita» la seg over av vindpresset. Martin kjempet ved roret, og de snek seg framover. – Der var Ansnes. Nå måtte de bestemme seg snart. Doktoren sto på skjeve i styrhuset og tygget på pipa si. – Redningsskøyta ligg der, sa Martin.

-Vi går inn til Ansnes, sa doktoren. Martin våget ikke å gå til kai, la bare «Rita» opp mot vinden og holdt henne i ro.

Redningsskøyte lå med to anker ute og to trosser til land. De kom på «prate-hold» og doktoren tok roperten og fortalte om ærendet. Svaret kom raskt: -Nei, vi går ikke ut i dette været. Vi kom oss knapt hit, og vi er slitne. Martin ga seg tid til å vurdere redningsskøyta. Den rullet nokså vilt i sjøen. «Rita» hev på seg bare, og han klappet

rattet. Doktoren bet i pipa si, plutselig knakk skaftet. -Æ har ei du kan få, sa Martin, - så går vi da. Doktoren kikket undrende opp fra piperestene: Jeg hadde ikke tenkt å be deg – tvert om.

«Rita» klare det, men gå ned og legg dæ, - du ska få arbeid sia, sa Martin.

Fra byssa kom John med varm kaffe og tykke brødsriver med kjøtskiver på. – Vi et først.

Så drog de - mot nord. Fra redningsskøyta kom klagende ul fra fløyta, og på dekket så de en mann som viftet med den ene armen og holdt seg fast med den andre.

-Så, de trudd vi skoill snu, sa Martin fornøyd og traff spyttbakken med ei god skråtobakklyse. Bakken var godt fastskrudd, de hadde vært i storm med «Rita» før.

Skjæla var på sitt verste, og sjørøkket gjorde det vanskelig å se. Havdønningene gikk en vei, vind og bølger en annen. «Rita» hev seg snart hit og snart dit, men Martin tvang henne fram. John kom krypende med tau-stumper og bandt først Martin fast ved rattet, så seg selv.

Etter to uendelige timer så de Dolmøya og kjempet seg inn i le av holmene. «Rita» klaget, det knaket over alt, og dørken i styrhuset var våt av sjøvann. -Ho tar itj my inn, sa John stolt.

Den lille havna de skulle til var god, men egentlig for lita. John ga korte beskjeder:

-Brott til styrbord, brott forut babord. Martin svingte rattet kjapt mot styrbord da John sa: -Brott rett forut. De kjente at «Rita» tok borti noe med babord side, så var de inne i smult farvann. Martin slo bakk i motoren og bante rasende da baugen knaste mot noe. -Nei, det e itj plass for ho her, sa John fredelig. Martin snøftet og sa: -Sjå ætte om vi har jolla med oss enno.

Doktoren kom opp, fullt påkledd med jordmorkofferten i handa. -Vanskelig å sove når hun ruller mange veier på en gang, sa han.

Så tente han på sin lånte pipe og sendte røykskyer ut, - de forsvant straks i vinden.

«Rita» ligger til reparasjon ved Ranviken verft like ved stedet der Kuernhusvik skipsverft holder til i dag. Det var Gjermund Øien som da drev Ranviken verft cirka 1942 til slutten av 1950-tallet.

Fra huset var en mann kommet løpende til stranda. Han tok imot kofferten som det var gull, og sa: -Nei, at dokk kom, - hain e da så overhendig.

-Ska du ha fleir onga så får du beregn ber, - sommertid kanskje? Kom det fra John i jolla. Han og Martin fikk ankeret ut og rodde rundt «Rita». -Bare litt malingskrap, både på babord side og i baugen. – De spiste mer av steika og velsignet dokterfrua. Plutselig sovnet Martin der han satt med kakskiva i handa. John tok av han sko og jakke og veltet han inn i underkøya, bredde teppe over han og krøp selv opp i overkøya. Så sov de.

Stormen løyet utover natta. Blek vintersol kom opp, og den var på sitt høyeste da de ble vekket av prating inne ved land.

-Hoi, sett på vann, John. Martin hadde knapt fått på støvlene før en småbåt la til skuteseida. Mannen som rodde smilte lykkelig mot dem. -Æ ha beregna, men ongan villa itj veint lenger, og de veit koss det e med onga.

Martin så at doktoren var sliten, og sa myndig: -No ska du få sovva. Æ ska kjør som på egg. Kjæm itj jordmora? Doktoren svaiet litt, måtte holde seg i styrhusveggen.

-Har fått mat der inne, og jordmora blir en dag til her. Vil dere skal vite: -Det var tvillinger. Den nederste lå på

tvers. Jeg måtte inn og snu den, dra den ut etter beina. Mora var sliten. Vi trodde vi mistet henne en stund, men hun fikk adrenalin og kom seg. Da ble det mindre med rier og det var dårlig fosterlyd, så jeg måtte inn med tang. Vi torde ikke gi narkose, så hun skrek, - jeg var redd hun skulle vekke dere. Men det holdt blodtrykket oppe. Begge ungene vrælte lystig straks jordmora banket dem i enden.

Jeg foreslo for mannen at han skulle kalle ungene for Martin og John. Mora godtok det. Martin og John så på hverandre og gliste bredt. De hadde lært såpass at de skjønnte at de tre hadde reddet tre liv denne natta.

De tredde seg langsomt ut av havna, ingen skraper denne gangen. Sjøen var fortsatt grov, men det var lett å styre «Rita» så hun bare duvet av sted. John gikk ned og så til doktoren og rapporterte fornøyd: -hain søv.

Ved Ansnes lå redningsskøyta ennå. John hadde lyst til å bruke fløyta, men ville ikke vekke doktoren. De nøyde seg med å vinke. Mannen på skøyta trengte ikke å holde seg fast lenger, og hoppet opp og ned på dekket mens han viftet til dem. Fra sjøhus og buer kom folk tytende ut, alle vinket og ropte. John gikk ut på dekket og viste med tegn at doktoren sov. Så laget han en ny pantomime: Et barn som skrek, så ett til. Endelig to fingre i været. Folket på land og på redningsskøyta nikket og viftet enda mer. Det var som de visste alt. Martin sa: Å, det ha vårre nån telefona i natt, trur æ. John svara: Tepass te feingingan å ængste sæ. Nei, æ meine itj det. Om nån ha bedd mæ gå ut i storm no, - nei itj ein gong med «Rita». Så ble det stille i styrhuset.

Læregutten

Peter kjente glede helt ut i fingre og tær og nøt å strekke ryggen for hvert åretak. Han rodde jolla helt alene, skulle hele veien rundt «Rita». Slutt på å bli tjoret som en sau om bord, slutt med å stå på land med tårer bak øyelokkene når de andre guttene hoppet så kjekt om bord i sine småbåter og ropte «litjgut» til ham.

John sto på akterdekket. Snille John, som hadde skjont hvordan Peter hadde det og lærte han å ro, omhyggelig

ute av syne for engstelige morsøyne. En dag sa John: -No e du lik god som de ainner femåringan. Peter snuste inn lukta av tang, salt sjø og olje, og sa voksent: -så var det maskina da. Han og John hadde en herlig time nede i maskinrommet, men mor var ikke like blid over oljeflekene på klærne. Etter den dagen ba Peter om å få egne båtklær som de voksne. Mor svarte ikke, men så på ham, et underlig engstelig blick. Hun var nok redd, for Peter ramlet på sjøen noen ganger. En gang ramlet han ut i mellomrommet mellom kaia og båten. Da var det John som halte han opp etter ei arm. Da kom det fra Peter: -Du er greiere enn handelsmannen, han drog meg opp etter håret.

Neste lykkedag for Peter kom et halvt års tid senere. Han var med om bord i «Rita». Plutselig sa Martin: -Æ vil ha kaffe. -ta roret, du Peter. Og Peter sto på krakken i styrhuset og holdt i rattet helt alene. Han prøvde noen forsiktige svinger. «Rita» lystret igjen og igjen. Han svingte fram og tilbake, til slutt pekte baugen rett mot doktorgården, og han merket at han var blitt våt på ryggen. Han følte seg varm innvendig, god og varm.

Nå kom Martin inn i styrhuset, han så akterover og flirte henrykt. Peter kikket også. Kjølvannet gikk i fine slynger over Fillfjorden. -Ha, ha, no tru dem på lainn at æ kjøre i fylla, humra Martin. Men han gjorde ikke tegn til å overta. Peter spurte: -Hvorfor går hun ikke dit jeg styrer alltid? -Strøm, flo, fjære og vind. Det er aldri likens, vi må sjå ætte, alltid, svara Martin og tok over roret. De nærmet seg Fillan, og Peter fikk holde handa si på rattet helt tiden. På veien fra kaia til doktorgården fortalte han alt sammen til far, - jeg styrte!

Peter gledet seg over å få være sammen med John og Martin. De ble aldri trette av å snakke med han om «Rita». Men krigen hadde begynt å komme på nært hold, og Peter hadde hørt at i krig skjøt folk på hverandre fordi de var uenige med hverandre. Det fattet han ikke. Han konsentrerte seg heller om det som var til å begripe. Når han var mannskap på «Rita» var det lett å glemme krigen. Det aller beste var å stå ved rattet, selv om han måtte stå på tverrstaget til styrekrakken for å se baugen ordentlig. De voksne kunne sitte.

En stille dag styrte han «Rita» opp mot Hestvika, og Martin gikk ned for å koke kaffe. Det tok tid, og Peter begynte så smått å bli engstelig. Forut lå de dumme skjærene ut for Hestvika hvor stakene sto tett og båtene måtte gå i nøyaktige og innviklede S-svinger. – Martin kom ikke opp. Peter bet tennene sammen og lot «Rita» gå inn mellom stakene. Han svingte så nøyaktig han kunne. Bet seg i tungen da en stake kom farlig nær, og slapp pusten sjelvende ut da siste stake var passert. «Rita» begynte å hive på seg i det åpne farvannet, og krakken holdt på å velte. Da kom Martin, - han tok trappa i to steg og bråstoppet midt i styrhuset. -I svarte hælvet, - e vi alt her? Vond samvittighet lyste av han.

Peter klatret ned av krakken. Hele kroppen var stiv og verket, men det gjorde ingenting da Martin slo han på skuldra og sa: -Nei, du Peter, - itj mang guta ha koinna styr deinner biten, og ailler i slik ein fart. Æ glømt at vi ha både strøm og vind med. Tænkt æ ha god tid. Når du bli skipper, må du itj gløm.

Peter nikket. Så spurte de hverandre i kor: -Tørs vi sei det herre te doktoren?

Da lo de begge høyt og lenge.

Andre verdenskrig

En glitrende soldag i august 1944 var vi alle med om bord i «Rita», en hel dag. «Rita» med nyreparert motor som malte som en katt, men det luktet ille av maskin og olje over alt. Vi barna og mor gikk i gang med storrengjøring. Mor tok seg av salongen, jeg pusset vinduer, til og med på utsiden. Jeg var blitt såpass båtvant at jeg våget å være på den smale gangveien langs overbygget. Far så på meg fra cockpiten, smilte og smattet på pipa si. Han visste nok at det var et tåpelig arbeid, - vinduene ville fort bli fulle av salt igjen. Men jeg hygget meg, - nøt å gjøre «Rita» skinnende fin. Vi sov godt den natta.

Dagen etter våknet Peter av bråk i huset. Høye stemmer, tramping. Han løp inn til mor, men hun var ikke i sengen sin. Berit sa at tyskerne var kommet. Tyskerne hadde med krigen å gjøre. Peter, lillesøster Nøste og Berit satte seg tett sammen på Berits rom. De følte seg ensomme og nokså sultne. Peter kikket ut av vinduet. «Rita» lå der som vanlig ved kaia. Men oppover hagegangen kom en

tysk soldat, og han bar på et gevær. Alt Peter hadde hørt gikk sammen til et skrik: -Vil de skyte mor og far! Berit sa: -Nei, nei, men han hørte at hun også var redd. Plutselig gikk døra opp. Der sto mor i morgenkjole. Hun så rasende ut. Men hun snakket ikke til dem, bare til en soldat med gevær. Han sto midt på golvet og trampet nesten på Peters nye båt. -Meine Kinder, sa mor. Soldaten brommet, viftet med geværet og mor lukket døra. Vi fikk komme ned på kjøkkenet for å spise.

Mor snakket med Berit: -De vil nok ha oss med til Trondheim noen dager for å snakke mer med oss, men dere greier dere nok? Berit sa: -Jo, ikke sant Peter? Det var vanskelig å si annet enn ja, - når en snart er åtte år og kan styre «Rita».

Hushjelpen kom med middagsmat til dem, men ellers så de ingen på hele dagen.

Søndagen opprant like fin og solblank. Peter våknet nokså glad og planla at han ville ro en tur med jolla, og så seile i fjæra med den fine, nye båten. Han kikket ut vinduet. – «Rita» var ikke der! Han hylte til Berit. Hun sa at mor og far sikkert hadde reist til Trondheim med «Rita», så de kunne komme fort hjem igjen. Hushjelpen laget mat til dem, og Martin kom innom. Han satte seg tungt ved kjøkkenbordet og tok imot en kopp kaffeerstatning. Så sa han: -Tyskerne tok «Rita». Barna sto helt stille, og Martin fortsatte: -Vi så det alt sammen. Fjorten personer ble dyttet ned i lasterommet på den skøyta tyskerne kom med, lensmannen, doktoren, doktorfrua. De tyske offiserene gikk om bord i «Rita», rotet over alt. De tok om bord kasser med mat og brennevin fra skøyta. De fant jordmorkofferten til doktoren, åpnet den og lå vilt, så tømte de innholdet i sjøen og dro av sted med «Rita». Nå ramlet verden sammen for Peter. Martin så at Peter var helt hvit, tok han på fanget og holdt omkring han. – Uten ord og uten tårer så de to av «Ritas» menn på hverandre, lenge. Martin sa: -Som en storm dette. Vi får nok ligge på været en tid. Peter nikket.

Den vanskelige freden

For de fleste på Hitra hadde krigen egentlig vært nokså teoretisk. Vi hadde nok mat, så nesten aldri en soldat og

fiskerne klaget bare over mangel på tobakk og kaffe. Vi barna var omgitt av velmenende naboer og slekt.

Men tyveriet av «Rita» var utenfor vår fatteevne. Mange spørsmål og ingen svar var å finne i det tomme huset, bare en visshet om at noe var tapt, - og at noe var funnet: Ondskapens realitet, med tyveriet av «Rita» som det sentrale faktum for oss barna.

Vi lærte fort at det var dumt å snakke om «Rita». Ingen utenfor Hitra skjønnte tapet, og noen lo rått når vi nevnte mahogni og fløyel. Så vi gjorde som Martin hadde sagt: La oss på været. Ventet.

Så kom da freden 8. mai 1945. Det var som et veldig trykk lettet, men gleden var utenpå, innerst inne var det fortsatt en lammelse og en engstelse. Er dette for godt til å være sant?

Jeg observerte, uten egentlig å leve med. Gjensynet med far og mor, dans i Oslos gater 17. mai, blide soldater med sjokoladeplater å gi bort.

Mor og far var underlig alvorlige etter besøk i fengslet. De triumferte slett ikke etter alt de hadde sett.

En dag kom den tidligere eieren av «Rita» innom og kunne fortelle at «Rita» nå var funnet, lenger inne i Trondheimsfjorden, ved Falstad. Han og far dro innover. 24. mai

kom de tilbake, og vi var spente. Far ble stående ved døra og så på oss. – Da gråt far, tårene rant nedover kinnene hans. Han klarte ikke å snakke og måtte støtte seg til dørkarmen. Den andre sa det for han: -Hun drev på land i en storm i vinter og er totalvrak.

Det var det vi visste, freden var for god til å være sann. Båten vår, den tapre båten vår som klarte seg unna skjær og holmer og sterke stormer. Skjønnheten med den gode knurrelyden fra motoren i vintermørket, hun som lærte bort styringens vanskelige kunst, - hun var død. Ikke under taper innsats, men ødelagt av en slurvete tysk matros, etter voldtekt av overlegne, flirende Gestapo-offiserer.

Utpå sommeren dro John, Martin og far innover til vraket. Det meste av verdi var borte, men de brøt løs en del mahognipaneler. Noe av panelene, og fine små messinghengsler, ble snekret sammen til to syskrin. Jeg fikk det ene. Etter snart femti år er følelsene like sterke hver gang jeg bruker skrinet.

Den største gaven fra «Rita» kan beskrives slik: Jeg vet, inn til det dypeste av meg: Det som er laget i kjærlighet, det skaper kjærlighet. Ondskap kan nok skade, men ikke vinne.

Kilder:

Berit og Peter Hognestad

Johan Harald Lervåg

Bilder utlånt av Johan Harald Lervåg og Venke Glørstad

Ondartet lungebetennelse i Fillan herred

I disse dager hvor pandemien nettopp har herjet, og folk har klaget over stengte ølkraner og andre restriksjoner, kan det være greit å se seg tilbake og tenke på hva våre besteforeldre og oldeforeldre måtte slite med. Spanskesyka 1918 – 1919 tok livet av flere hitterværinger. Det samme gjorde tuberkulosen gjennom generasjoner.

Lungebetennelse, eller pneumoni, som sykdommen egentlig heter, var også ansett som en alvorlig sykdom og av og til kunne den få dødelig utgang. I årene 1926 – 1930 var det en «farsott» av lungebetennelse i Fillan herred. Denne var av en uvanlig hard art og medførte en rekke dødsfall. Faktisk var det oppsiktsvekkende mange som døde innenfor herredet. Det var så oppsiktsvekkende at distriktslegen på Hitra, Johannes Øvrelid, skrev en artikkel i «Tidsskrift for den norske lægeförening» som stod på trykk i 1930. Flere aviser trykket referater av artikkelen med overskrifter som bl.a. «Ondartet pneumoni i Fillan» og «25 prosent dødelighet».

Overskrift fra avisen Nidaros 4. desember 1930. Johannes Øvrelid var distriktslege på Hitra fra 15. januar 1924 til 11. september 1931, da han ble befordret til Tingvoll distrikt.

Øvrelid skriver om herredet at de ca. 1500 innbyggerne bor spredt og lever hovedsakelig av fiske og jordbruk. Innen herredet hadde man ikke merket noe særlig til ondartet pneumoni før i november 1926. Fra 1. november 1926 til 1. juni 1930 var det rapportert 78 tilfeller, 47 menn og 31 kvinner. I syv av tilfellene var sykdommen komplisert med «empyema pleurae». En tilstand hvor det dannes ansamlinger av puss mellom hinnene som omgir lungene. Av de 78 som ble syke døde 17 personer, 10 menn og 7 kvinner. Altså en dødelighet på ca. 25%. I det øvrige av Hitra legedistrikt, som hadde rundt 3500 innbyggere, var det kun 23 tilfeller med bare to dødsfall.

I perioden desember 1926 til april 1927 og fra februar til juni 1928, var det et betydelig utbrudd av en influensalignende sykdom i Fillan herred, men de fleste fikk relativt milde symptomer og bare et fåtall oppsøkte lege. Av de som fikk lungebetennelse, så hadde ca. 25% hatt symptomer på influensa rett før de ble syke. I flere av tilfellene ble det opplyst at det var influensa i samme husstand. Våren 1928 var det også en epidemi med kikhoste innen herredet og tre av barna som fikk lungebetennelse hadde hatt kikhoste i flere uker.

Sykdommen holdt seg gjerne i samme husstand over tid og en annen ting som var litt spesielt var at sykdommen flere steder så ut til å holde seg på samme gård eller i samme grend i lengre tid. Særlig gjaldt dette i Knarlagsundet og på Rekksa.

Distriktslege Øvrelid satte opp en såkalt «kasuistikk», altså en beskrivelse over de tilfellene som hadde dødelig utgang. Han har ikke skrevet navnene på de enkelte,

Pneumoni i Fillan herred i tiden fra 1. november 1926 til 1. juni 1930, ca. 1500 innbyggere.

	1926		1927		1928		1929		1930	
	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde
Januar			7	1	2				3	
Februar			2		1				1	1
Mars			1		5	3	3	1		
April					5	1	4			
Mai					10	2	2		2	1
Juni			1		2	1	1	1		
Juli			1		1					
August					1	1				
September			1	1						
Oktober					1		1	1	1	
November	3		2	1			3			
December	1	1	4		1		5			
Til sammen	4	1	19	3	29	8	19	3	7	2

Pneumoni i Hitra legedistrikt fraregnet Fillan herred i tiden fra 1. november 1926 til 1. juni 1930, ca. 3500 innbyggere.

	1926		1927		1928		1929		1930	
	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde	antall tilfelle	antall døde
	2		8	1	10		9	1	4	

Tabell fra «Tidsskrift for den norske lægeforening» nr. 26 - 1930.

men kun tatt med initialene, alder, yrke, litt om sykdomsforløpet og dødsdato. Disse korte notatene skjuler virkelige tragedier for familiene som ble rammet. Flere steder mistet de en forsørger, en mor eller et barn. Men hvem var disse anonyme menneskene? I kirkeboken fant vi alle dødsfallene med lungebetennelse som dødsårsak i denne perioden. Det viser seg at den godeste distriktslegen har rotet litt med initialer, alder og datoer i en del tilfeller, men for hans statistikk hadde det liten betydning. Vi har holdt oss til de korrekte dødsdatoene i denne artikkelen. Vi fant også noen få tilfeller som han hadde utelatt. Det var ikke alle som søkte legehjelp og dødsårsaken er oppgitt som «antagelig lungebetennelse».

Sykdomstilfellene

Det første dødsfallet vi fant var en eldre dame i Tranvikan. Hun døde noen måneder før Øvrelids første registrerte tilfelle. Johanna Jensdatter Tranvik var født i 1852 og døde den 1. august 1926. Hun var født på

Neset på Utset og ble gift med Arnt Larsen Tranvik i 1883. Hun etterlot seg mannen og to voksne døtre. Den eldste, Laura (f.1884), var vanfør og bodde hjemme, mens den yngste datteren Ingeborg Alstad (f.1893) var gift og bodde i Trondheim.

Deretter var det ingen dødsfall før i desember. Da var sykdommen kommet til Ansnes. Peter Abrahamsen Risvik var fisker og eide flere færingar. Han ble født 16. juli 1865 i Jevika og var eldst av de 10 barna i Abraham Mortensens annet ekteskap med Mortina Maria PETERSDATTER. Han fikk husmannskontrakt på Risvika av sin far i 1902. Peter hadde tidligere vært frisk og kraftig, men ble plutselig syk den 24. desember, på selve juleaften. Allerede den 30. desember døde han av lungebetennelse. Peter var gift med Karen Oline Klausdatter fra Ansnesmyra. De hadde giftet seg i Nidarosdomen den 9. november 1899. Karen var født i 1875 og døde før jul i 1955 i Risvika. Hun huskes således godt av mange. Hun bodde noen år på Nausthauan og stelte for enkemannen Bernhard Martinsen til han døde i 1949. Peter og Karen bodde i Risvika, og fikk 3 barn, men bare sønnen Alfred (1901 - 1990) nådde voksen alder. Han ble gift med Stina Kristine Hansdatter Strømsnes i 1927, året etter at faren Peter døde. Peter hadde vært fisker og snekker, og det ble også sønnen Alfred. Alfred var både bygningssnekker og finsnekker, kanskje mest

Peter Abrahamsen Risvik (1865 - 1926) var også en dyktig snekker. Han drev både med husbygging og møbelsnekkering. Det var flere på Ansnes som hadde møbler lagd av ham. Bilde fra "Ansneslandet - folk og livet», av Krister Olsen.

kjent for å ha laget døpefonten i Fillan kirke. Han og Stina fikk sønnen Petter, 1929 - 2013, som ble boende i Risvika til 2005. Han var en kjent og markert personlighet på Hitra.

To uker senere var sykdommen kommet til Reksa. Helga Oline Johnsen (f. 1892, pikenavn Reksen) hadde tidligere vært frisk, men ble syk med influensa den 14. januar 1927. Den 18. januar kunne legen konstatere pneumoni. To dager senere, den 20. januar, var hun død. Tilbake satt ektemannen og fire små barn. Helga var født og oppvokst på gården og ble gift med Mikal Johnsen (f.1891) fra Fjellvær i 1913. Sammen fikk de barna Brynhild (f. 1913), Sara Johanne (f. 1918), Harald Magne (f. 1923) og Astrid Edith (f.1926). Den yngste var bare fem måneder når hennes mor døde. Mikal var i tillegg til å drive gården, mye borte på fiske i perioder. Det ble barnas mormor, Beret Reksen, som tok seg av de minste til daglig. Hun ble da også kalt «mor» av familien så lenge hun levde.

Den neste som ble syk og døde bodde i Skjærbusdalen ved Knarrlagsundet. Maren Anna Antonsdatter Landevåg (f.1873) hadde også vært frisk, men ble plutselig syk den 27. august 1927 og døde en ukes tid senere, den 5. september. Dødsårsaken ble beskrevet som «Lungebe-

Dette er et av få bilder som eksisterer av Helga. Anledningen er barnedåpen til datteren Astrid Edith den 26. september 1926. Bildet utlånt av Elisabeth Reksen Nergård.

Bryllupsbilde av Vilhelm og Jenny fra 1918. Eier: Jostein Lien, Selbu

tennelse og blodforgiftning». Maren var født i Kastvika på Fjellvørsøya og ble gift med Ingebrigt Stensen Landevåg i 1908. Sammen hadde de døtrene Ingrid Oline (f.1909), Ingvarda Teodora (f.1913) og sønnen Ingolf Martin (f.1915).

Vilhelm Andreas Jakobsen Aukan (f. 11.12.1887) fra Aukan på Ulvøya, ble også plutselig syk og døde den 28. november 1927 etter en tids sykeleie. Han ble gravlagt den 6. desember 1927 på «Hjelpekirkegården», det som senere ble til Bottenvika gravsted. Foreldrene var Jakob Mortensen Aukan og Anne Olsdatter Kongslimoen (Hun var fra Gudbrandsdalen). I 1918 giftet han seg i Vår Frue kirke i Trondheim med den 11 år yngre Jenny Kristine Tangvik fra «Gården» nedi Ulvan. De fikk etter hvert 7 barn, men tvillingene Andreas og Johanne døde samme dag som de ble født i 1920. De andre fem levde opp og nådde en bra alder. Vilhelm døde på Aukan i Selvågan, der familien hans trolig bodde. Etter at han falt bort ble familien splittet, idet barna havnet forskjellige steder. Fem barn og 18 barnebarn er registrert på Hitterslekt, så Vilhelm og Jenny har mange etterkommere. Jenny levde helt til 1958, da hun døde i Selbu. Dattera Johanne, født 1921, ble trolig oppfostret hos Nils og Johanna Bakken (Ulvan). Hun kom også til Selbu, ble gift der og døde i 2012.

Sykdommen holdt seg deretter i Knarrlagsundet og spredte seg til flere familier. I november 1927 ble Ingeborg Marie Jakobsdatter Ingeborgvik, gift Skjærbusdal

(10.10.1889 - 9.3.1976) i Ingeborgvika plutselig syk med lungebetennelse. Som en komplikasjon utviklet hun tilstanden «empyema pleurae» der det dannes puss mellom lungehinnene. Hun ble operert for å drenere ut vesken, men operasjonssåret lukket seg ikke før i juli 1928. Fra februar ble det skiftet på såret av forskjellige i hjemmet og det var betydelig puss-sekresjon fra såret til ut i mai måned. Ingeborg kom seg, men som vi skjønner var hun alvorlig syk. Den 10. mars 1928 ble Ingeborgs nærmeste nabo, Kristian Berntinus Lervik syk. Han døde 8 dager senere, den 18. mars 1928. Kristian Berntinus ble født 20. mars 1869 i Leirvika på Fjellvørsøya. Foreldrene var Kristoffer Johansen Lervik og Kristine Johnsdatter Reksen. Kristian fikk en sønn med Jensine Johannesdatter Bekvik i 1894, som ble døpt Andreas Kornelius, og som emigrerte til British Columbia, Canada, hvor han døde som gift mann. Så ble Kristian gift for første gang i 1897, med Anna Marie Karlsen fra Melkvika, Ulvøya, og i løpet av de neste 12 årene kom 7 barn til verden, hvorav 6 levde opp. Men i 1910 ble Anna Marie rammet av tuberkulose, og døde 16 mars det året. Familien hadde bosatt seg i Ingeborgvika i 1900, da de hadde kjøpt en gårdpart der av Iver Olaus Benjaminsen, som flyttet fra Hitra med familien sin. Iver Olaus var for øvrig bror til Johannes Benjaminsen som etablerte seg på Ansnes. Enkemannen Kristian fant seg en husbestyrerinne, enka Maren Anna Knutsdatter

Jakob Olsen Ingeborgvik. Bilde utlånt av Anne Lise Lervik.

Jobotn, som faktisk var en yngre søster av Anne Jørgine Knutsdatter, som var gift med Iver Olaus Benjaminsen og altså tidligere hadde bodd på samme gård i Ingeborgvika.

Kristian var kårmann da han ble syk. Under sin sykdom hadde han daglig besøk av sin nabo Jakob Olsen Ingeborgvik, som bodde i samme hus som datteren Ingeborg Skjærbusdal. Jakob ble syk den 17. mars, altså dagen før Kristian døde. En ukes tid senere, den 25. mars døde han også, 67 år gammel. Jakob ble født den 9. oktober 1860. Han livnærte seg som fisker og gårdbruker. Han hadde i ca. 40 år vært plaget av asthma bronchiale i perioder, men som regel vært arbeidsfør. Foreldrene hans var Ole Jakobsen og Marit Kristoffersdatter Ingeborgvik. I 1885 giftet han seg med Berntine Margrethe Olsdatter fra Herøya, (datter av Ole Nilsen Herø og Ingeborg Maria Isaksdatter Bekvik), og de fikk 5 døtre, 4 av dem nådde voksenalder. De ble alle gift, og bosatte seg ved Knarrlagsundet. Hitterslekt har registrert 13 barnebarn av Berntine og Jakob. Familien bodde i den østre delen av Ingeborgvika. Dattera Nikoline ble gift med Olaf Adolf Ulvan, og de tok over hennes barndomshjem og småbruket. De ble rammet av en brannulykke under krigen, huset deres brente ned, trolig i desember 1942. Nytt hus ble ferdig i 1944/45.

Ingeborg Skjærbusdal

Kristian Lervik. Bildet er tatt under førstegangstjenesten ca. 1890.

I samme tidsrom ble folk syke på motsatt side av øya. En gammel kårmann, Jens Kristian Benjaminsen Sørsæther, ble plutselig syk den 18. mars og døde den 22. mars 1928. Han hadde etter sigende vært svakelig i mange år pga. alderdom. Jens Kristian ble født den 12. februar 1855 på Sørsætra, Fjellværøya. Foreldrene hans var Benjamin Peter Jakobsen Sørsæther og Sara Kjerstine Nilsdatter Fjeldvær. Ved folketellingen i 1875 var han oppført som snekker og bosatt hos foreldrene på Sørsætra. I 1891 var han selveiende gårdbruker på Sørsætra, sammen med den eldre broren Nils. Jens var fortsatt ugift, mens Nils var gift og hadde barn. Ser vi på tellingen i 1900, er Jens også gift. Vielsen finner vi i kirkeboka den 17. juli 1899, og bruden hadde han hentet fra Ulværet rett over fjorden. Hun het Anna Jensine Jensdatter og var født i 1852. Jens og broren Nils delte stua som sto lenger øst på Sætra i to deler, da det ble innført tvungent skifte ca. 1902. Nils flyttet sin del av stua opp til det som kalles Sørmyra (82/1). Jens flyttet sin part til Fættamyra (82/4). Det ble ingen barn på Jens og Anna, men de hadde en pleiesønn Johan Ludviksen Sørsæther, født i 1901. Foreldre: Ludvik Larsen og Marie Rasmusdatter Ulvåg, ugift. I 1920 er pleiesønnen «forhyret med fartøy i indenriks fart». I 1920 er det en familie fra Inntian (Frøya) som har tatt over gården til Jens. Det er Edvard Johansen og Augusta Jensdatter. De hadde med seg 4 barn, og fikk to til på Sørsætra. Jens Benjaminsen og kona Anna er blitt kårfolk ved denne tellingen. Anna levde til 1948.

Nå hadde sykdommen kommet til Ansnes igjen. Ingeborg Pettersdatter Ansnes var 74 år og kårenke. Hun hadde tidligere vært frisk og kraftig for sin alder. Men så ble hun plutselig syk den 4. april 1928, og døde 10. april 1928. Ingeborg ble født 8. februar 1852 på Halsan, Ansnes, foreldre var Petter Larsen Hammerfjell (født på Geitastranda) og Pauline Isaksdatter, født i Steinklovan, Fillan. Pauline Isaksdatter satt med halve Ansnesgården sammen med sin første ektemann, Morten Rasmussen Sommervold, som døde i 1842. Paulines datter Ingeborg i 2. ekteskap giftet seg med Martinus Jacobsen Gjevik, født 1844. Paret bodde flere steder på Ansnes og omegn før Martinus og hans bror

*Ingeborg og Martinus.
Bilde fra "Ansneslandet -
folket og livet», av Krister
Olsen.*

Olaus i 1879 kjøpte halve Gåsvollan på Ansnes (Ikke den halvparten Pauline Isaksdatter satt med, men nærmest en halvdel av den andre halvparten, med andre ord omtrent en fjerdedel av Ansnesgården.) Ingeborg og Martinus fikk 12 barn, hvorav 11 sønner. 8 av dem nådde voksen alder, men en av disse døde 20 år gammel. Av de andre sju emigrerte seks til Amerika, 5 sønner og datteren Anna. To av dem kom tilbake, og bosatte seg på hver sin gårdpart av Gåsvollan: Nausthauan og gamle Gåsvollan. Det var Bernhard og Laurits. De tok etter hvert etternavnet Martinsen. De andre tre sønnene og Anna kom aldri tilbake fra Amerika. Martinus døde i 1924.

Det neste offeret ble en gammel kårmann på Fjellvær. Rasmus Bull Parelius Kaasbøll var født på Fjellvær den 27. juli 1847. Han var sønn av Hans Olaus Kaasbøll og Sophie Amalie Parelius. Rasmus var således sønnesønn av den siste sorenskriveren på Fjellvær, Lauritz Kaasbøll og på morsiden var han av den kjente Pareliusslekta. Sophie Amalies foreldre var Rasmus Bull Andreasen Parelius og Fredrikke Elisabet Molde. Rasmus ble som sagt syk og etter et tids sykeleie døde han den 15.04.1928 av lungebetennelse. Da Rasmus døde var det sønnesønnen Hans Olaus Kaasbøll som var driver av gården. De bodde der det på folkemunne blir kalt Kaasbøllmyra.

Marie og Johan Kristian Isaksen Størdal. Bildet tilhører fam. Størdal.

Flere steder ble folk syke, omtrent i det samme tidsrommet. På Reksa bodde Johan Kristian Isaksen Størdal, opprinnelig fra Lensvika. Han var født i 1856 og hadde tidligere vært frisk og kraftig for sin alder. Han ble plutselig syk den 10. mai 1928 og døde på selveste den 17. mai 1928. «Tidsskrift for den norske legeförening» opplyser at en 28 år gammel datter kom i begravelsen, men allerede dagen etter ble hun alvorlig syk med lungebetennelse. Hun kom seg heldigvis igjen. Denne datteren må ha vært Inga Martine (f. 05.01.1900 – 1964). Hun var gift med Nils Edvard Ludviksen Herø og bodde på Herøya. Den 1. august ble Ingas mor, (Ingeborg) Marie Pedersdatter Størdal syk med Gastroenteritt (matforgiftning). Hun hadde ifølge legen vært frisk og sterk for sin alder, men den 7. august ble det konstantert lungebetennelse. Hun døde den 10. august 1928. Johan Kristian og (Ingeborg) Marie kom fra Lensvika og flyttet til Reksa i 1906. Der forpaktet de en gårdpart som tilhørte Karl Andreas Kristiansen Reksen. Han var fisker og drev ikke jorda selv. I 1907 døde Karl Andreas av tuberkulose og Johan Kristian kjøpte parten av enka. Skjøte fikk han i 1910.

Fra Ansnes til Fætten er det kort vei. Der bodde Karen Emilie Johansdatter Strømsnes med familien sin. Hun ble født 31. august 1923. Hun skal ifølge legen ha bodd under dårlige hygieniske forhold. Hadde angivelig hatt

Karen Emilies foreldre og søster. Bilde fra "Ansneslandet - folket og livet», av Krister Olsen.

kikhoste siden slutten av mars måned 1928. Pneumoni den 9. mai. Død knapt 5 år gammel den 3. juni 1928 sier kirkeboka for Fillan. Hennes foreldre var fabrikkarbeider Johan Arnt Antonsen Strømsnes, født i Kastvika på Fjellvørsøya, og Lina Jensine Isaksdatter Ansnes; født 1888 henholdsvis 1884, gift 1914. De skal ha bodd på Fætten (Strømsnes) ved Aksetøya inntil de fikk satt seg opp hus på Akset i 1939, og kalte stedet sitt der for Fjellvik. Det sies at på Fætten leide de seg husrom på et sted utafør selve gården som ble kalt Fættneset. Det var kanskje et dårlig husvære, å dømme etter hva som ble notert av legen i forbindelse med Karen Emilies sykdom og død i 1928. Johan Strømsnes var fabrikkarbeider ifølge kirkeboka, både ved Karen Emilies dåp og hennes begravelse. Høyst trolig arbeidet han ved guanofabrikken på Akset, der var det en del ansatte en lengre periode. Og så var han nok fisker iblant da. Han og Lina fikk 2 barn i tillegg til Karen Emilie, ei datter Johanne Jensine i 1915, hun døde også som barn, og en sønn Isak i 1918, han levde helt til 1985, men var ugift og barnløs. Så det er ingen etterkommere etter dette folket.

Tilbake i Ingeborgvika ble stadig flere syke av lungebetennelse. Den 28. mai ble Ingeborg Skjærbusdals svigerfar, Johannes Samuelson Skjærbusdal (f. 7.1.1856 – d. 15.1.1933), som bodde like i nærheten, syk. I likhet med

Ingeborg kom han seg, men han var sengeliggende i sju måneder. Johannes var en gammel mann og døde få år senere.

Sommeren 1928 kom sykdommen til Fjellvær igjen. Odd Normann Johnsen, en guttunge på ca. 6 uker ble dårlig og døde etter en ukes tid. I kirkeboka står dødsårsaken oppgitt som «antagelig lungebetennelse». Det er også krysset av for at lege ikke var tilkalt. Likevel har Øvrelid tatt tilfellet med i sin statistikk. Odd Normann ble født 7. mai 1928 og døde 21. juni samme året. Foreldrene var Andreas Johnsen (f.1888) som var postmester på Fjellvær og kona Amalie Lukasdatter (f.1889) som var fra Kåfjord i Alta.

På Sørsætra bodde den 18 år gamle hushjelpen Borghild Jørgine Johansen (f.1910). Hun ble plutselig syk den 14. juni 1928. Noen dager senere fikk hun påvist lungebetennelse med komplikasjonen empyema pleurae. Altså ansamling av puss mellom lungehinnene. Borghild døde den 30. juni 1928. Hun skal ha dødd under båtskyssen på vei til sykehuset i Trondheim. Borghild var datter av Edvard Johansen (f.1876) fra Inntian og kona Augusta Jensdatter (f. 1881) fra Uttian. Familien flyttet til Sørsætra før 1920. Det ble Borghilds søster Hilda og Mannen Reidar Husby som senere overtok gården.

Tidsskriftet for den norske legeförening skriver: «Den 13. oktober 1928 fikk en hjemmeværende, 10 år gml. sønn av nr. 5, Kristian Lervik pneumoni. Han kom sig, men var meget alvorlig syk» Det stemmer ikke at Kristian hadde en 10 år gammel sønn i oktober 1928, det er helt ukjent, og kirkebøkene viser heller ikke noen spor av en slik sønn. Det ville jo åpenbart ha vært kjent der og for ettertida, ettersom personen benevnes som hans hjemmeværende sønn i Ingeborgvika. Trolig dreier det seg derfor om

Anton Knarrlags hus. Det ser temmelig trekkfullt ut. Bilde fra Norges bebyggelse.

yngstebarnet Arthur Kristian Lervik, som var 19 1/2 år høsten 1928. Legene var vel ikke stort flinkere med sin håndskrift da enn ofte ellers, og 19 kan ha blitt til 10, eller 20 til 10. Arthur levde altså videre. Han og kona var barnløse, men bygget seg hus i Leirvika, Nordbotn. Huset står avbildet i Norges Bebyggelse (Fjellheim, side 23), men er der feilaktig plassert på Herøya.

Øvrelids artikkel oppgir at Anton Martinus Pedersen Knarrlaget på Ulvøya plutselig ble syk den 7. mars 1929 og at han døde den 28. mars. Dødsdatoen stemmer ikke. Etter et lengre sykeleie døde Anton den 22. mai 1929. Anton Knarrlaget ble født 18. mai 1855 i Rødbergvika under Selvågan på Ulvøya. Foreldrene var Peder Fredriksen Sandvik og Ane Bergitha Andersdatter Rødbergvik – som til manges forskrekkelse fikk to sønner sammen, uten å være gift. Faren var nok fisker, og bodde i små kår flere steder i Knarrlagsundet. Anton skal også ha drevet fiske. Den 9. juni 1885 inngikk han ekteskap med Anna Pauline Ingebrigtsdatter, som bodde i Steinklovan, Fillan, da hun ble konfirmert i 1869, der foreldrene var plassfolk. Hun var født i 1854 i «Bækvig». Dette må trolig være plassrommet Bekkvika

under Ulvågan – å dømme etter fadderne ved dåpen i Fillan kirke 2. pinsedag 1854. Paret ble boende på Ulvøya, en periode i Åkervika ved Sundet, men senere i Knarrlaget. De fikk to døtre og en sønn. Et lite hus i Knarrlaget er avbildet i Norges Bebyggelse, side 26. Der bodde deres sønn Johan Martin Knarrlag, kanskje til sin død i 1974. Han var født i Åkervika i 1887, men i 1891 bodde familien i Knarrlaget iflg. folketellingen det året. Og da stemmer det jo godt når Norges Bebyggelse skriver at Johan Martins hus er oppført i 1890; en etasje på 28 kvm, et rom og kjøkken. For en fattig familie som måtte leie seg inn hos andre, var det trolig likevel godt å få seg et eget hus, om aldri så stusselig og lite. Begge småjentene deres døde før de hadde fylt to år. Sønnen Johan Martin var ugift og barnløs. Han skal ha overtatt foreldrenes vesle hus i 1920, og hadde også vært i U.S.A en del år. Det var den alvorlige lungebetennelsen som herjet i området disse årene som rammet hans far, Anton i 1929. Hans mor Anna Pauline Ingebrigtsdatter levde noen år lenger, til 1936.

Den 21. desember 1929 ble en svoger av Ingeborg Skjærbusdal syk med lungebetennelse. Denne svogeren var trolig Johan Andreas Johannessen Skjærbusdal (28.8.1891 - 9.8.1965). Han bodde like i nærheten og hadde vært omtrent daglig i hennes hjem. Han var meget alvorlig syk, men kom seg. I tids rommet fra 1. november 1926 til 1. juni 1930 har det dertil vært 9 tilfeller av pneumoni på nabogårdene til Ingeborgvik. Den før omtalte Kristian Lervik var dessuten en nær nabo til Ingeborg.

I februar 1930 slo sykdommen til igjen. Denne gangen skjedde det i Leirvågen. Martin Ludvig Antonsen Lervåg, født 17. juni 1882 i Nord-Lervågen, Fillan. Hans foreldre var Anton Andreassen, født i Ingeborgvika, Knarrlagsund i 1842, flyttet snart til Kvalvika på Ulvøya; og Johanna Johannesdatter, født i Skogn ved Levanger i 1849. Familien hennes kom flyttende til Fjellvørsøya i 1851. Anton kjøpte Nordre Lervågen av Sevald Johnsen i 1869. Han og Johanna ble viet i Fillan kirke i 1873, og de fikk en barneflokk på seks, hvor Martin Ludvig var den nest yngste. Han vokste opp i gammelstua på Nord-Lervåg, og giftet seg i Nidarosdo-

men før jul i 1908 med Olava Margrethe Olausdatter Kåsbøll fra Einvika på Fjellvørsøya. Også her ble det seks barn, fra 1910 til 1917. Hans eldre bror Johan, som hadde vært i Amerika en periode, overtok gården. Martin er oppført som fisker ved folketellingen i 1910. I 1920 driver han «hjemmefiske med garn og not ale-ne». Også den yngste broren, Anton Gunerius, dro til USA, og han ble boende der. Fiskeren Martin var 47 år i 1930 da han ble rammet av sykdom og ondartet lungebetennelse. Legetidsskriftet skriver at han hadde hostet og vært forkjølet i 14 dager. Plutselig ble han meget dårligere den 6. februar 1930. Martin døde den 11. februar og ble gravlagt den 19. samme måned, ifølge Fillans kirkebok.

Den neste som ble syk bodde også i nærheten av Fillan. Nærmere bestemt i Oldervika. Johannes Johansen Bekvik ble født 12. august 1900 i Bekkvika på Fjellvørsøya. Foreldrene var Johan Arnt Bekvik og Bergitte Marie Mastad. De flyttet snart til Mastad, der de var ved tellingen mot slutten av året 1900. Johan Arnt skal ha vært på utkikk etter en gård i sognet som kunne kjøpes, og fikk da høre om Bendik Fredriksen Oldervik, som ville selge Vestre Oldervik. I april 1900 ble kjøpekontrakten undertegnet, men flyttingen fra Mastad til Oldervika skjedde vel først en gang i 1902. Johannes var ugift, men skal ha hatt et godt øye til ei av døtrene til Henriette og Sivert Fjeldvær på Ansnes. Hans helse var kanskje ikke den beste, i boka «Krønike fra Hitra» av Johan Birger Bekvik, side 131, (der det også er bilde av Johannes) forteller Johan Birger mer om onkelen som han aldri fikk møte: Johannes ble innrullert til militærtjeneste for Fillan innrulleringskrets i 1920. Han slapp militærtjeneste, ble sannsynligvis vurdert til å ha helsemessige svakheter som gjorde ham mindre skikket. Han ble innskrevet som sjømann i innenriksfart, og det ble opplyst at han var 1,76 høy og ikke hadde møtt til tjeneste. Han hadde attest fra dr. Heggbom om å slippe militærtjeneste. Av naboer ble han beskrevet som en veldig trivelig og snill ungdom. Så gikk det noen år, og epidemien av ondartet lungebetennelse rammet ham. Den 7. mai 1930 skal han plutselig ha blitt syk og døde den 11. mai. Johannes ble gravlagt 19. mai 1930.

Forhenværende skipper og handelsmann Oluf Sandstad.

Det siste dødsfallet under denne «epidemien» skjedde på Fjellvær. Oluf Laurentius Olsen Sandstad ble født i «Neristua» på Sandstad den 9. april 1862. Han ble sjømann og etter hvert skipper. Oluf drev fiskeoppkjøp fra jakta «Brødrene» og bosatte seg på Fjellvær. Han var først gift med Marselia Kristoffersdatter Nordbotten. De fikk 7 barn sammen, før hun døde sommeren 1905. Oluf ble gift på nytt med Jette Kristine Mathiasdatter. Hun ble født 11. februar 1885 i Snellvika ved Nordbotn, men vokste opp forskjellige steder, hovedsakelig

på Ulvøya. Oluf og Jette fikk tre barn. Oluf fikk satt inn motor i jakta si, og på denne skadet han den ene hånda stygt. Det ble til at han måtte slutte på sjøen. I 1923 startet han landhandel under navnet «J. Sandstad». Forretningen stod i navnet til datteren Jenny. Det var hun som hadde handelsbrev. Senere tok Jennys søster Lovise over landhandelen og den ble videreført under navnet «L. Sandstad». Lovise ble gift med Anton Aukan og butikken deres er det nok mange som husker fremdeles. Sommeren 1930 ble Oluf syk med lungebetennelse og han døde den 26. august.

Distriktslege Øvrelid avsluttet sin artikkel med følgende kommentar:

«Da befolkningen bor spredt og der er dårlige samferdselsmidler, kommer folk forholdsvis lite sammen. Men om vinteren reiser en stor del av den voksne mannlige befolkning på skreifiske på Titran eller Sula. Fiskerne bor da som regel i land. Det er visstnok ikke opptrådt uvanlig mange tilfelle av pneumoni i disse fiskevær. Dessverre er det ikke foretatt nogen bakteriologisk undersøkelse for å få bragt på det rene hvad slags pneumokokker det er som har fremkaldt sykdommen».

Kilder:

- Tidsskrift for den norske legeforening nr. 23 - 1930.
- Hitterslekt.no
- Kirkebøker for Hitra prestegjeld, Fillan og Nordbotn sogn.
- Kobro: Norges læger 1926 – 1936.
- Johan Birger Bekvik: Krønike fra Hitra
- Stig Strøm Sæther
- Krister Olsen: Ansneslandet – Folket og livet.

SVEIN BERTIL SÆTHER

HUSMANNSPLASSENE UNDER DOLM PRESTEGÅRD

Denne gangen: BEKKNESSET

Dolm prestegård hadde mange husmannsplasser, kanskje fler enn noen annen gård på Hitra. Bekkneset var en av de yngste. Da den første husmannsfamilien slo seg til på Bekkneset, hadde prestegården hatt husmenn i mer enn 220 år. For at et ektepar med en ungeflokk skulle få bo på en husmannsplass, var det ofte flere vilkår som måtte oppfylles: Ei årlig leie for plassen (bygsel), et avtalt antall arbeidsdager for året på gården (pliktarbeid) eller begge

deler. Husmannsfamiliene under Dolm prestegård hadde både bygsel og pliktarbeid, og ikke nok med det: Flere av dem måtte også bistå et visst antall dager med skyss til presten når han skulle rundt til kirkene og holde gudstjeneste, reise på soknebud eller i andre ærend som prestejerninga krevde. Husmannsfolket under Dolm levde under harde vilkår, kanskje hardere enn det som vanlig var på gårdene rundt om her på kysten.

Bekkeset i 1886. Utsnitt fra kart over Dolm prestegård, tegna av S.Molvig. Original hos Statsarkivet i Trondheim

Bekkneset i 1962, med Øya lenger bak. Fjellanger-Widerøe, Kystmuseets fotosamling.

Den første husmannsfamilien på Bekkneset kom hit i 1832-33. Det var Andreas Andreassen og Olava Kristiansdotter. Andreas var født utafør ekteskap 16.juni 1804. Mora Beret Margrete Jakobsdotter losjerte i Enkeltskillingsveita da ho fikk gutten. Faren var Andreas Stensen Strøm. Olava var født på Øya under Dolm prestegård 22.november 1799. Foreldra hennes var Kristian Jakobsen fra Kristiania og Ingeborg Andersdotter fra Bremvågan. De var husmannsfolk på Øya da Olava vart født. Andreas og Olava hadde gifta seg i september 1830 og bodde som leieboere på Øya da de sist i november 1830 fikk sønnen Kristian. Han var trulig svakelig, for han vart heimedøpt rett etter fødselen. Julaften 1830 døde han. Sommeren 1832 fikk Andreas og Olava igjen en sønn, og de døpte han Kristian Magnus. Fortsatt var de leieboere på Øya. Men da dottera Ingeborg Berntina så dagens

lys for første gang den 16.februar 1834, var familien husmannsfolk på Bekkneset.

Noe av det første Andreas og Olava gjorde på Bekkneset var naturligvis å skaffe seg tak over hodet. De fikk satt seg opp ei stue, trulig med ei tilbygd sval med plass til noen husdyr: Ei ku og gris eller to. Sauer hadde de sikkert, men de fikk gå ute året rundt. Ennå etter ti år på Bekkneset – i 1844 – hadde de ikke eget fjøs. Men naust bygde de seg. Det var først og fremst sjøen som holdt liv i folket på Bekkneset. Jord til noen potetrender og en åkerlapp til havre og bygg vart nok hekta opp alt de første åra. Så – innimellom pliktarbeidet på prestegården – fikk de utvida og forbedra åkerlandet år for år.

Om sønnen Kristian Magnus levde enda da Andreas og

Bekkneset i 1940. Maleri av canadieren Velda Sivertsen, som var på besøk her da andre verdenskrig braut ut. Til venstre ser vi stabburet, bak trærne skimter vi fjøset, så ser vi den raude stua til Eleseus og Mathea og det okerfarga hovedhuset på gården. Lengst til høgre ser vi den gamle potetkjelleren. Eier: Arnfinn Bæknæs

Olava kom til Bekkneset, er uvisst. Han døde som barn, men dødsfall eller jordfesting er ikke å finne i kirkeboka. Kanskje døde han det forferdelige året 1834, da en barnekoppe-epidemi herja og tok livet av mer enn 70 mennesker på Hitra og Frøya, de aller fleste barn under ti år. Antakelig klarte ikke prestene å få registrert alle døde, og Kristian Magnus på Bekkneset kan ha vært en av dem. I 1840 fikk Olava og Andreas Bekkneset sønnen Ole Andreas, men han levde ikke mer enn et par måneder. Og vel et halvt år seinere, den 8.mai 1841 døde også mor Olava på Bekkneset, vel 41 år gammel. Dermed var Andreas og den vesle dattera hans aleine igjen på Bekkneset, men det varte heldigvis ikke så lenge.

I 1843 fant Andreas Andreassen seg ei ny kone. Ane Olsdotter het ho, og ho var fra Bekken på yttersida av Frøy-

fjorden. Ane var døpt i Sletta kirke 31.mai 1807, og var sannsynligvis født i april eller mai 1807. Foreldrene var Ole Olsen og Maren Jakobsdatter Bekken. Den 6.oktober 1843 gifta Andreas og Ane seg i Dolm kirke.

På denne tida kom en familie til og slo seg ned på Bekkneset. Det var Ingeborg Andrea Kristiansdotter Øya og skomakeren Erik Sivertsen. Ingeborg var søstera til Olava, Andreas Bekkneset si første kone. Ingeborg hadde fire barn utafør ekteskap. Først døtrene Kristianna og Annetta med Arnt Hansen Moe, og deretter sønnene Sivert og Kristian med Skomakar-Erik. Alle fire barna vart født på Øya under Dolm. Kristianna var født 2.sept 1824, Annetta født 20.desember 1829, Sivert født 2.november 1833 og Kristian 2.februar 1835. Sønnen Sivert døde av kopper 25.februar i redselsåret 1834, midt un-

Her ser vi sildnotlaget fra nærområdet omkring 1930. De er ved Mattesvika på Dolmøya, og her ver karene frå Bekkneset sjølsagt med. Albert Bæknes står med stortrøye og blankskjermhuve som nr to frå venstre, og broren Eleseus er den store karen med sydvest og fangskinn lenger mot høgre. Vil du vite hvem resten av karene er? Vel, de står ikke helt på geledd, men vi gjør et forsøk: Fremst fra venstre: Johannes Øien, Albert Bæknes, Arthus Bæknes. Arne Øien, Kristian S Øien (fremst), Martin Bremvåg, Ludvig Bremvåg, Eleseus Bæknes (med sydvest og fangskinn). Andre rekke frå venstre: Kristian K Øien (delvis skjult), Asbjørn Myhren, Kristian O Øien (delvis skjult), Sigurd Øien (delvis skjult bak Eleseus), Bjarne Holm, Bernhard Sivertsen (med hatt), Johan Myhren (ytterst til høgre). Bakerst: Aksel Holm (med lue) og Alf Slettvoll (med hatt). Eier: Arnfinn Bæknes.

der hardeste koppe-epidemien. Han vart bare 17 veker gammel. Første juledag 1835 gifta Erik Sivertsen og Ingeborg Andrea Kristiansdotter seg. Erik holdt til i Mattesvika på denne tida, men flytta snart til Øya, der de nygifte losjerte ei tid. I april 1837 fikk Erik og Ingeborg en gutt, men han døde 20.april, bare ei veke gammel. Samme dagen døde den vesle gutten sin morfar, Kristian Jakobsen Øya. Året etter, i 1838 flytta Erik Skomakar og kona Ingeborg med sønnen Kristian til Trondheim. Her losjerte de hos murarbeider Sivert Årø i Bondegårdsvei-

ta. Bondegårdsveita var ei blindveit vestover frå Prinsensgata, regulert vekk etter bybrannen i 1842. Mens de bodde her fikk de dattera Karoline, født 10.april 1838. To år seinere var de tilbake på Hitra. Den 18.april 1840 vart dattera Sara Bergitta født, og da bodde skomaker Erik Sivertsen med familie som leieboere på Ongalneset under Kjerringvåg. Det kan ha vært på den tida søstera Olava døde at Ingeborg Andrea kom til Bekkneset med familien sin. Da Ingeborg Andrea fødte dattera Ingeborg Oline på Bekkneset 4.februar 1845, var hun nok godt

Bekknisset ligger på yttersida av Dolmøya mot Frøyfjorden.

etablert der. Trulig hadde de da satt seg opp egne hus på plassen, slik at det nå var to husmannsstuer på Bekknisset.

De to eldste døtrene til Ingeborg Andrea bodde neppe noen gang på Bekknisset. Kristianna Arntsdatter bodde på Øya da ho vart konfirmert i 1842, og døde antakelig i ung alder. Annetta Arntsdatter bodde på Hammaren på Frøya da ho vart konfirmert i 1846 og gifta seg med Amund Andersen Hammaren i 1851. Han var født i Gåsvika. Faren het Anders Amundsen. Annetta og Amund fikk fem barn, og bodde fram til 1854 som leieboere på Hammaren. I 1855 fikk de overta en husmannsplass på Hammarskaget, og her bodde de da Amund Andreassen døde i 1861. I sin enkestand fikk Annetta hausten 1863 ei datter med unγκkaren Gunnar Olsen Flatval, og da tok ho med seg dattera og flytta til husmannsplassen Hammarvika under Håvika ved

Sør-Straumfjorden. Her bodde ho da folketellinga vart tatt opp i desember 1865.

Barna som Ingeborg Andrea hadde med Skomakar-Erik hadde nok noen av sine leveår på Bekknisset. Sønnen Kristian var med foreldra til Trondheim og tilbake igjen og var ikke mer enn seks-sju år da de kom til Bekknisset. Seinere kom også han til Hammaren på Frøya. Her bodde han da han vart konfirmert i 1850. Dattera Karoline kom til Bekknisset som tre-fire-åring. Da ho vart konfirmert i 1854, bodde ho på Vikstraum. Seinere kom ho til Inntian, kanskje som tjenestejente til husmannen Ola Johannessen. Han var enkemenn, og i mai 1861 fikk Karoline ei dotter med han. Karoline og Ola Inntian gifta seg 24.juni 1862.

Dattera Sara Bergitta reiste til Trondheim og gifta seg med unγκkaren Ola Nilsen Røstadhaug i Lade kirke i 1865. Han arbeidde som murer. De fikk minst fire barn.

Av Erik og Ingeborg Andrea sine barn var det bare dattera Ingeborg Olina som vart født på Bekkneset. Ho døde også der, den 5 februar 1860, dagen etter at ho fylte 15 år.

I desember 1865, da folketellinga vart tatt opp, bodde Ingeborg Andrea aleine som gift kone i Skomakar-stua på Bekkneset. Hvor var Skomakar-Erik? Jo, han var på legd, står det i folketellinga. Det betyr at han flytta rundt mellom gårder og husmannsplasser i et nabolag (et legd), fikk tak over hodet, mat i skrotten og kanskje noen klesplagg på fattigkassens regning. Men hvordan kunne det gå til? Hadde han ikke kjerring og hus og heime på Bekkneset? Vi sporer opp Erik Sivertsen og finner svaret. I desember 1865 var han i Bispøyen, på Henriksøya. Og her har han opplyst til folketellingsføreren at han var «Fraskilt». 5.februar 1866 døde «legdslem Erik Sivertsen Bæknæs» på Edøya i Bispøyen. Han vart gravlagt på Dolm.

I den andre stua på Bekkneset bodde Andreas Andreasen og kona Ane Olsdotter fram til slutten av 1850-åra. Da sa de fra seg plassen og flytta til gården Hammarvika på Frøya. Her losjerte de hos Kristen Jonsen og kona Else Evensdotter. Folketellinga fra desember 1865 opplyser at Andreas var fisker.

Til Bekkneset kom det nye husmannsfolk. De kjøpte husa etter Andreas og Ane, og denne familien kom etter hvert til å overta hele Bekkneset. Det var Andreas Hansen fra en husmannsplass under gården Lynum i Skogn og Maren Anna Hansdotter Bernhoft fra husmannsplassen Tykskau under Heggåsen. Andreas var født 5.august 1825, og han fikk egentlig navnet Adrianus da han vart døpt i Alstadhaug kirke 4.september 1825. Foreldrene var husmannsfolka Hans Ingebrigtsen og Elisabet Maria Olsdotter på plassen Rånes under Lynum nordre i Ytre Skogn. De flytta til plassen Brubakken under gården Lello ca 1840. Da Andreas gifta seg 16.november 1856, kalte han seg Adrianus Nordsæter. Seinere brukte han alltid fornnavnet Andreas. Namnet Nordsæter tyder på at han antakelig holdt til på Fjellvørsøya akkurat da, kanskje hos morsslekta til brura Maren Anna. Ho var

født 10.april 1831. Faren hennes var husmannen Hans Hansen Løgh Bernhoft og mora var Karen Johanna Knutsdotter Nordsætra fra Fjellvørsøya.

Eldste barnet til Andreas og Maren Anna var Elisabet Maria. Hun vart født på Myra under Heggåsen 4.september 1857, og da bodde foreldrene som leieboere der. Maren Anna sin bror Gjerlov og kona hans, Ragnhild, var faddere på Elisabet Maria. Antakelig var det året etterpå, i 1858, at Andreas og Maren Anna vart husmannsfolk på Bekkneset. Da sønnen Hans vart døpt i Dolm kirke 3.april 1859 bodde de på Bekkneset. Hans var født 6.januar, høgst sannsynlig på Bekkneset. Andreas og Maren Anna fikk to sønner til: Eleseus i 1864 og Albert Kornelius i 1865.

Ved folketellinga 1865 var begge stuausera på Bekkneset i bruk. Ingeborg Andrea Kristiansdotter bodde i det ene, og i det andre var Andreas, Maren Anna og de tre sønnene Hans, Eleseus og Albert. Men hva med dattera Elisabet Maria? Hvor var ho? Jo, Elisabet Maria døde 19.april 1861, 3 ½ år gammel. Kirkeboka oppgir bare fornavn og alder på den døde jenta, men det har ikke vært mulig å finne andre født på Hitra eller Frøya der dette stemmer, bortsett fra veslejenta på Bekkneset, der det stemmer akkurat.

Av husdyr hadde Maren Anna og Andreas i 1865 tre storfe, fire sauer og en gris, de sådde ei kvart tønne bygg, ei halvtønne blandkorn (blanding av bygg og havre) og de satte to og ei halv tønne potet. Også Ingeborg i nabostua hadde en bitte liten åkerlapp, der ho sådde en halv åtting med blandkorn. Om vi kunne ha stukket innom på Bekkneset ti år seinere, i desember 1875, ville vi ha møtt fisker og husmann Andreas Hansen, kona Maren og de tre sønnene. Ingen fler. Stua etter Ingeborg stod tom. Av husdyr hadde de to kyr og en kalv og 16 sauer, og åkerbruket var akkurat det samme som ti år før.

Eleseus Andreassen gifta seg i mai 1885 med Mathea Christine Hansdotter fra Kastvika på Fjellvørsøya. De fikk sønnen Alfred Bernhoft i august 1885, sønnen Martin Elier i mars 1890 og dattera Martine Elisabet i 1898.

Elseus var fisker, og fram til 1890-åra bodde han med familien sin sammen med Andreas, Maren Anna og brødrene sine. Seinere flytta Elseus og Mathea med ungene inn i den andre stua på Bekkneset. De hadde verken husdyr eller åker.

Hans Andreassen bodde hos foreldra og dreiv plassen i lag med foreldra sine. Attåt arbeidde han som skredder og fisker. Albert Kornelius vart også boende på Bekkneset hos foreldra og hjalp til heime, både på sjø og land. Samtidig gikk han i lære som baker og vart bakersvenn. I desember 1898 gifta han seg med Hanna Margrethe Nilsdotter Singsø fra Frøya, og de fikk fem barn: Gudrun Margot (1899), Bergljot Charlotte (1901), Arthur (1903, død i 1907), Helga (1906, død i 1907) og Arthur Nidolf (1909). Tre av barna vokste opp og vart godt voksne mennesker.

Maren Anna Hansdatter døde av tæring heime på Bekkneset sist i november 1896. Ho vart gravlagt på Dolm den 1. desember.

I 1889 bestemte embetsgårdskommissjonen at fire husmannsplasser under Dolm prestegård kunne selges. Det gjaldt ikke Bekkneset. Bygsel og pliktarbeid gjennom 1800-tallet kjenner vi ikke til, men i 1912 skulle husmannsfolket på Bekkneset hvert år arbeide tre dager med torvopptaking og seks dager i slåttonna, de skulle skjære to mæling åker og attåt skulle de betale 36 kroner i bygsel. Dette året vart Bekkneset bortforpakta til Hans Andreassen Bekknes. Da Hans døde i 1926, vart plassen forpakta bort til broren Albert Kornelius mot ei årlig avgift på 65 kroner. Pliktarbeidet var da tatt bort. I 1928 fikk Albert endelig kjøpe Bekkneset for 1200 kroner. Dermed var husmannstida på Bekkneset over.

Kilder:

Folketellinger for Hitra 1865, 1875, 1900, 1910 og 1920, Digitalarkivet

Folketellinger for Trondheim 1865 og 1875, Digitalarkivet

Ministerialbøker for Hitra i tidsrommet 1775-1881, Digitalarkivet

Klokkerbøker for Dolm sokn i tidsrommet 1866-1928; Digitalarkivet

Ministerialbok for Vår Frue sokn i Trondheim 1821-1840 og 1821-1839; Digitalarkivet

Ministerialbok for Domkirkens sokn i Trondheim 1770-1819

Ministerialbok for Lade i Strinda 1856-1865, Digitalarkivet

Klokkerbok for Lade sokn 1860-1877 og 1878-1894, Digitalarkivet

Ministerialbok for Bakklandet 1866-1877, Digitalarkivet

Ministerialbok for Orkdal 1800-1826, Digitalarkivet

Ministerialbok for Skogn (Alstadhaug) 1825-1836, Digitalarkivet

Kaldsbog for Hiterens sogneprestembede, Kystmuseets samlinger

Sjølegdruller for Hitra 1803, 1831, Kystmuseets samlinger

Ivar Berre: Skogns Historie bd.XI, s 127, Nasjonalbiblioteket

Handelsstedet på Nordbotn del 1

Handelsstedet Nordbotn har vært i familien Skarsvaags eie i 174 år. Når historien om dette aktverdige stedet skal skrives, er det langt på vei det samme som å skrive bygdas historie. Historien om Nordbotn kan vanskelig gjenkapes eller gjenfortelles presis slik det var, til det er den for omfattende.

Kanskje vil noen reagere på at jeg presenterer detaljerte opplysninger om slekter og personer tilbake i tid. Dette har jeg gjort for at leseren best mulig skal få innsikt i historien og kjenne bakgrunnen til de personene som på en eller annen måte har et «band» til Nessa og Nordbotn.

Nessa på Nordbotn – bakgrunn og etablering

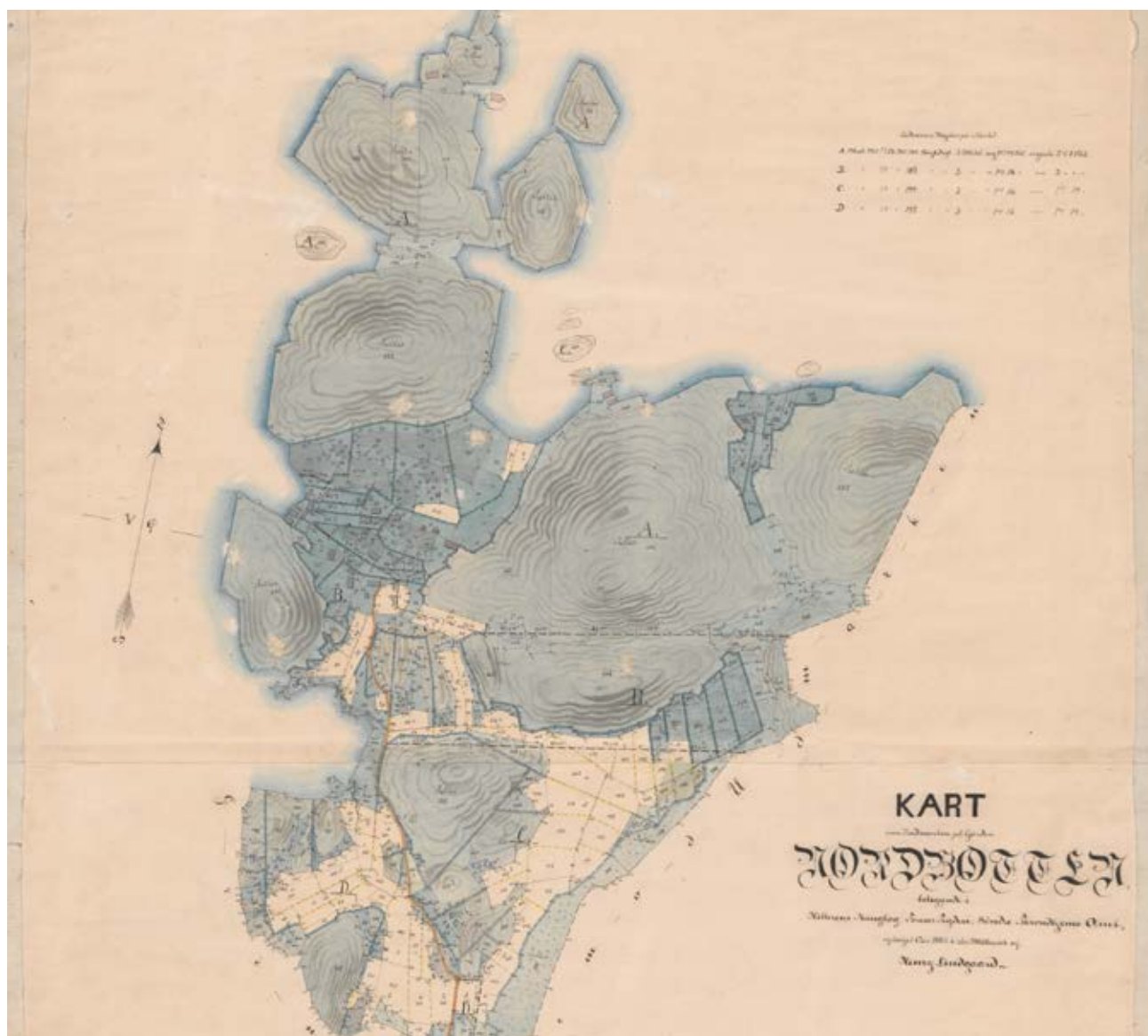
Det er viktig å vite at det ikke var noen form for bosetting eller bebyggelse på området som omtales som Nessa før i slutten av 1870-åra. Bebyggelsen på Nordbotn lå samlet i et område noen hundre meter lengre sør, mellom Vardehaugen (Valhaugen) og Dyråfjellet, med spesiell tett bebyggelse i området nord for der kirka ble bygd år 1900.

Min tippoldefar, Johannes Andersen Nordbotn, født 12.juni 1815 på Akset (Fjellvørsøya), kjøpte halve Nordbotn av Erik Nilsen i 1846 sammen med Henrik Kristiansen Herøya. Johannes Andersen var far til Karen Jensine Johannesdatter Nordbotn, født 15.april 1854 – kvinnen som Johannes Skarsvaag senere ble gift med.

Nordbotn har en lang historie, med spor etter mennesker tilbake til forhistorisk tid. Det finnes kilder som kan tyde på gårdsdrift her i høymiddelalderen, men at området ble liggende øde i lange tider etter Svartedauden midt på 1300-tallet. Det var først i nyere tid, kanskje sist på 1500-tallet, at folk igjen begynte å bosette seg rundt Botn, og vi fikk navn som Nordbotn, Sørbotn, Jobotn og Botnuågen. Dette ble da strandseter og husmannsplasser under gården Fjellvæx, som eide grunnen her.

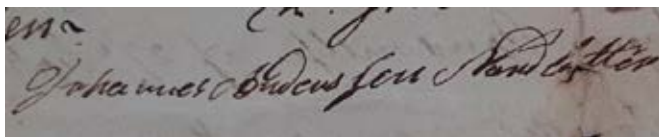
Den første naungitte beboer ved en av Botn-plassene het Einar i Botn, og han er første gang nevnt i 1613. Tre-fire år seinere nevnes også Anders og Sjur i Botn, og i 1620-åra holdt både Per Olsen, Per Klausen og Nils til i Botn. Navna Nordbotn og Sørbotn finner vi første gang i kildene i 1665, men da hadde de nok allerede eksistert på folkemunne minst en mannsalder. Forfatteren av denne artikkelen har skrevet en god del om Nordbotns historie før familien Skarsvaag kom til Nordbotn og begynte handel på Nessa. Rammene for denne artikkelen åpner ikke for å ta med hele denne forhistorien her. Her skal bare nevnes at Nordbotn var husmannsplass fram til oktober 1780, da den ble skyldsatt og matrikulert som egen gård.

(Red)

I 1883 - 1885 var det jordskifte på innmarka mellom de fire gårdsbruka på Nordbotn. Kartet fra 1883 viser at husa på gården da lå i et typisk klyngetun i området ved Vollen og der kirka og den gamle gravplassen ligger i dag. Ute på Nessa var det tre bygninger da: Et våningshus der vesterstua var midlertidig innreda som butikklokale, et minde hus og ei brygge. Etter utskiftinga var det familien Skarsvaag som fikk hand om den nordlige delen av gården, og da begynte bygginga av handelsstedet på Nessa for alvor. Tett opp til våningshuset på sørsida bygde de et nytt butikklokale, og østafor ble det bygd bakeri. (Kartet er henta fra Jordskifteverkets kartarkiv, Sør-Trøndelag, nr 171, Digitalarkivet)

Henrik Kristiansen var født 10. august 1816 på Akset på Fjellvørsøya. Også Johannes Andersen var fra Akset, og vi må gå ut fra at Henrik og Johannes kan ha vært kamerater fra barnsben av. Henrik var ei tid på Herøya, og Johannes Andersen bodde en stund på Rekse. Henrik Kristiansen giftet seg med Jonetta Jonsdatter Nordsæter, den 21. oktober 1845. Jonetta var av den kjente Sommervold-slekta som kom fra Skjåk, og som har stor etterslekt på Hitra, blant andre Selvaag-familien.

Vi mangler foto av Johannes Andersen Nordbotten, som døde i 1870, men vi har navnetrekket hans, hentet fra et gammelt dokument.

(Foto: Bernt Fjeldvær)

Henrik Kristiansen Nordbotn omkom på sjøen 27. juni 1851. Jonetta giftet seg på nytt med en ungar fra Børsa i oktober 1853. Han het Ole Sivertsen. Jonetta og Ole fikk fire barn mens de bodde på Nordbotn. I 1866 flytta de til Trondheim med sønnen Sivert og døtrene Oline Jensine og vesle Maren Anna, som var bare års gammel.

En ny familie kom og tok over det bruket på Nordbotn som Ole og Jonetta forlot. Det var Andreas Johannessen og Andrea Thomasdatter. Han var født i Selvågan og hun på Daløya, men de hadde hatt gård i Skjærbusdalen noen år da de kom til Nordbotn med sin vesle barneflokk. Det må ha vært høsten 1866 eller våren 1867. På denne tida var det fire gårdbruk i virksomhet på Nordbotn. Det var Hans Hansen og Kristoffer Hansen som drev hver sin del av den ene halvparten, og Johannes Andersen og Andreas Johannesen hadde de to brukene på den andre halvdel av gården. Alle husa, både våningshus og uthus, lå samla i et klyngetun. Innmarka var delt inn i mange små teiger, et resultat av deling av gården gjennom flere generasjoner. Etter hvert ble dette både kronglete og komplisert, særlig når nye brukere kom til og skulle lære seg det mylderet

av grenser som gikk på kryss og tvers, ofte tvers over åkerlappene. Dessuten var det greit å få skyldsatt hvert bruk, slik at brukerne kunne opptre mer uavhengig av hverandre, særlig i økonomiske saker. Derfor ble det satt i verk skyldsettingforretninger på begge de to halvpartene av Nordbotn i 1868. Det førte ikke til at tida med teigblanding var over, men de fikk ei opprydding og en grundig gjennomgang av grensene på innmarka, og de fire bruka fikk hvert sitt løpenummer i matrikkelen. Det var først da det ble gjennomført et skikkelig jordskifte på innmarka at hvert bruk fikk samla jorda si i et stykke, og det skjedde ikke før 15 år seinere.

Familiebakgrunnen til Johannes Andersen

Foreldrene til Johannes Andersen, Anders Johannessen og hans hustru Sara Olsdatter Akset bodde på Akset på Fjellvørsøya etter at de ble gift, og de fikk barna Marit, f. 1809, Isak, f. 1811, Johannes, f. 1815, Maria f. 1819, Ane, f. 1825 og Andreas Olaus, f. 1828. Da Anders og Sara døde i 1856, bodde de begge på Nordbotn, hos sønnen Johannes og svigerdatteren Justine Bergitte. Begge ligger begravet på kirkegården i Fillan.

Anders Johannessen, var født i 1783 på Eide i Hemne. Hans far var Johannes Andersen Eide, født på Eide i 1753 og død i 1814 på tur fra Hitra til Hemne. Mora var Marit Nilsdatter, født 1756 på Væge i Hemne, død på Utset i 1800. Anders hadde tre søstre, Inger, Karen og Maria, som alle var født på Balsnes på Hitra.

Sara Olsdatter Akset var født i 1788 på Akset på Fjellvørsøya. Hennes foreldre var Ole Arntsen Akset, f. 1761 og Anne Sakariasdatter, f. 1768. Anne hadde fem søsken. Gjennom Anne og Ole har vi slektskap til deler av Aksetslekten. Det har vært mange familier som har kommet og gått på Akset og som har brukt etternavnet Akset. De som bærer navnet nå, er etterkommere av Nils Andreassen Mastad og Anne Kjerstina Fjeldvær som kjøpte seg en gård der i 1884 og tok navnet Akset. De er ikke i slekt med de som bodde der tidligere. Johannes Andersen var nr. 3 i barneflokk til Anders og Sara, han var født 12. juni 1815 og døde 5. febr. 1870.

Justine Bergitte Jensdatter (1827-1899) var gift med Johannes Andersen Nordbotten. Hun var kjent som ei myndig dame. (Skanna av Bernt Fjelvær fra et fotoalbum utlånt av Louis Akseth)

Den 13. mai 1842 fikk Johannes Andersen sønnen Daniel med Marit Pedersdatter. Marit var enke og bodde i Båtsvika da Daniel ble døpt i Fillan kirke 17. juli 1842. Hvor hun kom fra og hvor det ble av henne, er ukjent. Båtsvika var ett av to hovedbruk på Rekse, så det kan tenkes at Marit og Johannes var tjenestefolk i Båtsvika en tid. Da Daniel ble døpt, var Johannes Andersen tjenestekar i Fillan. Sønnen Daniel ble gift med Randine Oline Kristensdatter Ulvåg, født 1. oktober 1845. Om Daniel står det skrevet at han var underordnet mannskap i innenriks sjøfart. Daniel og Randine bosatte seg i Tranvikan. De fikk sju barn: Johan Kristian, f. 1870, Petter, f. 1872, Nils Martin, f. 1874, Anton Theodor, f. 1876, Dina Oline f 1879 (død i 1884), Dina Oline f 1885 og Kristine Nikoline, f 1881. Alle barna, med unntak av Nils Martin tok etternavnet Danielsen.

Slekten Ulvåg i Tranvikområdet er våre nære slektninger. Slekten Danielsen som i dag bor i Tranvikan kom fra Smøla i 1961 er ikke i familie med slekten Danielsen som bodde i det samme området tidligere.

I 1847 ble Johannes Andersen gift med Justine Bergitte Jensdatter, født 11.mai 1827. Johannes og Justine fikk 8 barn:

Anton Sarats, født 1848 (døde 1 år gammel), 2. Jens Bernhard, født 1851, 3. Karen Jensine, født 1854, 4. Ove Jørgenius, født 1857, 5. Stina Jørgine, født 1859, 6. Anton Sarats, født 1863, 7. Andreas Severin, født 1865 og 8. Sten Edvard, født 1868.

Justine Bergitte vokste opp i Tuvika under Kastvika på Fjellvørsøya og døde på Nordbotn 19.6.1899. Hun var datter av Jens Estensen Bottenvik, født 29. mai 1798, Botnvika, Fjellvørsøya og hustru Beret Kathrina Andreasdatter Selvåg, født 28. mars 1801 i Selvågan, Ulvøya. (Ikke samme Selvaagslekt som vår slekt). Justine Bergitte hadde en bror, Anton Sten Jensen Tuvik, født 31.mars 1823 og død 5. februar 1850, ugift, ingen barn.

Etter at ektemannen Johannes døde i 1870, fortsatte Justine Bergitte å drive forretningsvirksomheten sammen med datteren Karen Jensine fram til 1881. Her er det viktig å gjøre oppmerksom på at virksomheten ble flyttet til Nessa fra området noen hundre meter lengre sør etter at Karen og Johannes overtok virksomheten.

Familiebakgrunnen til Johannes Skarsvaag.

Johannes Eilertsen var født den 14. april 1848 i Veran, Nord Trøndelag. Han var sønn av Eilert Andersen Morken, født 13. juni 1811 i Følldal, død 17. september 1883 på Frøya og Marit Olsdatter Bjørgen, f. 29 januar 1816 i Oppdal død 11. november 1873 på Frøya. Foreldrene til Eilert var Anders Olsen, f. 1766 – d. 1850 og Inger Eilertsdatter, f. 1769 – d. 1860. Begge foreldre var fra Sverige, men bodde på Oppdal, hvor de også er begravet.

Marit Olsdatter var datter av Ole Knudsen Lemvig, f. 1787 på Oppdal, d. 1841 og Marit Olsdatter Rathe, f. 1789, d. 1883. Eilert og Marit bodde på Oppdal inntil 1841 og det var her deres to eldste barn, Inger og Ole ble født.

Rundt 1845 flyttet de til Lille Almli, Verran hvor oldefar Johannes ble født. Familien bodde deretter noen år på Kammasætra i Jøssund, Åfjord. Mens de bodde her opplyses det at tippoldefar Eilert ernærte seg og familien som losjerende skomaker. Familien var stadig på flyttefot. Uten å være helt sikker på årstall, framkommer det at familien bodde på Kammasætra i 1865, men at de før 1875 var flyttet til Skarsvågen på Frøya sammen med fire av barna – deriblant oldefar Johannes. Eilert og Marit levde de siste årene av sine liv på Frøya, hvor begge ligger begravet på en gravplass i nærheten av Skarsvågen. Jeg har vært på gravplassen, men kunne ikke finne noen stein eller monument med deres navn.

Barna til Eilert og Marit Skarsvaag

Nr.1: Ole Eilertsen Skarsvaag, født 19.6.1840 på Oppdal. Han bodde i Åfjord og på Nærøy. Ole var gift tre ganger. Hans første ekteskap var med Marie Jensdatter Ugeldal, de fikk datteren Oline Margrethe Ugeldal. Hans andre ekteskap var med Lava Margrethe Olsdatter Kjørørum, de fikk datteren Beret Anna Olsdatter Kjørørum. Tredje ekteskap var med Ellen Pedersdatter Udseth, f. 1852 fra Øverlian, Utsetgrenda på Hitra. I denne tiden bodde han i Nærøy. De fikk tre barn: Eilert, Petrine Marie og Ingvald. Ole Eilertsen Skarsvaag, var 93 år da han døde den 4.6.1934. Han ligger begravet i Åfjord.

Nr.2: Inger, 12.6.1840. Inger og Ole må ha vært tvillinger da oppgitt fødselsdato kun skiller med en uke. Inger levde hele sitt liv i Verran hvor hun ble gift med gardbruker Ole Nikolaus Kammen. De fikk seks barn. Inger døde 12.3.1918 – 77 år gammel.

Nr.3: Marit Eilertsdatter Lille Almli, f. 6.10.1842 – d.?

Johannes Eilertsen Skarsvaag (1848-1943) er mest kjent for sine bragder til sjøs. Sammen med kona Karen bygde han opp handelsstedet Nordbotn, med bakeri, postkontor og rutebåtaneløp. (Skanna av Bernt Fjeldvæer fra heftet «Nordbotn kirke 100 år, s 11)

Nr.4: Ingeborg Anna Eilertsdatter, f. 12.8.1844 – d. 1876 ble med foreldrene da de flyttet til Frøya og bodde her i noen år inntil hun flyttet videre til Nordbotn og ble gift med Kristoffer Ulrik Hansen Bernhoft Schanche, som var 32 år eldre enn henne. De fikk datteren Marselia Karoline Kritoffersdatter Nordbotn i 1868. Marselia ble gift med Oluf Sandstad og etterlater seg stor slekt.

Nr.5: Maren Eilertsdatter, Lille Almli, f. 13.5.1848 – d. 10.1.1857.

Nr.6: Johannes Eilertsen Skarsvaag, f. 14.4.1849. Nærmere omtalt senere i innlegget.

Nr 7: Eilert Mortinus Eilertsen, Lille Almli, 4. 4.4.1850 – dødsår usikkert. Gift med Karen Margrethe Andre-

asdatter, f. 31.7.1849 ingen barn, en pleiesønn, hadde gården Tiltrem i Jøssund i tillegg til at han også benevnes som jektskipper.

Nr.8: Thomas Jørgen Eilertsen (født Lemvig Almlie) f.9.11.1854 – d.26.1.1926 (i dagligtale omtalt som Jørgen). Thomas Jørgen ble gift med Marie Beate Løvø fra Åfjord, de fikk 10 barn. Thomas Jørgen og Marie Beate er begravet i Åfjord.

Johannes Skarsvaag - meritter og liv

Den første fra vår slekt som etablerte seg som handelsmann på Nordbotn, var altså tippoldefar Johannes Andersen Nordbotn, far til Karen Jensine som ble gift med oldefar Johannes Eilertsen Skarsvaag i 1875. Johannes Skarsvaag hadde stor interesse for forretningsvirksomhet, men han slapp ikke til i den grad han ønsket. Mer om dette litt senere i artikkelen. Etter at han ble gift med Karen Jensine i Fillan kirke den 14. oktober 1875, framkommer det klart at han mot egen vilje overlot ansvaret av forretningsvirksomheten til sin kone Karen og svigermoren Justine. Han fortsatte med aktivitetene på sjøen, som skipper på egne båter. Pengene han tjente var viktige for driften av handelsstedet og byggevirkosomheten som var igangsatt i forbindelse med dette.

Gjennom sin gjerning på sjøen ble han kjent som trøndelagskystens Ulabrand. Beretningene om den legendariske mannen og hva han sto for er mange og unike.

I 1889 fikk han bygd hardangerjakten «Dyrafjeld» på garden Utistua på Neslandet i Stangvik av båtbygger John Børve. Byggherre var Martinus Olson Ansnes. «Dyrafjeld» hadde en lasteevne på 80,5 brutto register tonn, 62 tonn netto. Johannes Skarsvaag benyttet jakta til oppkjøp av fisk og sild som han fraktet til Nordbotn for salting. Årlig, og noen år, flere ganger, seilte han nordover til Lofoten og Finnmark. Oppkjøpt fisk ble sløyet, flekket og deretter saltet direkte i rommet. Så ble den transportert sørover og tørket på bergene rundt handelsstedet på Nordbotn. Etter at den var klar for salg ble den transportert til Kristiansund, som på denne

tiden var «kystens klippfiskhovedstad». Nesten all omsetning av klippfisk gikk gjennom Kristiansund. Når det gjelder sildefiske, skjedde dette for det meste om høsten utenfor Helgelandskysten. Silda ble saltet i tønner og eksportert til områder rundt Østersjøen.

Oldefar Johannes var en entusiastisk arbeidsmann som jobbet med høy intensitet og krevde like mye av arbeidsfolka som av seg selv. Det hevdes at han ved en anledning skal ha sagt, når en ansatt spurte om de ikke snart kunne ta en pause: «Ta dere en pause gutter, men mens dere gjør det kan dere samtidig skrubbe bergene rundt dere rene for mose». Bergene var på øyene

«Dyrafjeld» ble bygd som jakt i 1899. Hun var i sin tid kjent som en skarpseiler. I 1901 fikk hun innsatt motor, og i 1918 ble hun rigget som galeas. Hun ble rigget ned i 1931 og gikk som motorbåt fram til 1977. Da ble hun reddet fra kondemnering, ble rigga opp igjen og har segla rundt om i verden fra Australia til Amerika under navnet «Anna Kristina». I dag er hun rigga som galeas og segler under sitt opprinnelige navn som skoleskip for Sollerudstranda skole i Oslo. (Foto: Norsk seilskuteforening)

Svellingen mellom Nessa og Herøya, hvor store deler av saltfisken ble breidd utover og tørket. I tillegg ble også Langneset og Langnesvikholmen som ligger mellom Vesternessa og Moltholmen og Lervikholmene benyttet som klippfiskberg.

En spektakulær historie om oldefar Johannes var da han gjorde «Dyrafjeld» kjent langs hele kysten som en uslåelig skarpseiler. Jeg gjengir en nedskrevet historie om seilassen nordover langs Helgelandskysten og oppover til Lofoten:

Han «la ut» på Frohavet i en god bær fra sydvest som etter hvert frisknet til. Tanken var at de skulle seile inn Nærøysundet og holde seg innaskjærs nordover til Landegode, som var det vanlige. Underveis ombestemte Skarsvaag seg og seilte utenfor Halten, og utenom alt som kalles for skjærgård. Han ville teste skuta og dens ferdigheter på havet. Vinden var til tider oppe i storm styrke, men «Dyrafjeld» og dens mannskap besto prøven. Etter 36 timer og en snittfart på 10-11 knop, passerte de Skrova og kunne legge til kai i Henningsvær. Denne rekordseilassen har tidsmessig aldri blitt slått. Og det er vel heller tvilsomt om den noen gang vil bli det.

I 1898 var MS «Dyrafjeld» inblandet i en ulykke som fikk omtale i flere aviser under overskriften «Sjøretssag. Johannes Langø, Knud Løvold og Ole Kiønø mod Johannes Skarsvaag». Litt om hendelsen: «Dyrafjeld» var sammen med fire andre båter tatt under slep av et dampskip på vei til sildefiske. «Dyrafjeld» var nærmest dampskipet, de to andre båtene ble slept – en på hver side. Da slepet skulle avsluttes skjedde en ulykke ved at «Dyrafjeld» seilte inn i en av de andre båtene med det resultat at alt løst om bord gikk tapt. Johannes Skarsvaag ble frifunnet i de lavere rettsinstanser, men i høyesterett ble han dømt for uaktsomhet og til å betale en erstatning på 217 kroner og 25 øre.

Johannes Skarsvaag hadde flere fartøyer før «Dyrafjeld». I november 1878 er han registrert med skøyta «Anna» og noen år senere eide han jakta «Belline» som forliste under dramatiske omstendigheter utenfor Hammingsberget på Øst-Finnmarka i 1894. I 1941 står

sønnen Johan Doran Skarsvåg oppført som eier av skuta «Nordlyset». Bestefar Edvard var skipper på flere av skutene som hadde hjemmeadresse Nordbotn.

En litt spesiell historie som jeg fikk fortalt og syntes var spennende som barn er denne: I 1901 ble det installert en petroleumsmotor på 12 hestekrefter av merket Dan i «Dyrafjeld». «Dyrafjeld» var den første skuta i Fillan herred som fikk motor. Med denne kunne jakta i stille sjø og rolig vær komme opp i en fart av 4 knop. Da «Dyrafjeld» som det aller første lokale fartøy gikk gjennom Knarrlagsundet for egen motor, var alt folk ute og så på dette vidunderet.

I forbindelse med at forbrenningsmotorer begynte å få innpass, ble det vanskeligere å assurere skip som hadde installert denne forunderlige rariteten. Det forefinnes eksempler på at forsikringsselskaper blankt avlo å assurere/forsikre slike skip. Uvitenhet om disse moderne innretningene var mangelfulle, og det ble hevdet at de var farlige på grunn av brannfaren. Noen skipper hevdet også at oljesøl kunne sette smak på klippfisken.

Historien om «Dyrafjeld» er tatt vare på gjennom ei bok fra 2004 «Dyrafjeld. Anna Kristina – en jakt, to navn, mange liv» skrevet av Toril Grande og Anders Slembe med fleire. Jeg bidro selv med å gi opplysninger til forfatterne.

Betydningsfull også på andre områder.

Det var ikke bare i forretningslivet og på sjøen Johannes Skarsvaag satte spor etter seg. Vi vet at han var en av de som gikk i bresjen og var pådriver for å bygge kirke på Nordbotn. Alle nødvendige materialer ble fraktet til Nordbotn fra Bangdalsbruket med hans jakt «Dyrafjeld» sammen med jakta «Hanna», hvor Johannes Bjørnnes var skipper.

Arbeidet med kirken gikk etter planen og den 4. desember 1900 var det innvielse. Det var en høytidsdag av de helt sjeldne. Biskop Johannes Skaar fra Nidaros bispedømme sto for vigslingen sammen med seks prester fra kirkesoknene rundt omkring i Trøndelag. Men, aller

mest var det nok festdag for menigheten som var tilstede sammen med flere hundre i ei fullsatt kirke. Festmidagen for innbudte gjester ble holdt på Nordbotn hos Karen og Johannes Skarsvaag.

Folketellingen 1900 registrerte hvor folk oppholdt seg mellom 2. og 3. desember det året. Da var Johannes Skarsvaag i Ålesund med Dyraffjeld. På mange måter virker det litt rart at han ikke var heime på Nordbotn og deltok i kirkeinnvielsen.

Jubileumsmiddagen da kirka fylte femti år i 1950 ble også holdt på handelsstedet Nordbotn, hos Bjørg og Otto Skarsvaag.

Foruten at Karen og Johannes Skarsvaag avsto fri tomt og ga fri transport av materialene til kirkebygget, ga de også altertavlen som fortsatt er på plass i kirka. Altertavlene er en kopi av «Opstandelsen» malt av Adolf Tiedemann. En privat gave til innvielsen fra Karen Skarsvaag er også bibelen med inskripsjon 3. desember 1900. Kirkegården på Nordbotn, ca. 100 meter sør for kirka, ble tatt i bruk i 1897 – tre år før kirkeinnvielsen.

Karen Jensine Johannesdatter Skarsvaag (1854-1926) var aktivt med i utviklinga og drifta av handelsstedet Nordbotn, samtidig som hun ble mor til sju barn. (Foto utlånt fra Bernt Fjeldværs samlinger)

Det fantes ikke kjøreveier på Fjellvørsøya og Ulvøya i «gamle dager». Det var båt med segl og årer som var framkomstmiddelet. Skulle en ferdes over land, måtte en ta beina fatt. Det gikk gangstier på kryss og tvers, langs strendene og ute i marka. 20 personer, med Johannes Skarsvaag som en av initiativtakerne, sendte en henvendelse til Fillan kommune i 1899 og ba om at det måtte settes i gang planer om vei fra Sætra til Nordbotn og derfra til Mastad. Veistykket fra Mastad til Sørbotn (Mastadveien), som i dag benyttes som tursti, er et resultat av dette initiativet.

Forholdene på Nordbotn rundt 1850 og årene som fulgte

Da Johannes Andersen (far til Karen) kjøpte halve Nordbotn i 1846 sammen med Henrik Kristiansen Herøen ble forretningsvirksomheten drevet fra en brygge og en føringsjakt under svært enkle forhold. Varetilbudet var det folk ikke kunne anskaffe selv gjennom fiske, fangst og små åkerlapper. Vareslag som parafin, hamptråd, bomullstråd, bekk, glass, strie, lær, sukker, salt, mjøl, leirvare, var typiske vareartikler som i hovedsak ble etterspurt og solgt fra butikken på brygga.

Brygga lå ikke der hvor dagens brygge ligger. Det er noe usikkerhet hvor den lå, men med stor sannsynlighet lå brygga i bukta sør for Vardehaugen (Valhaugen) på eiendommen hvor Einar Nordbotten og hans hustru Mary senere bygde bolig.

Det gikk noen tiår uten de store omveltningene hvor butikken ble drevet på «gammelmåten». Fem, seks år etter at Johannes Skarsvaag ble gift med Karen, ble virksomheten gradvis, flyttet til området som senere har fått benevnelsen Nessa.

Da Johannes Andersen døde den 5. februar 1870 overtok ektefellen Justine Bergitte forretningsvirksomheten og drev videre sammen med datteren Karen Jensine som da var kun 16 år.

Nessa utvikla seg for alvor som handelssted etter utskiftinga av innmarka på Nordbotn i 1883-1885. Fra da av var det familien Skarsvaag som hadde hand om Nessa. På dette fantastiske fotografiet fra etter 1899 (da den såkalte «sildesalaten» ble fjernet fra det norske flagget), viser bygningene på Nessa seg fram for oss en vakker solskinnsdag. Fra venstre: Ei lita bu, fjøs- og låvebygninga, dassen, et våningshus, som var flytta hit fra det gamle fellestunet, hovedbygninga, krambua, et naust (nesten skjult bak en bergknatt), bakeriet med klokka på taket, sjøhus, ei lita brygge og storbrygga med kai. (Foto henta fra NTNU, Gunnerusbiblioteket)

Den 14.10.1875 giftet Karen Jensine og Johannes seg i Fillan kirke, men ekteskapet begynte å «knirke» ikke særlig lenge etter at det var inngått. Karen var en dyktig, bestemt, og egenrådig ung dame som gikk «egne veier» og sjelden tok Johannes med på avgjørelser innen forretningsvirksomheten. Det var moren Justine hun forholdt seg til i de fleste sammenhenger. Justine hadde dessuten vanskelig for å «slippe tanken» om at svigersønnen Johannes hadde kommet «lett» til både eiendom og virksomhet, gjennom giftemålet med hennes datter. Det har i ettertid framkommet at Johannes hadde en elskerinne i Trondheim. Forholdet vedvarte i mange år. Hvorvidt det utenomekteskapelige forholdet bidro til å forsure forholdene på Nordbotn, vites ikke, men det bør være all grunn til anta det.

Johannes Skarsvaag ble således ikke gitt muligheten til å bidra i virksomheten i den grad han ønsket, de første årene etter inngått ekteskap. Hans plass var på sjøen, med egen jakt. Dette var hans fag og profesjon og det var slik han skaffet viktig og nødvendig kapital til forretningsvirksomheten på land. Johannes hadde mange tanker om forretningen og hva som burde gjøres for å styrke likviditeten.

Karen var, som sin mor, en bestemt, egenrådig, og driftig dame, men innså etter hvert nødvendigheten av utbedringer og utvikling dersom bedriften skulle vokse videre. I 1881 overlot Justine Bergitte «røret» og ansvaret til datter og svigersønn. Justine Bergitte døde 19.6.1899 og ligger trolig begravd på Fillan kirkegård. Dette er litt usikkert, men det kan også være at hun er

Stina Kaald, født Skarsvaag, (1877-1943) var Karen og Johannes Skarsvaags eldste datter som nådde voksenalder. Her sitter hun sammen med broren Karl Skarsvaag (1897-1946), som var Karen og Johannes sin yngste sønn. (Skanna av Bernt Fjeldvær fra et fotoalbum utlånt av Louis Akseth).

gravlagt på gravplassen ved kirka på Nordbotn, som ble tatt i bruk 1897. Mest trolig er det vel at hun ligger ved siden av sin mann i Fillan, som ble gravlagt i 1870.

Aktiv Periode

De tjue årene som fulgte, ble en meget aktiv periode på Nessa. I 1879 startet Johannes fiskemottak, samtidig som han fortsatte virksomheten som jaktskipper. Det aller første som ble gjort, etter at han ble «tatt med» i forretningsvirksomheten var å bygge et nytt og tidsmessig forretningsbygg i 1882. Bygningen brant ned i 1912, men ble gjenoppbygd allerede samme år. I 1885 ble det bygd bakeri, båt- og nytt fjøs. På denne tiden var det som regel slik at de fleste forretninger av litt størrelse hadde eget bakeri. Det rent faglige innen bakerivirksomheten ble gjennom alle år satt bort til fagutdannet personell. Den siste perioden da bakeriet var i virksomhet var årene 1949 - 1955, da baker Erling Tangen fra Ørlandet var bakermester og leder av bakeriet. Den gamle brygga, som deler av forretningsvirksomheten ble drevet fra, ble revet og skiftet ut med en ny i 1897. Samme året fikk de også oppført den prektige hoved-

bygningen med 11 rom og en grunnflate på 145 kvm i to etasjer. Ettersom handelsstedet også hadde fått dampskipsekspedisjon i 1892, ble det besluttet å bygge en kai for å få en enklere ekspedisjon av dampskipene som inntil denne tid var blitt ekspedert fra en pram.

Den 1.1.1899 ble det etablert underpostkontor på Nessa, med Johannes Skarsvaag som poståpner. Kontoret ble senere oppgradert til postkontor. Poståpneren var ulønnet fram til 1903. Fra samme år ble lønnen satt til 300 kroner i året. Fra 1909 steg lønnen til kr.450,- pr.år. Fra 1917 ble det gitt et dyrtidstillegg med 50% av lønnen. Utover århundret økte lønnen gradvis i postverket og ble en viktig avlønning for poståpnerne. Postkontoret på Nordbotn ble lagt ned 1.juli 1984 og flyttet til Knarrlagsund. Postkontoret i Knarrlagsund ble etter noen år også lagt ned og flyttet til Fillan. Fra rundt 2010 har det ikke vært postkontor på Hitra. I dag er tilbudet: Post i butikk og postombringing.

Barna til Johannes Andersen og Justine Bergitte på Nordbotn.

Som tidligere skrevet, hadde Johannes og Justine åtte barn. Dette var:

Nr.1: Anton Sarats Johannessen Nordbotn, f. 9.3.1848 – døde som barn, 1 år gammel.

Nr.2: Jens Bernhard Johannessen Nordbotn, f. 15.11.1851 – d. 15.9.1916 – 64 år gammel, skipper og var eier av jakta «Haabet». I tillegg til at han var gårdbruker. Jens var gift med Anna Johanna Iversdatter Fjeldvær f.22.10.1858 – d. 26.12.1930 (Selvaag-slekt). De hadde ingen barn, men fostersønnen Jens. De hadde eget hus på Fjeldvær. Jens og fostersønnen druknet utenfor Breiflua den 15.9.1916. Det blir også hevdet at ulykkesstedet var ved Flesa eller Bukkholmen utenfor Fjellvær. Jens og gutten ble aldri funnet, men båten drev i land.

Nr.3: Karen Jensine Johannesdatter Nordbotn, 15.4.1854 –d.21.5.1926. Karen Jensine (oldemor) ble

gift med Johannes Eilertsen Skarsvåg (oldefar), nærmere omtalt i denne artikkelen.

Nr.4: Ove Jørgenius Johannessen Nordbotten, 19.2.1857 – d. 29.7.1929. Ove Jørgenius hadde skøyten «Duen», og han bodde de første årene av voksenlivet i Ålesund. I 1883 giftet han seg med Lina Kaspersdatter Fjeldvær, f.1859 – d.1935. De fikk barna Stine Johanne, f. 1883, Johannes 1885, Dorthea 1890 – døde som spedbarn, Dorthea, f.1892, Karl Normann, f. 1894. I 1891 kjøpte Ove Jørginius Kaaldsetra på Innhitra av Johannes Kaald. Ove Jørgenius omtales som en meget arbeidsom mann. Han var fiskeoppkjøper og skipper på egen skøyte, i tillegg til at han også eide motorbåten «Ulabrand» og hadde en gård som ble drevet godt. Gårdsdriften overlot han i størst mulig grad til sin hustru Lina. Ove var en av pådriverne for Innhitteren Sparebank, samtidig med at han også var medlem av representantskapet til Fosen dampskipsselskap. Nedgangstidene i mellomkrigsårene gjorde seg også gjeldene på Kaaldsetra. Fiskelaster ble solgt uten å få oppgjør. I troen på bedre tider ble banklån tatt opp, men da Ove døde brått i 1927 endte det med konkurs. Det var imidlertid ikke verre stilt enn at alle lån og fordringer ble innfridd uten at noen tapte penger.

Den yngste av barna til Ove og Lina, Karl Normann, f. 25. sept.1924 ble gift med Ellen Margit Grøtan fra Hemne. Etter konkursen, kjøpte Karl tilbake Kaaldsetra i 1933 fra Hjalmar Grøntvedt, som hadde auksjonsskjøte på eiendommen. I 1934 startet Karls hustru Ellen opp forretningsvirksomhet med salg av tradisjonelle dagligvarer i borgstua, som ble innredd til butikk. Dagligvaredelen ble nedlagt i 1987 og firmaet omorganisert. Firmaet Hitra Bygg og Betong AS er i dag ledende innen leveranse av betong- og sementprodukter i øyregion. Daglig leder og eier av firmaet er Kjell Børø, oldebarn av Ove Jørgenius. Jeg husker at mamma snakket veldig mye om onkel Ove og nærheten mellom familiene på Nordbotn og Kaaldsetra.

Nr.5: Stina Jørgine Johannesdatter Nordbotn, f. 18.10.1859 – dødsår usikkert.

Nr.6: Anton Saras Johannesen Nordbotn, f. 7.5.1863 – dødsår usikkert.

Nr.7: Anders Severin, f. 16.11.1865 gikk under navnet Andreas. Han arvet interessen for det maritime liv etter sin far. I noen år bodde han på Nordbotn og drev frakting med jakta «Dyrafjeld» sammen med sin onkel. Han var en periode i Amerika. Det fortelles at han hadde lagt seg opp mye penger da han kom tilbake til Nordbotn. I 1903, 38 år gammel, giftet han seg i Vår Frue kirke, Trondheim med Randi Andersen Stav fra Leinstrand og bosatte seg i Nyveibakken 18 B i Trondheim. Anders Severin og Randi fikk ingen barn. I 1904 solgte han jakta «Nornen», som han hadde kjøpt av en reder i Bergen etter at han kom tilbake fra Amerika i 1887. Nornen ble meldt ut av Bergen skipsregister samme år. 10 år senere i 1897 ble det annonsert tvangsauksjon over Andreas Nordbottens jakt «Nornen», pga gjeld til Kristiansund skibsassuranceforening. Han må ha kommet seg ut av det økonomiske uføret, ettersom han eide «Nornen» fram til den ble solgt til en reder på Nordmøre. «Nornen» kjørte på en mine og sank i 1943. I Trondheim begynte Andreas som fiskeoppkjøper og ble skipper på galeasen «Alliance» som han kjøpte. Det hevdes at han ble en velholden mann. I folketellingen 1925 benevnes han som forhenværende forretningsmann og enkemann, og at han fortsatt bodde i Trondheim. Han var første formann i Trøndelagen skipperforening, som ble stiftet i 1913. Dette var et verv han innehadde i mange år. Anders Severin døde i 1938. Sjøfartsmuseet har malerier av Nornen og Alliance som de fikk i gave av Stine Norbotten i 1939.

Nr.8: Sten Edvard Johannesen Nordbotn, f.1868 – død 12. august 1869 – 1 år gammel.

Barna til Karen Jensine og Johannes Skarsvaag.

Selv om samarbeidet mellom Karen og Johannes var dårlig de første tjue årene, kan det synes som om de ekteskapelige plikter og nærhet var bedre. Sju barn kan tyde på det.

Nr.1: Johan, f. 2. april 1875 – dødsår usikkert

Nr.2: Marit, 27.mai.1876 – dødsår usikkert
8 (Stina Kaald og Karl Skarsvaag)

Nr.3: Stina, f. 9. september 1877 – døde 1943. Stina giftet seg i 1897 med Karl Martin Buchmann Kaald, f.25.10.1861. Ekteparet bodde på Sandstad, og de fikk fem barn: Hanna, Ruth, Egil Johannes, Bjørn Gunnerius, Eldbjørg.

Nr.4: Edvard Martin, 29.april.1879 – d. 2.september 1945, (omtalt senere i historikken).

Nr.5: Ida Marie, f. 1.november 1885 døde 88 år gammel. Var gift med Kristoffer Kjønsvik, senere skilt. En sønn, Einar Arnfinn, f. 1909. Kristoffer Kjønsvik bodde på Aunøya, Sandstad, hvor han også døde. Ida bodde mesteparten av sitt liv i Oslo, men flyttet til Trondheim på sine eldre dager.

Nr.6: Johannes, f.3 juli 1892, hjemmedøpt den 24. juli. Han bodde på Nessa, Nordbotn i ungdomsårene og var ugift. Det har vært «sparsomt» med opplysninger om Johannes, men ifølge min søster Olaug (Ista) som hadde god kontakt med hans søster Ida, søster av Edvard og

vår gammeltante, fortalte hun at Johannes hadde flyttet til Oslo for å studere teologi, men at han senere hadde flyttet videre til Stockholm. Kontakten med familien på Nordbotn hadde nærmest opphørt. En gang da Olaug (Ista) besøkte Ida i 1967 ble hun vist et brev som nettopp var kommet fra noen i Sverige med opplysninger om at Johannes var død.

Nr.7: Karl, f. 8 januar 1897, flyttet i ungdomsårene til Tuvika og overtok gården etter oldeforeldrene på morsiden (Jens Estensen Bottenvik og hans hustru Beret Katharina – foreldrene til Justine Bergitte Skarsvåg). Sammen med ham flyttet en noe eldre kvinne som var i slekt med ham på morsiden. Hun het Johanna, men ble kalt «Dadda». Karl forble ugift og fikk ingen barn. Han var slakter og tok på seg den slags jobber rundt omkring i bygda sammen med «Dadda». Tidlig på vinteren 1946 hadde han vært hos kjøpmann Aukan på Fjellvær. Underveis på turen heimover til Tuvika, blåste det opp en intens snøstorm. Karl gikk seg bort i styggværet, segnet om, og ble liggende i snøen. Neste morgen ble han funnet ihjelfrosset, nederst i Skalabakken (Sørbotn), etter strabasene han hadde vært gjennom.

Kilder:

Muntlige og skriftlige familietradisjoner hos familiene Selvaag/Skarsvaag

Maurits Fugelsøy: «Hitra – øya og folket», bd 1 (1958) og bd 2 (1962)

Fosen sorenskriveri, Pantebok nr 20, 1886-1888, s.151b- 157a, Digitalarkivet

Norges Brannkasse Hitra, Branntakstprotokoll 1880-1890, Digitalarkivet

Fosen sorenskriveri, Ekstraretsprotokoll 1765-1810, s 96b-97a, avskrift i Svein Bertil Sæthers arkiv

Fosen sorenskriveri, Pantebøker for tidsrommet 1790 til 1883, Digitalarkivet

Jordskifteverkets kartarkiv, Sør-Trøndelag, nr 171, Digitalarkivet

Kartotek over eldre husmannsplasser og strandseter i Hitra, henta fra lensrekneskap for Trondheim len, Svein Bertil Sæthers arkiv, Kystmuseets samlinger

Kirkebøker for Hitra, Verran, Oppdal, Frøya. Åfjord, Digitalarkivet

Aviser, Nasjonalbiblioteket

Opplysninger fra Bernt Fjeldvær

Grande/Slembe: «Dyrafjeld. Anna Kristina – en jakt, to namn, mange liv», utgitt i 2004

Kilenotfiske etter laks på Hitra

Her presenterer Skarusetta den første av flere kommende artikler om sjøfiske etter laks med kilenot fra vårt område. Kystmuseet og Hitra historielag har nylig satt i gang et samarbeid om innsamling av kunnskap rundt dette viktige fisket, som ble drevet her gjennom mange generasjoner. Denne kunnskapen vil bli presentert på flere måter i tida som kommer: Artikler, foredrag eller utstillinger.

For noen tiår sia var kilenotfiske etter laks ei svært viktig inntektskilde for mange ved kysten, og for noen utgjorde dette fisket en stor del av årsinntekta. Sjøl om fiske med kilenot neppe kan kalles en direkte forløper til våre dagers oppdrettsnæring, så er sammenhengen åpenbar: Det handler om laks, og det dreier seg om eksport.

Det er Edgar Østreim som har tatt initiativet til dette kunnskapsprosjektet om kilenotfiske, og i tida som kommer vil han lede arbeidet videre. I denne innledende artikkelen gir Edgar oss en kort introduksjon, som inspirasjon og interessevekker. Vi oppfordrer alle som kan tenke seg å dele sin kunnskap om dette temaet med oss andre, til å ta kontakt med Edgar. Kontaktinfo til han finner du annet sted i årets Skarusetta. Og dermed overlater vi ordet til Edgar Østreim.

(Red.)

Kilenotfiske etter laks i havet er en utdøende næring både nasjonalt og lokalt. Elveeierne har fått myndighetene med på å definere laksens som deres «husdyr». Gjennom hele siste del av 1900-tallet og fram til i dag har sjølaksefisket blitt underlagt strengere og strengere restriksjoner fram til dette årets totalforbud. Denne ar-

Bilde tatt i naustet til Johan Ansnes. Han viser oss ei moderne plastblåse og tre tretønner i forskjellig størrelse som ble brukt som vakere. Foto Edgar Østreim.

tikkelen er et forsøk på etter beste evne, å dokumentere dette fisket mens det enda lever folk som har deltatt og som husker.

Kilenota ble utviklet først på 1800-tallet og kom trolig hit til landet fra Skottland midt på 1800-tallet. Sjølaksefiske med kilenot er drevet i Norge siden cirka 1870-tal-

let. Nedenfor er gjengitt en graf over oppfisket volum i elv (gul kurve) og sjø (grønn kurve) fra 1876 til 2014. Kurven er basert på data fra Statistisk Sentralbyrå og hentet fra Miljøverndirektoratets rapport M-876 fra 2017.

Toppen i sjølaksefisket på 1960- og 1970-tallet beror på at det da var tillatt med drivgarnsfiske (dette ble totalforbudt fra 1989). Nedgangen fra 2002 til 2014 har nok sammenheng med restriksjoner i tillatt fisketid.

Sjølaksefiske er drevet med følgende redskaper: Kilenot - Kroggarn - Drivgarn (på havet) - Laksevorpe (Hemnskjela og Vingvågen). Her er det kilenota som skal omtales.

Kilenota

Kilenot er den redskapsgruppen i antall som har vært den største på Hitra, kanskje bortsett fra drivgarn i en kortere periode på 1960-1980-tallet.

Historisk er kilenota en gammel redskapsform. Den ble utviklet i Skottland i første halvdel av 1800-tallet og kom til Norge ca 1870, først i Trøndelag (faktisk!) og spredde seg siden langs hele kysten. Antall registrerte kilenøter var ca. 2000 i 1880. Dette økte til ca. 9000 tjuve år senere. (Kilde NOU 1999: 9)

Kilenota er i motsetning til annen sjøfiskeredskap ikke fritt tilgjengelig for alle, men forbeholdt eieren av landet som nota er festa i. Der grunneieren ikke kunne eller ville drive, ble laksplassene leid ut til andre, ofte mot en prosentandel av brutto fangst (vanlig sats: 12%)

Kilenota er en effektiv redskap der strøm og åteforhold er gunstig. Fordelen sammenlignet med garn og laksevorpe er at laksen blir fanget i nota som da bare trenger å røktes et par ganger i døgnet. Ulempen er dyr anskaffelse av not og fortøyning (varp).

Virkemåten for kilenota er ruseprinsippet: Laksen går opp mot landet når sjøen flør og følger landet på fallstrømmen. Den fanges så opp av landkinnet og går

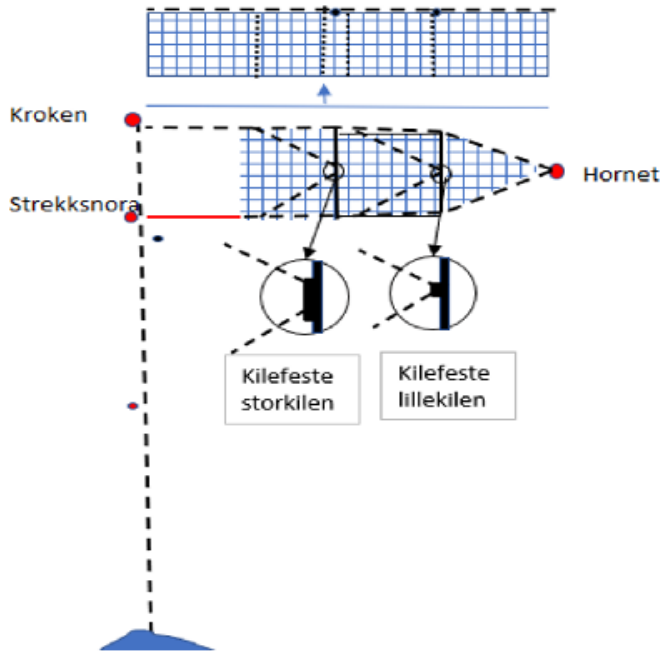

Dronebilde av kilnot ved Edøya, Bispøyan. Bilde tatt og oversendt fra Ingar Olderø.

igjennom de to kilene fram til det såkalte fiskerommet, foran den minste stanga. Basert på erfaring er det en åpning på ca 80 cm i storkilen, mens lillekilen er tilnærmet lukket. Hvorfor er ikke godt å si, men andre ruser (til torsk) har samme prinsippet. Nota ble røktet to ganger i døgnet på fjæra sjø før flø-strømmen satte inn og åpnet kilene. Man linte da opp fiskerommet bakfra (lillekilen ble linet tørt). Så ble fiskerommet linet opp og laksen tatt opp med hov eller nevene. Var det bra med laks, ble stor-rommet også linet opp.

Landgarn og not

Kilenota var historisk sett laget av hamp og måtte følgelig impregneres (barkes), og den måtte tas på land og bli tørket flere ganger i løpet av sesongen for å unngå at den råtnet. På 1960-tallet kom det en liten revolusjon med introduksjon av nøter i terylene/nylon som var mye enklere å vedlikeholde.

Figur 1: enkel kilenot

Kilenota består av følgende deler:

Landgarnet (dialekt: Landkinnet) av varierende lengde noenlunde vinkelrett på landet

- Maskestørrelse: 9-10 omfar (*Omfar: antall hakmasker på en alen (63 cm). 10 omfar betyr da at en maske måler $2 \times 6,3 = 12,6$ cm for innskyting. Innskutt maske (1:1) vil da ha en høyde på 8,9 cm*)

- Dybde : 3-4 favn (70-80 masker)

- Innskytning 1:1

Nota, noenlunde vinkelrett på landgarnet fra «kroken» til «hornet»

- Består av to kiler: Storkilen med åpning ca ? m og lillekilen med liten åpning.

- To stenger for å spile ut nota og tjene som feste for kilene

Bunn i nota fra storkilen og framover.

Maskestørrelse (omfar) : 9-10

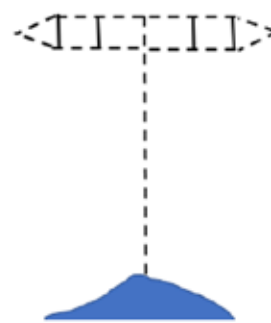
Dybde 3,5-4 favn (70-80 masker)

Innskytning 1:1

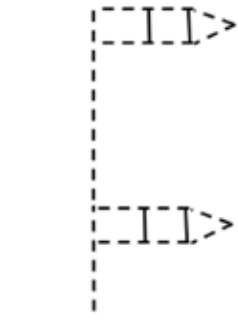
Lengde (fra kroken til hornet) 14 favn.

Både landgarn og not var holdt oppe av (plast)kork på øvertelna og faltla stein på bunnstelna.

Det mest vanlige var enkle nøter som fiska i fallstrømmen som vist på figur 1. Noen steder var det doble nøter som fiska både i fall og fløing (figur 2) eller to nøter utenpå hverandre med landgarn imellom (figur 3)

Figur 2: Dobbelnot alternativ 1

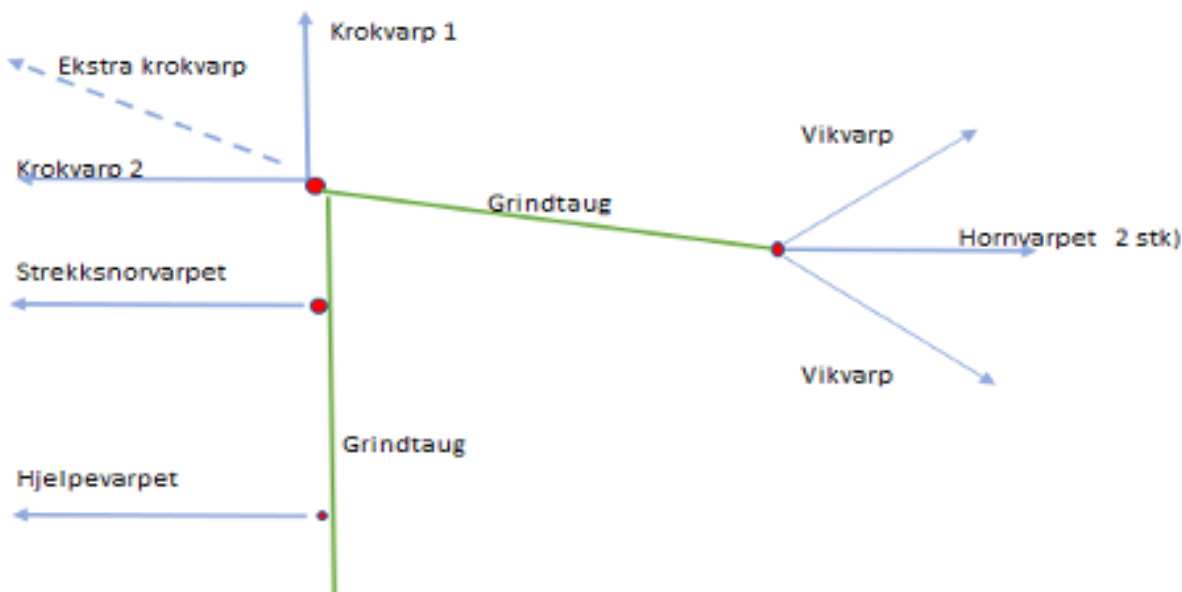
Figur 3: Dobbelnot alternativ 1

Fortøyning (varp)

Nota måtte ha solid fortøyning mot strøm og vind. Tradisjonelt var dette utført med stålstreng (nr, 9) og «faltla» stein av varierende størrelse og vekt (oppimot 200 kg) Det meste av strengen ble berga til neste sesong ved å ta den inn i båten til siste biten sto rett opp og ned og så kutte. Steinene ble igjen på bunnen og nye måtte finnes og faltles til neste sesong. Mot århundreskiftet ble det også brukt tau og anker der hele varpet ble berga for gjenbruk. Dette krevde imidlertid større båter med spill/vinsj.

Arrangementet består av:

- Grindtaug som erstattet landgarn og not under varpsettinga (også brukt hvis nota måtte tas opp under sesongen)
- Landkinnvarp 1 i fortsettelsen av landkinnet.
- Landkinnvarp 2 vinkelrett på 1

Figur 4 Varp-arrangement for enkelnot. Figur 4 viser typisk arrangement av varp for ei enkelnot som vist på figur 1. Lengden på streng/tau er ikke vist da denne varierte etter dybdeforhold (stor dybde=langt varp)

- Strekksnorvarpet parallelt med landskinnvarp 2
- Hjelpevarpet, ca. midt på landkinnnet
- Hornvarpet fra hornet i notas lengderetning
- To vikvarp brukt til finjustering av retninga på nota
- Vakere i enden på varpene for forbindelsen varp mot not/grindtaug
Ved særlige utsatte plasser med hensyn til strøm og vind kunne det i tillegg være:
- Ekstravarpet mellom landkinnvarp 1 og 2
- Ekstravarpet i hornet

Laksen fra kilenotfisket ble for det meste solgt fersk, det vil si iset i kasser. Det var ikke uvanlig at laksnofiskerne i et område gikk sammen om å bygge ishus. Isen ble da tatt opp om vinteren og lagret i sagflis til laksesesongen. Laksen ble solgt til lokale fiskekjøpere, eller ble hentet av omreisende oppkjøpere med båt. Noen pakket laks i kasser og sendte direkte til grossist i Trondheim.

Dette er nærmest en kurositet, nemlig et håndspill for berging av varpstreng og stein. Strengen ble snurret opp på tresylindren i bakkant og styrt gjennom rullene foran. Sylindren var utstyrt med spaker for lettere «haling». Foto Edgar Østreim.

ARNFINN AUNE

Ørstoln og kalvbota

GAMLE HITTERNAMN PÅ KROPPSDELAR

Språk endrar seg heile tida. Det har å gjera med påverking både internt og utafå. Ikkje minst gjeld dette dialektane. Dei endrar seg meir og fortare i våre dagar enn dei gjorde før. Det gjeld dialekten vår også, enten det er hittedialekt eller hemnemål. For ikkje lenge sia kunne vi høre tydelig forskjell på ein dolmøyværing, sørhitring, hemnskjeling eller ansneslending. Det kan vi mesta ikkje lenger no.

Dei største endringane i språket vårt handlar om ord og uttrykk. Fleire ord som var vanlige for ein mannsalder eller to sia, er ikkje lenger i bruk i dag. Dermed er ein del av vår kulturarv og identitet tapt. Mange meiner at dette er trist, særlig når gode, solide fullt brukande dialektord utan grunn blir bytta ut med nye ord, ikkje minst engelske.

Vi har fleire som gjennom mange år på ulike måtar har gjort ein innsats for å ta vare på dialekten vår. Ein av desse er Arnfinn Aune på Sandstad. Kystmuseet har ei stor samling med dialektord frå Hitra som Arnfinn har samla. Denne samlinga kan du finne på museets nettside (<https://dms-cf-07.dimu.org/file/032yizGNJajj>) I årets Skarvsetta gir Arnfinn oss ein solid bukett gamle ord, som har med kroppen å gjera. Fleire av oss eldre vil sikkert nikke gjenkjennande til halvvegs glømte ord. For dei yngre lesarane vil trulig mange av orda vera heilt ukjente.

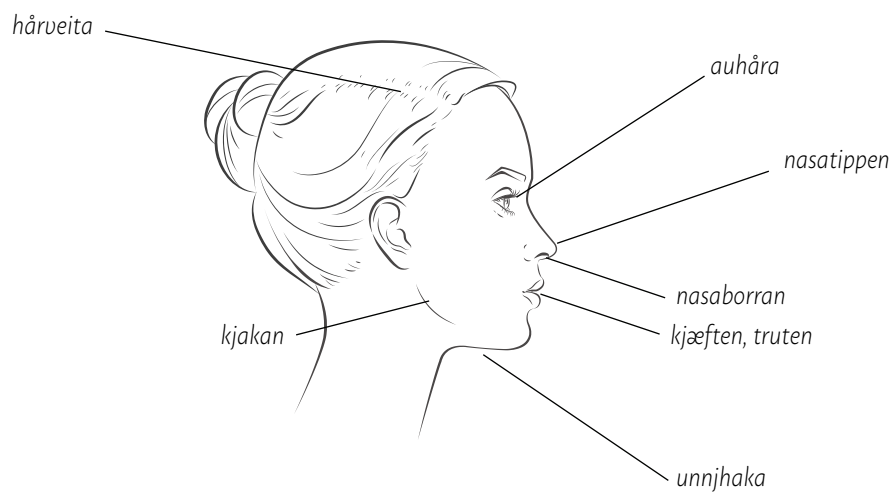
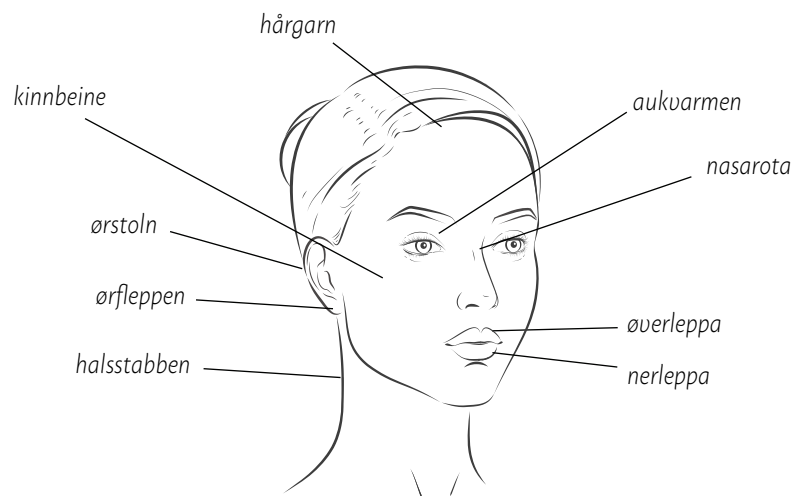
Til vanlig held vi oss til gjeldande rettskrivingsreglar i Skarvsetta. I denne artikkelen har vi gjort unntak, slik at namna på kroppsdelane kjem så nær hittedialekten som mulig.

(redaktørane)

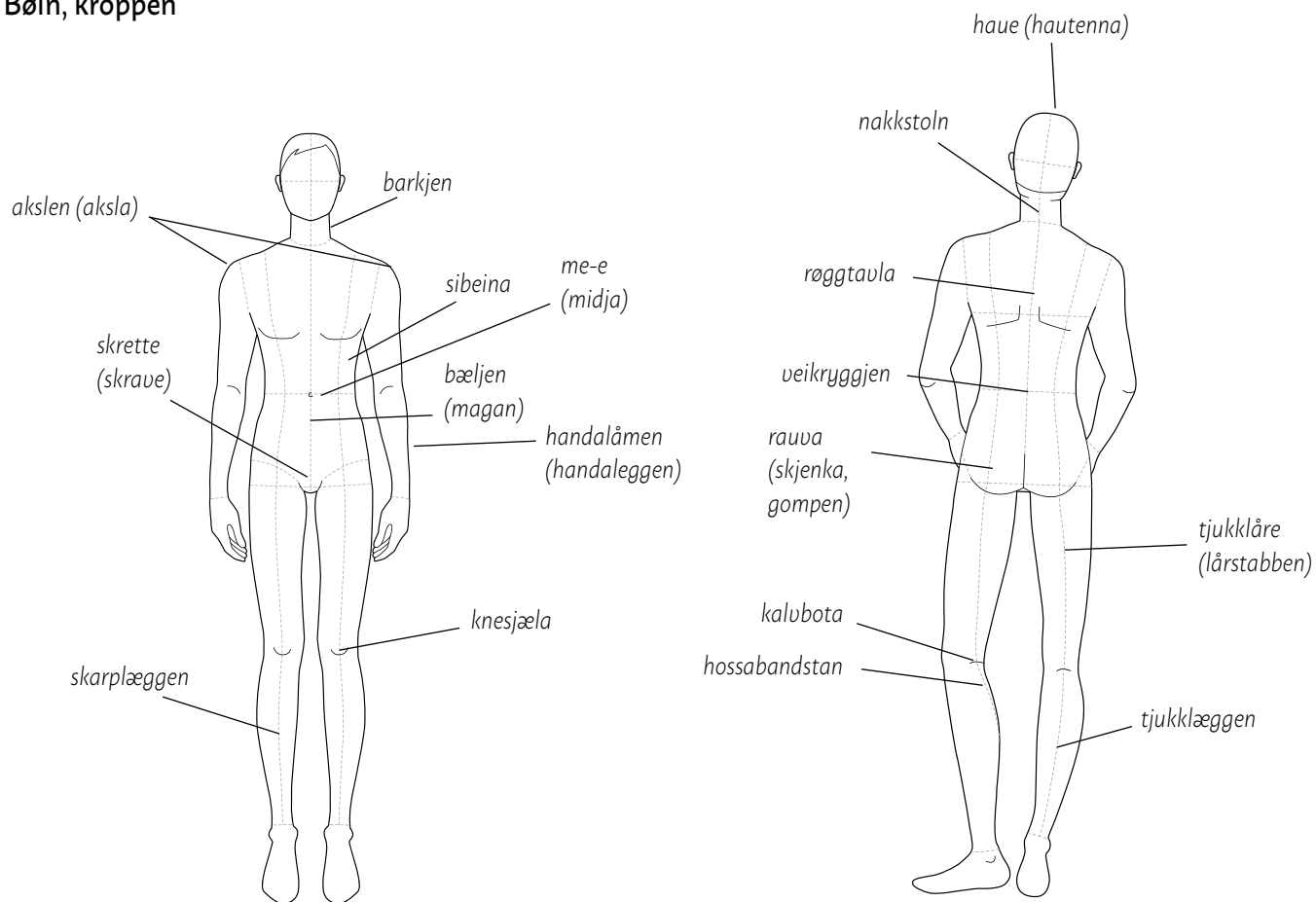

Teikna av Sigrid Lønne, Oslo (8 år)

Anlete, fleisen, glaninga,
oppsyne, maska

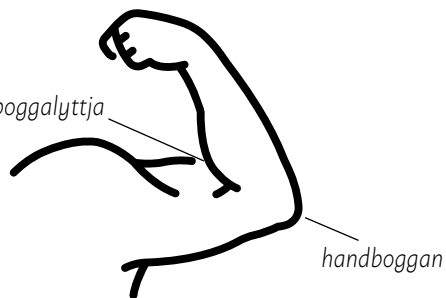
Bøln, kroppen

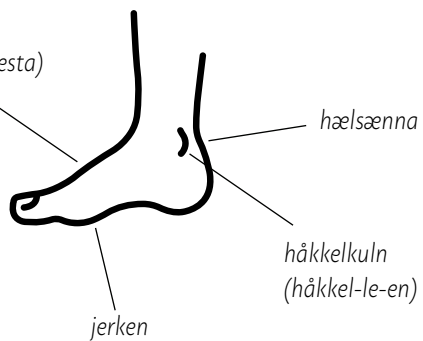
hardnauvan knuuan

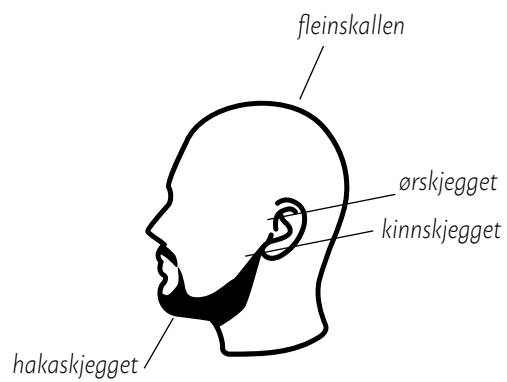
handboggalyttja

gjelenke (resta)

fleinskallen

Ta vare på de gamle bildene

Gamle bilder forteller ofte en viktig historie i seg selv. Landskap, bygninger og personer som arbeider eller poserer i datidens mundur, vitner om ei tid som det blir færre og færre av oss som kan formidle noe særlig om. Derfor er ethvert gammelt bilde viktig for lokalhistoria.

Otto Raum Eide som bor ved Laugen i Kvenvær, er både en dyktig fotograf og en person med stor interesse for gamle bilder. Fra slekt og venner har han samlet og tatt vare på mange viktig bilder som bærer på en unik historie. Historier om mennesker, om slit og arbeid, om barn og voksne i slekter som kom og gikk. I seg selv en kulturskatt.

Hans samboer gjennom mange år, Evelyn Ertsås, som gikk bort for et par år siden, hadde sitt opphav i Ytre Kvenvær. Hun tok vare på mange gamle bilder som Otto har digitalisert og ivaretatt for ettertida. Også hans venn, Sturla Hernes, har bidratt med mange gamle foto til samlingen, ikke minst fra et rikt sildefiske i Hernesfjorden på midten av 1950-tallet. Bilder har han også fått låne av flere sambygdinger, skannet dem inn og i dag utgjør disse bildebaser hans som har blitt et viktig bidrag til lokalhistoria.

La arbeidet til Otto Raum Eide være en vekker til hver og en av oss. Sjekk hva som fins av gamle minner og bilder fra slekta, kanskje finner du overraskelser i bort-

gjemte esker på loft eller i kjeller. Det blir stadig færre og færre av den generasjonen som har opplevd og kan fortelle selvopplevde historier, historier som kan være en liten kulturskatt under forutsetning av at de blir tatt vare på.

Slike historiske glimt er viktig å formidle i den helheten som er så viktig for å forstå. Et annet eksempel er de mange, gamle skolebildene som dukker opp. Elever som har gått på de små kretsskolene som en gang eksisterte, har i dag en del tiår senere plutselig fanget interessen og vil vite mer om navn på elever og lærere.

Fotografer er ofte ukjent. Bildene vi her presenterer er det Otto Raum Eide som har skannet inn og tatt vare på. La bildene være en inspirasjon og tips til oss alle om å søke etter gamle foto før loft og stue ryddes og alt kastes i kontaineren. Og mangler du opplysninger om for eksempel navn og sted etc, så er det i dag muligheter til å søke opplysninger via sosiale medier. Facebook har hjulpet mange.

Har du gamle bilder og historier som du ønsker å dele med andre, er vår oppfordring: Ta kontakt med Kystmuseet eller Hitra historielag, så vil de hjelpe deg med å sørge for at viktige kulturskatter blir tatt vare på for etterslekta.

Her er Gudrun Hernes til venstre og to tjenestedamer. Bak står Ole, bror til Gudrun. I døråpningen står Borghild Paulsen mor til Gudrun og Ole. Borghild er søster til Arne Hernes. Foto fra ca. 1932.

Landskapsbilde av Hernes gårdene i gammel tid.

Arne Hernes på sykkel ved Hernesgårdene. Arne var født i 1910. Han døde i 2013, 103 år gammel.

På trappa til gammelstua på Hernes, bilde fra før huset ble bygd på i begge ender. Søsknene Ole og Gudrun og Bernt Augustinus Bernhard Benonisen Hernes. Bak, Borghild, mørkt hår. Resten er tjenestefolk.

Sildekast i Hernesfjorden. Det var meget godt sildefiske i Hernesfjorden på midten av 1950-tallet. Personene er ukjent.

Glade jenter utenfor skolen på Nessa i ytre Kvenvær. Navn på jentene har vi ikke fått tak i. Hvem kan hjelpe oss med navn og årstall?

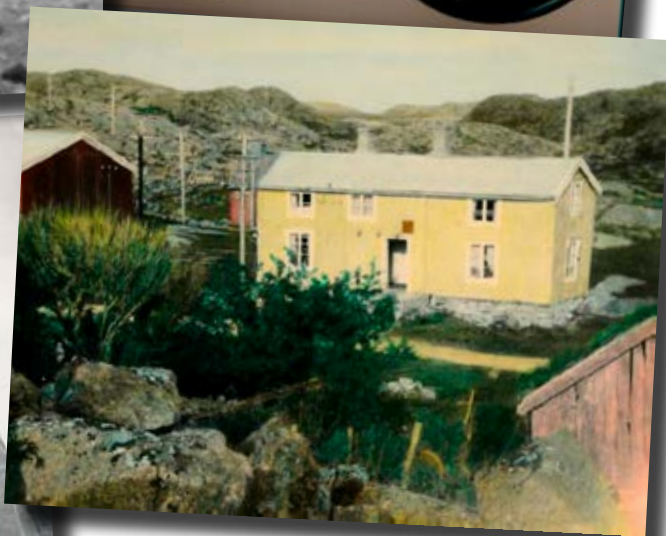
Skoleelever i forskjellige aldre sammen med sin lærer utenfor skolestua på Nessa i Ytre Kvenuær. Er det noen som kan bidra med navn på elevene og tidfeste bildet?

Dette er Bernt Augustinus Bernhard Benonisen Hernes (f. 1857) og Anna Olise Olsdatter Hernes (f. 1875). De fikk åtte barn i tida 1901 til 1917. Eldst var Borghild Othelie som ble gift med Ole Auset Paulsen fra Risøysundet (f. 1900)

Arbeidere i gang ved Hitra Granitt, eiendommen som i dag eies av Sturla Hernes. Det ble forsøkt oppstart i området i 1983 med gode forekomster av granitt. Firma Brødrene Grøttjord fra Eide på Nordmøre var hovedaksjonær i selskapet som ble stiftet.

Her holdt den gamle telegrafen i Hummelvika til, rett sør for Hernes. Det var Olise Seehuus, kona til Henrik Seehuus, som i flere år satt på telegrafen der. Hun var den siste på telegrafen i Hummelvika før tjenestene ble samlet i Helsøysundet.

SVEND SIVERTSEN

Tidslinja vår

Hitras historie år for år

DENNE GANGEN: 1990-2016

Ofte tenker vi: Når skjedde det og det? Når åpna Hitrahallen? Når slutta godsåten «Yrjar» å gå? Når fikk Hitra vinmonopol? Når ble Kvenuær Omsorgssenter lagt ned?

Skarusetta begynner her en serie som vi kaller «Tidslinja vår». Den skal hjelpe oss å huske. Vi tar år for år og legger inn hendelser og begivenheter som kan være verdt å minnes og som har skapt overskrifter og diskusjoner. Denne tidslinja har vi tenkt å føre så langt tilbake i tid som mulig.

Vi starter med vår nyere historie: Åra 1990 til 2016. Den aller nyeste tida håper vi ennå ligger så friskt i minnet hos de fleste at den venter vi med.

Svend Sivertsen har henta overskriftene og bildene fra lokalavis Hitra-Frøya og gjengitt med tillatelse fra avisas redaktør til bruk i Skarusetta.

Redaksjonen for Skarusetta står bak de hendelsene som er kommet med i tidslinja. Dersom det er begivenheter du synes mangler, er det fint om du melder fra om det til Kystmuseet eller til Hitra historielag. Det er mulig at «Tidslinja vår» kommer ut som et eget hefte om noen år, og da kan det tenkes at dine eventuelle innspill kommer med.

Oppslag Hitra-Frøya lokalavis, 9. desember 1994

1990

1991

De siste fastboende på Olderøya, Pauline og Bjarne Olderø, flytter til Fast-Hitra.

Hitra Natur og ungdom blir stiftet. Første leder Line Jektvik.

Trond Gunnar Haugan og Roar Letnes, Hitra vk, blir norgesmestere i vektløfting.

O.Wassether Mek. verksted reiser industribygg nr. 2 på Kalvøya.

Dolmøy Fiskeindustri bygger ny hall på Kjerringvåg.

Trimhytta på Margrethes Minde står ferdig. Trimturer organiseres.

Den aller første Ansnesrevyen vises.

Enstemmig Storting sier ja til fastlandsforbindelsen. Arbeidet starter.

Flere oppdrettsanlegg trues av ILA-smitte. Restriksjoner innføres.

Hopsjøbrygga åpner 14.juli, og de aller første Hopsjødager lanseres.

Hitrahallen blir åpnet, idretten jubler. Gunnar Trønnes blir den første hallstyrer. Håndballandskamp for damer mellom Sverige og Frankrike.

Atlanten Reisebyrå legges ned. Jan Pettersen starter hytteformidling.

Ny idrettspark og gressbane innvies hos Sandstad IL.

Forhåndsinnkreving av bompenger for HFF starter på fergene 1. januar. Billettpris + 40%.

Hitra bygdesamling blir fylkesmuseum.

Lokale banker trekker seg ut av oppdrettsnæringa og får hard kritikk fra oppdretterne.

Dolmsundet Hotell & Feriesenter åpner i nytt tidsmessig bygg.

Hitra Friidrettsklubb arrangerer Skjærgårdsmaraton for første gang.

Terningen fyr automatiseres. Tre arbeidsplasser forsvinner.

Nye Gammelsætra, - ny gressbane tas i bruk på Fjellvørsøya ved skolen.

Hitramat & Delikatesse AS tar over etter konkurs i Hitramat AS på Ansnes.

Fem nye eldreboliger innvies i Kvenvær.

Krise for oppdrettsnæringa. Innfrysingsordning for laks etableres. Store lagre.

Hitra Bygg & Betong as etableres etter konkursen i Hitra Bygg as.

Kommunens trafikksikkerhetspris tildeles personalet ved lensmannskontoret.

Skolefritidsordning etableres ved Barman skole, fem år før dette ble obligatorisk i Norge.

1992

1993

Kraftig nyttårsorkan gjorde store skader og ødela for millioner.

Tre NM-gull til Hitra Vektløfterklubb.

Arbeidet i gang på Jøsnøya med vei fram til Hitratunnelen.

Ilandføring av gass til Tjeldbergodden. Skatteavtale med Aure og Hemne i boks.

Arve Fjeldberg åpner hvalutstilling på Hopsjøbrygga.

Vest Sandblåsing AS blir etablert. Mange ansatte. Hele Norge som marked.

Dolm kirke blir vigslet på nytt av biskop Finn Wagle.

Bruforbindelsen til Fjellværsøya, åpnes 10. juli av statsråd Kjell Opseth. Arne Nilsen klipper snora og fletta.

Det er konkursras på Hitra. Både 1991 og 1992 har rekordmange konkurser, over halvparten av oppdrettsselskapene går konkurs.

Stor suksess for Bjørn Fjeldvær med «Hitra, Frøya og Fjellværsøya».

Rimi etablerer seg på Fillan. Ypper til brødkrig med Hitrabakst.

Atlantic Salmon i Ulvan går konkurs. 30 mister jobben.

Lokalavisa Hitra-Frøya flytter inn i eget «Avishus», har kjøpt butikken til Skatvold Kolonial på Sandstad.

Den første salva i Hitratunnelen avfyres. 30 meter tunnel pr dag skal sprenges.

Johan O Helgesen AS kjøper slakteriet i Ulvan av Atlantic Salmon AS.

Storkontrakt til Hitra Bygg & Betong i Hitratunnelen.

Aunøya blir barnevernsinstitusjon.

Hitra Fotballklubb vinner 4.div og rykker opp til 3.div.

Ekteparet Emma og Leif Berge åpner Sjøhuset Knarren i Knarrlagsundet.

Nidar og Oddvar Selvåg fikk kjempekteite på 233 kilo.

Kystekspresen åpner båtruta, Trondheim – Kristiansund. Nye hurtigbåter.

Kommunen innfører kildesortering, papir, glass og plast i buer fra Dalpro.

I Aurdalen blir det miljøstasjon. Nystiftede Kystmiljø AS får ansvaret for renovasjonen.

Hitras første nybygde barnehage tas i bruk i Fillan. Den har 45 plasser, også tilbud for barn under 3 år.

Alle barn på Fjellværsøya og Ulvøya får Gammelsætra som skolested. Knarrlagsund skole overtas av barnehagen.

1994

1995

Blåskoghytta ferdig og blir offisielt innviet.

Stor vannverkutbygging til 60 mill.kroner vedtas i kommunen.

Hitratunnelen blir 80 mill.kr rimeligere enn budsjettet.

Det skjer dødsulykke i Hitratunnelen. 40 år gammel anleggsarbeider klemt i hjel.

Kommunal musikkskole blir etablert.

Kystekspresen blir opprettet i samarbeid mellom FTL og MRF, ny rute Trondheim –Kristiansund settes i drift med Sandstad som anløpssted for Hitra og Frøya.

Oppstår krangel om brutrasé over Dolmsundet. Steile fronter.

Sør-Fosen Museum blir stiftet som eget selskap, overtar Hitra bygdesamling.

EU-avstemning som viser et klart nei-flertall på Hitra.

Hitra blir landfast. HKH Kong Harald åpner Hitratunnelen 8.des. Stor fest.

Sanitetsforeningene på Hitra selger helsehuset til Hitra kommune.

Tragisk trafikkulykke ved Laksåvika. 21-åring omkommer etter kollisjon med buss.

Hitra Meieri blir lagt ned i august etter lang kamp.

I november kjøper Kystmuseet bygget, bygger om for 3,2 mill.kr.

Konkurs for Dolmøy Fiskeindustri as. Rask oppstart av Dolmøy Seafood as.

Nytt lakseslakteri til 8 mil.kr bygges i Ulvan.

Ny brannstasjon i Telenors nedlagte montørstasjon, Fillan.

Knapphet på settefisk. De store aktørene spiser de små oppdretterne.

1996

1997

Nytt renseanlegg for Fillan vannverk står ferdig på Grisholmen, (Bryggholmen) Fillan.

Hitra får en nordisk mester i vektløfting, Enrico Vassdal går til topps.

2500 besøker næringslivsmessa «For fulle segl» i Hitrahallen.

Astor AS blir kåret til årets lakseeksportør.

Kommunelegetjenesten privatiseres.

Departementet går inn for: Rett-fram-løsning for ny bru over Dolmsundet.

Godsruta med m/s «Yrjar» legges ned. Gods over på vei.

Galskap i Hitratunnelen. Fire kjøretøy målt i over 200 km/t.

Voldsom vekst i rådyrstammen. Dobling på fire år.

Strid om hvem som skal betale for brannberedskapen i Hitratunnelen.

Asbjørn Lervåg blir eieier i Hitra Holding AS. Vurderer samarbeid med Astor AS.

Innføring av 10-årig grunnskole, som innebærer at 6-åringene begynner i skolen.

Gassanlegget på Tjeldbergodden står ferdig. Samarbeid mellom Hitra, Aure og Hemne kommuner.

Midnor AS bygger lakseslakteri på Dolmøya.

Ungdom omkommer i tragisk husbrann på Andersskog.

Anleggsstart for Frøyatunnelen. Grunnforholdene avklart. Selmer AS starter arbeidene

Astor AS kjøper Hitra Holding AS.

Tørkesommer og vannkrise i kommunen.

Oppdrettsnæringa plaget av laksesykdommen ILA.

Brødkrigen tapt for Hitrabakst AS, kjedebutikkene tar brød fra byen.

«Sara Kjerstine» forliser ved Forsnes. Vraket selges til private. Historie forsvinner.

Utbygging ved Barman skole, ny adm.fløy, ny gymnastikksal med scene og mediatek.

1998

1999

Hitra Apotek og Bandasje åpner i februar på Hitratorget.

Mange postkontor legges ned. Fillan blir 7240 Hitra og omdelingskontor for hele Hitra.

Suksess for årets «For fulle segl». 2.600 innom næringslivsmessa i Hitrahallen.

Vedtak om at nybrua over Dolmsundet skal ha seilingshøyde 30 meter.

Kystmuseet offisielt åpnet i det gamle Hitra Meieri.

Stenebygget, kombinert industri- og kontorbygg reises i Fillan.

Midnor-Gruppen AS overtar aksjene i Astor AS.

To menn omkommer da fritidsbåt kjører i berget ved Hopsjøbrygga.

Kommunen satser på sentrumsområdet, bygger "gata", nye tomter og p-plasser.

Jens Heggvik lanserer planer om krokodillefarm på Tjeldbergodden.

Dag Willmann foreslår å legge ned fem av Hitras kirker.

Arbeidet med Frøyatunnelen starter.

Ansnes mister nærbutikken. Arnold Jobotn legger ned.

Dødsulykke ved bunnen av Hitratunnelen. Kvinnelig bilpassasjer mister livet.

Stor veiaksjon i Kvenvær. Krever utbedring og asfalt på Rv713.

Berge Fraktebåtrederi AS satser friskt og utvider med ny båt.

Familien Herje selger Hitra Herregård på Ansnes.

Katastrofeår for Astor AS. Sparebanken og aksjonærer går inn med 50 mill.kr

Gjennomslag i Frøyatunnelen i september.

Hitra kommune med egen hjemmeside på internett.

Ulvan Ship AS på Sandstad går konkurs. Ulvan Båt AS overtar boet.

Ægir-prosjektet lanseres og blir godt mottatt i oppdrettsnæringa.

Sparebank 1) selger Sparebankgården i Fillan til Kontorplan AS.

Sparebank 1) legger ned filialen i Kvenvær.

2000

2001

Folketallet i Hitra ved tusenårsskiftet: 4.031 Laveste folketall siden 1865.

Idema AS etablerer seg på Kalvøya med lysproduksjon til oppdrettsnæringa.

Rema 1000 åpner i HitraTorget, Fillan.

Lokalavisa Hitra-Frøya går på internett. Åpner ny nettavis.

Kystklang 2000, stort korpsarrangement med 20 korps i regi av Strand skolekorps

Millionskader når skolen på Gammelsætra, Fjellvørsøya brenner.

Helsebussen settes i drift.

Hitra og Frøya bindes sammen, Frøyatunnelen åpnes 23. juni. Ny tunnelfest.

36 omsorgsleiligheter, Blåfjell i Fillan, tas i bruk. Mange eldre flytter inn fra utkantene.

7.000 besøker årets Hopsjødager.

Grappa ICE med Mary-Elin Mellemsæther inntar 2.plassen på singel-lista.

Kommunen selger Skårøya leirskole til Kystmuseet.

To rundkjøringer i Fillan tas i bruk.

Kommunen vedtar at Hitra skal ta imot flyktninger.

Midnor AS og Astor AS fusjoneres og navnet blir Midnor Group AS.

Det bygges turvei fra Fillan til Blåskogshytta.

Kystsurf, IT-party for ungdom, arrangeres for første gang.

Kystmuseet åpner utstillinga «Folket i Flatvika».

Lakseprisen stuper. På 8 mnd har prisen falt med 15 kr pr kilo.

Hydro Seafood as skifter navn og blir Marine Harvest as.

To butikker legger ned: Nærmat på Dolmøya og Røvik Eftf i Knarrlagsund.

Odd Wassether bygger sitt tredje industribygg på Kalvøya.

Ny barnehage innviet ved Strand oppvekstsenter.

Stifteren på Hopsjø, Tor Bugten, går bort 52 år gammel.

Hjorteoppdrett i gang ved Dalpro på Hammerstad.

Strandsoneprosjektet i gang mot ulovlig bygging i strandsonen.

Sentrum Bil as starter verksted i Stenebygget, Fillan.

Bjørn Hegstad bygger ferieanlegg til 55 mill.kr i Grefsnesvågen.

Permitteringer og dårlig resultat for oppdrettselskapene.

2002

2003

Alle ungdomsskoleelevene på Hitra samles ved skolen i Fillan.

Hitra-Mat bygger verdens mest moderne krabbefabrikk på Kuøya industriområde.

Hitra Fiskerihavn etableres på Kuøya like ved Hitra-Mats nye fabrikk.

Det siste postkontoret legges ned. Nå er det post i butikk som gjelder.

Perviktunnelen i Snillfjord åpnes. Den er 615 meter.

Marine Harvest satses på Ulvan og bygger framtidretta slakteri.

Trollheimen Handel i Knarrlagsund legges ned.

Margareth Berger og Anders Jektvik til UKM-festival i Belgia. Vant publikumsprisen.

Hurtigbåtene «Ladejarl» og «Mørejarl» settes inn i rute til Kystekspresen.

Hitra Golfklubb bygger golfbane på Akset.

Over 30% av arbeidskrafta i havbruket er svensker.

Kampen om Dolmsundbrua fortsetter. Vegvesenet legger fram to alternativer.

Åge Aleksandersen kjøper hytte og finner sitt eldorado på Fjellværsøya.

Marine Harvest flytter fra Nesset på Frøya til Ulvan og bygger ut.

Påsketrafikken gjennom Hitratunnelen økte med 40% fra året før.

Bomstasjonene til Fjellværsøya og Frøya legges ned. Bare Sandstad gjenstår.

Hjorten kjøpesenter med vinmonopolutsalg, blir åpnet 8. mai.

Hitra Helsetun bygges på sentrumsområdet, åpner i des. 54 sykehjemsplasser.

Oppdrettspioneren Sivert Grøntvedt går bort, 76 år gammel.

Tidligere Stortingsrepr Rolf Fjeldvær overrekkes Kongens gull av Fylkesmannen.

Krangel om veibredden på Rv.713 mellom Forsnes og Helsøysund.

Lerøy fra Bergen blir ny eier av Midnor AS. Sparebanken selger, og det blir opprør blant de ansatte som støtter de gamle eierne.

Dødsulykke ved Krabbsundbrua. Ungdom fra Fjellværsøya blir drept i kollisjon.

Odd Inge Olsen fra Ansnes blir serie- og cupmester med Rosenborg.

Hitra Storkjøkken åpner og tilbyr ferdig mat til brukere på hele Hitra.

Svømmehall, terapibad og bowlinghall, åpnes i tilknytning til Hitra-hallen.

2004

HitraMat & Delikatesse AS melder oppbud.

Det oppstår uenighet om rettighetene til Hitra samfunnshus.

Ordreboka tom for Vest Sandblåsing as som må permittere og si opp ansatte.

Trafikkfella Eidsvingen mellom Fillan og Ansnes, blir utbedret.

To fotobokser på plass i bunnen av Hitratunnelen.

Tre ungdommer blir drept i tragisk trafikkulykke ved Kjerringvåg.

HitraMat as får kjøpe boet etter konkursen i HitraMat & Delikatesse as.

Helsehuset blir solgt til private. Anders Hoff overtar bygningene. Hotellplaner.

Siste beboer flytter fra Kvenvær eldresenter.

Fillfjorden samvirkelag legger ned. Bygget selges til Hjorten Kjøpesenter.

Margareth Berger tar 2.plassen i den store Idol-finalen på TV2 og setter Hitra på kultur- og musikkartet.

Populær musikal på ungdomsskolen, «Burn the witch».

Bygger'n åpner nytt forretningsbygg i Fillan. Like ved Stene-bygget.

Strid mellom kommunen og beboerne i boligfelt del 4 om bergverksdrifta i Fillan.

Hitra vindpark, 24 vindmøller, settes i drift på Elsfjellet.

Ulvan Båt AS, Sandstad, går konkurs. 10 personer må sies opp og det er slutt for båtbyggeriet.

Felles kulturdager med Frøya ble en suksess. Over 40 arrangement gjennomført.

Anne Nøren åpner blomsterbutikken Hitrarosa på Hitratorget.

2005

Leilighetskompleks i Aurn (del 1) står ferdig og tilbyr 16 leiligheter.

Konkurs for Dolmsundet Hotell & Feriesenter AS. 14 mister jobben.

Ægir-prosjektet flyttes fra Sandstad til Grisholmen i Fillan.

Gåsø kjøper Fjeldværbygget og bygger dette sammen med HitraTorget.

Konkurs for EliTel AS. Nytt selskap, Elektro 1 AS, overtar boet. 16 personer berørt

Bussekaill-festival på Fjellvær med Bjørn Fjeldvær i spissen.

Ny bussterminal tas i bruk i Fillan, like ved rådhuset.

Storbrann i Barmfjorden. Bjørn Myhrens verksted blir totalskadet i brann.

Knarrlagsund oppvekstsenter åpner i nye, moderne bygg.

Sanna Fjeldvær tas ut på landslaget U17 i volleyball.

Offisiell åpning av Strand oppvekstsenter.

Therese Ulvan og vokalgruppa Røyst, turnerer i California.

Hitterværingen Anita Utseth (Sp) blir statssekretær i Olje- og energi-departementet.

Bodil Birkeland på Helgebostad høster flere priser for sine gårdsoster.

Vest Sandblåsing as kjøper bygget etter konkurransen i Ulvan Båt AS.

Kommunale veier blir privatisert. Beboerne får vedlikeholdet.

Gode laksepriser ga Lerøy Midnor et årsresultat på 200 mill.kr.

Karl Vatn med flere kjøper Dolmsundet Hotell etter konkurransen.

2006

2007

Reiselivsselskapet Destinasjon Trøndelagskysten as blir etablert.

Treffsted for ungdom «BaseCamp» åpner i Fillan.

Kvenvær får ny, lokal brannstasjon.

Ægirsalen offisielt åpnet av fiskeri- og kystminister Helga Pedersen.

Fillan kirkegård utvides med 200 nye gravplasser.

Det gamle Helsehuset gjenoppstår som Hitra Fjordhotell.

Hitra Gårdsmat på Helgebostad bygger nye produksjonslokaler.

Slakteri for hjort og villsau bygges på Dalpro. Off åpning i 2007.

Boligbyggelaget i Aurn (del 2) står ferdig med 16 nye leiligheter.

Hestesenter etableres i Svankilden, Kvenvær.

Kommunen kjøper 59 da i Vikan, av Leif B Eriksen.

Konserter og cd med gruppa «Tefeilles» blir en suksess.

Kari Strøm (89) slutter som butikkdame når Nils Strøm AS i Børøysundet legges ned.

Rekordstort Kystsurf i Hitrahallen. Over 100 deltakere.

Motortsportbanen i Neverlia står ferdig.

Vest Sandblåsing tegner sin største kontrakt til nå, verdt 50 mill.kr, Ulsteingruppen.

16 borettslagsleiligheter på Aurntoppen står ferdig. Totalt 48 leiligheter i Aurn.

Fergeleiet på Forsnes blir nedlagt for godt. (ble etabl. i 1959)

Hitra registreres som landets nest største hjortekommune.

Kvernhusvik Skipsverft tilbyr økonomisk kompensasjon og går for rett-fram-bru over Dolmsundet.

Nasjonal heder til grotteosten fra Helgebostad.

Omfattende renovering av Fillan skole settes i gang. Ferdig i oktober 2008.

2008

2009

Hitra-Frøya lokalavis sprenger 5000-grensa for opplag og får rekord-høyt nettoopplag, 5.067 for 2007.

Bjørn Rønningen overtar som redaktør av Hitra-Frøya lokalavis. Gammelredaktøren fortsetter som daglig leder.

Strid om bommen på Jøsnøya, skal den finansiere videre veitbygging.

Nå lanseres forslag om tunnel under Dolmsundet.

Hitra oppretter frivilligsentral. Eldbjørg Broholm blir første leder.

Kvenvær Omsorgssenter legges ned 1. juni. Arne Hernes er siste beboer som flytter ut

Vidar Bjørstad bygger nytt forretningsbygg og åpner Byggtorget i Knarrlagsund.

Ny Åge-konsert og publikumsrekord med vel 2000 billetter ved Knarren.

Vest Sandblåsing AS blir slått konkurs. 170 arbeidstakere mister jobben.

Hitra bibliotek øker barns leselest ved å arrangere lesestunder for barn.

Gammelskolen på Strand feirer 100 år.

Det åpnes for elgjakt for aller første gang på Hitra.

Gratis å kjøre Hitratunnelen. Tunnelene er nedbetalt.

Hubroen dukker opp i Dolmsundet og stopper ny Vettastraumen-bru.

Storbrann på Aunøya. Det gamle, ærverdige våningshuset blir påtent og lagt i ruin.

Ordførerne gjør felles sak og krever bedre kontroll av alle tyngre kjøretøy (laksetrailere).

Kommunens første hederspris til oppdrettspionerene Arne Ratchje og Ove Grøntvedt.

Strid om politiets nye beredskapsordning. Mange protester.

Kommunen tar imot de første flyktningene.

Børøysund Marina åpner med restaurant og drivstoffstasjon.

Tragisk dødsulykke med båt i Knarrlagsundet. Kvinne omkommer.

Kommunen kjøper eiendommen Jøsenøya, havne- og industriutbygging planlegges.

Eksplisiv brann på Kalvøya stengte Rv 714 i sju timer.

Nytt mediehus står ferdig i Fillan. Lokalavisa flytter inn i sept.

Pris til Dalpro for kjøtt i verdensklasse under «Trøndersk Matfestival».

Asylmottak for mindreårige legges til Kvenvær.

Anders Hoff kjøper verkstedbygget på Sandstad etter konkurs i Vest Sandblåsing AS

Ung kvinne omkommer i kollisjon på Rv714 på Sandstad.

Hitra-Frøyabakst AS avvikler og legger ned virksomheten.

Barman oppvekstsenter er ferdig utbygd. Mellomtrinnet flyttes til Fillan skole.

2010

2011

Hitra har flest fraflytta gårdsbruk i hele Sør-Trøndelag.

Redningsskøyta får fast base ved Fillan kai.

Rekkehussatsing på Vikantoppen, 14 leiligheter bygges. Vikantoppen AS.

Fokus Bank legger ned avdelinga på Hitra. Stenger nyåpnet kontor i Mediehuset.

Kværnø Boats etablerer båtproduksjon på Kalvøya, Sandstad.

Ungjente fra Fillan omkommer i tragisk trafikkulykke på Frøya.

Hitra idrettspark med ny kunstgressbane åpner 11.september i Fillan.

Dødsulykke på Rv714 mellom Sandstad og Fillan, mc-fører mister livet.

Jan Stene legger ned drifta ved Hitra Bergverk AS i Fillan.

Stor tomteetterspørsel på Jøsenøya, sju firma vil etablere seg på industriområdet.

Komponist Emil Kristoffersen Børø vant hovedpris da Tælprisen ble tildelt.

Hitra kommune selger leirskolen på Skårøya til Venke og Johannes Fjeldvær.

Frilanser Pier Aker lager film om hjortejakta på Hitra.

Fjordhotellet i Fillan blir asylmottak for 150.

Hitra Pensjonistparti ser dagens lys på Hitra.

Sparebanken Hemne etablerer avdelingsbank i Fillan.

Sterkt press for å få innført arealavgift for oppdrettsvirksomhet.

Hitra blir deleier i Trøndersk Kystkompetanse as.

Arbeidet i gang med Hitra kysthavn på Jøsnøya.

Melandsjøbygda går sammen og åpner egen nærbutikk, eid av lokalbefolkningen.

Mann omkommer i båtulykke ved Hjertøya i Dolmsundet.

Bondeprisen tildelt Bodil Birkeland og Yngvar Sæther på Helgebo-stad.

Vikan Amfi bygges ut på Vikantoppen med tre nye blokker, 30 nye leiligheter.

Fiskeridepartementet lover 25 mill.kr til Ægir-prosjektet.

Hitra Pensjonistparti fosser inn i kommunestyret med fire representanter.

Skattekontoret for øyregionen legges til Fillan.

Marine Harvest og Bewi ønsker å etablere seg på Jøsnøya.

Dalpro vinner 1.pris i «Det norske måltid» på TV2.

2012

Reguleringsplan klar for stort industriområde på Jøsnøya.

Nytt livsstil- og folkehelsesenter planlegges ved Helsetunet.

Gjestehuset Hjorten brenner ned til grunnen.

Leif B. Eriksen løper sin maraton nr 100, kommer i eksklusivt lag.

Mattilsynet flytter til Hitra og etablerer seg med kontorer i Fillan.

Lerøy kåret til landets mest lønnsomme laksebedrift.

HitraMat og Anton Fjeldvær mottar næringsprisen 2013.

Vikan i Fillan godkjennes som anløpssted for ny hurtigbåtrute til Brekstad og Trondheim.

Familien Bjørn Fjeldvær tilbake etter «jorden rundt» med musikk og sang.

Store utbedringer nødvendig ved Knarrlagsund bru etter omfattende rustskader.

Seks sjønære leiligheter, Brøggholmen, bygges ut i Gammel-Fillan.

Gull og sølv til brødrene Stian og Arne Sæther i NM-yrkesfag.

ElektroTeam AS utvider med påbygg i sentrum, 150 kvm.

Ragn Sells og Hallgeir Bremnes med sine selskaper etablerer seg på Kjerringvåg næringspark.

Anders Jektvik med musikalsk suksess, blir nr.2 i Norske Talenter i TV2.

Siste uka før jul passerer 380 vogntog med laks til Europa gjennom Hitratunnelen.

2013

Dalpro får ny anerkjennelse vinner «Årets kjøttprodukt» for andre år på rad.

Kvernhusvik får 28,5 mill.kroner i erstatning fra Vegvesenet, Dolmsundbrua.

Bachke & Co ønsker å etablere seg på Hitra kysthavn, Jøsnøya.

Margareth Berger vant norsk MGP, ble nr 4 i Europafinalen i Malmø.

Stor «Hitterkveld» med Margareth Berger og Anders Jektvik i duett.

Plateslipp av Therese Ulvan «Hemmelig begeistra» og Anders Jektvik med «Aill kjeinne aill».

Rett-fram-bru over Dolmsundet, arbeidet i gang. Ferdig i løpet av 2015.

Hitra får eget kulturhus, nytt bibliotek og kulturskole i sentrum ved Hitratorget.

Kongeparet besøker Hitra. HKH kong Harald og dronning Sonja kommer med kongeskippet. Går i land i Vikan, og Kystmuseet får kongelig besøk.

Entreprenør Johs. Syltern i gang med bygging av stor industripark på Jøsnøya.

Dronning Sonja på uanmeldt sykkeltur på Hitra, besøker Kystmuseet, Hopsjøen og Dolm.

KN Entreprenør AS bygger Hitra kysthavn på Jøsnøya, ut mot Trondheimsleia.

Dolmsundet Hotell bygger ut og dobler romkapasiteten.

Ny ambulansestasjon åpner ved siden av legekantorene/Helsetunet.

Brukarene til den nye Dolmsundbrua støypes.

Musikktalentet Sindre Strøm får Tæls hovedstipend på kr 50.000.

Aqua Group utvider og kjøper tilleggstomt på 40 mål på Kalvøya.

Fire hitterværinger foreslått til «Årets trønder».

Familiefar blir drept i kollisjon med laksetrailer på Fjellværsøya.

2014

Antall innbyggere i Hitra kommune ved inngangen til jubileumsåret 2014: 4.522.

Hitra kommune i 50 år, jubileumsår - utgir boka «Endring».

Nye bomstasjoner åpner på Fv 714, ved Vasslag og Våvatnet.

Ny tunnel på 2,6 km åpner ved Vasslag, og svingene ved Bustlisundet er historie.

Musikeren Anders Jektvik. Slapp albumet «No, som ailt e bra».

Nærmiljøanlegget ved Eaholmen i Fillan åpnes.

UDI legger ned asylmottaket i det gamle «Hitra Helsehus» i Gammel-Fillan.

Sterkt engasjement blant snillfjordinger for å bli en del av Hitra kommune.

De tre første el.bilene er kjøpt og i drift på Hitra.

Nytt hovedhus oppføres på Aunøya etter den tragiske brannen i 2009.

Kommunens ærespris tildeles tidligere Stortingsrepresentant, Rolf Fjeldvær.

Hitra Kysthavn er ferdig planert. Klart for kaibygging.

Ny hurtigbåtterminal bygges på Jøsnøya. Hitra Turistservice reiser nybygg.

Hitra VK får sin første norgesmester i herrer senior, Runar Klungervik.

Hemne-ordføreren inviterer seks kystkommuner for å drøfte en ny, stor kystkommune.

Hitra Vindpark feiret 10-årsjubileum med festlighet på Elsfjellet.

Hitra Kysthavn på Jøsnøya blir offisielt åpnet.

Kirkevergen vil vurdere om det skal benyttes færre kirker på Hitra.

Hurtigruta «Trollfjord» anløpte Kysthavna på Jøsnøya da det ble invitert til fest.

Innbyggere på Hemnskjel/Sunde ber fylkesmannen se til Hitra for kommunetilslutning.

20-årsmarkering for Hitratunnelen og at Hitra ble landfast.

Ny RO-RO rampe bygd ferdig ved kaia på Kysthavna.

Lensmannen frykter at ungdom opererer som narko-kurerer.

Arild Sollie blir lensmann både for Hitra og Frøya.

Planer lanserer for nytt hotell i Fillan i fem etasjer.

2015

Åtte NM-medaljer til unge løftere i Hitra vektløfterklubb.

Planlegger ny Fillan barnehage til 32 mill.kroner.

Het diskusjon om kommunesammenslåing. Flere alternativer dukker opp.

Karolina H. Utseth (93) har sydd bunad nr 440.

Posten legger om. Færre og lengre postruter.

Hitra kommune fikk Europarådets «Utmerkelse for godt styresett».

Posten flytter fra sentrum til EH-bygget ved Leirvågan.

Lokalbefolkningen krever gangvei gjennom Knarrlagsundet.

Kystbygg AS ved Erik Ranheim flytter inn i nybygg på Kalvøya.

Det opprettes nasjonalt fond som skal komme havbrukskommunene til gode.

Stor uenighet mellom Statens vegvesen og entreprenør NCC om kostnadene ved den nye Dolmsundbrua.

Hitra og Frøya bryter alt samarbeid om interkommunalt barnevern.

Kampanje i gang for å få utflytta øyværinger til å flytte tilbake. Treff i Trondheim.

Omprofilering av Rimi på Hjorten kjøpesenter. Nå blir det Coop Extra.

Bjarne Johan Faxvaag vil bygge 9-15 helårsboliger i Vikan, Kvenvær.

Sjømatfestival arrangeres ved Knarren i Knarrlagsundet.

Bachke & Co bygger nytt fryse- og tørrlager på 4000 kvm på Hitra kysthavn.

Sterk uenighet mellom Hitra og Frøya om kommunesammenslåing.

Stort vannbasseng bygges på Sandstad, skal betjene industrien på Jøsnøya.

Gjøres klart for sjøtransport av laks fra Kysthavna til Kontinentet.

Ole-Magnus Strand fra Hitra vektløfterklubb tatt ut på landslaget til Nordisk mesterskap.

Travbanen i Neverlia åpnes med travløp etter 15 år med planer og anleggsarbeid.

To ungdommer fra Hitra, 18 og 19 år, mister livet i tragisk trafikkulykke ved Åstfjorden.

Turistanlegget Angelamfi i Grefsnsvågen solgt til Steinsjø As v/Jan Stene.

2016

Lars Otto Eide får journalistpris for beste lokaljournalistikk, utdelt på Hell-konferansen. Han fikk også pris fra Polaris Media, i kategorien nyheter.

Politimester Nils Kristian Moe overtar ledelsen av det nye, større politidistriktet.

Ny bru bygges over Lakselva, Fillan. Fv.714 stengt i fire dager under bygginga..

Videregående skole på Hitra og Frøya slås sammen. Opprettholder to skolesteder. Espen Arntsberg blir rektor for begge skolene.

Skolebygget på Gammelsætra blir asylmottak.

Hitterværing i tredveårene omkom i en frontkollisjon på Fv714 ved Våvatnet.

Hestnes Offshore & Aquaservice AS kjøpes opp av Aqualine AS på Frøya.

Nye kraftlinjer og kraftmastere skiftes ut fra fastlandet til Hitra.

Hamna gård selges for 13,4 mill.kr, blir den dyreste private eiendommen på Hitra

Dolmsundbrua åpnes endelig 3. juni. 32 meter høy og 462 meter lang.

Alfo AS ønsker velkommen i nybygg ved hovedveien.

Hitra industripark på Jøsnoya ligger klar. Venter på første etablering.

Hjorten Hotell står ferdig, offisiell åpning i juni.

Havbruk utgjør nå 56 prosent av Trøndelagseksporten.

Lokalavisa på Nord-Norgetur, traff på anleggsbiler til Hitra Bygg & Betong i Sørkjøbotn.

Nytt barnehagebygg åpnes i Fillan.

Havbruksregion nr.1 – ny samarbeidsavtale mellom Frøya, Hitra og Trondheim.

Asylmottaket i Gammel-Fillan legges ned. UDI sier det ikke er behov.

Skjebnedag for Hopsjøen endte med fortsatt lokalt eierskap, Hopsjøstiftelsen.

Lerøy AS gjør vedtak om å bygge ny laksefabrikk på Jøsnoya.

El-Konsult AS flytter inn i nytt bygg ved Frøyatunnelens åpning på Dolmøya.

Kystmuseet lager egen utstilling om forliset til russiske «Jedinorog» i 1760.

Dalpro AS legger ned gartneriet. Siste år med julestjerner.

Redningsselskapet overtar tilbringertjenesten som frakter loser ut til skip i leia.

Kommunestyret vedtok 48 nye veinavn på Innhitra.

Politimesteren velger Hitra som eneste tjenestekontor for øyregionen.

Hitra historielag 2022

Lokalhistorie er interessant lesestoff for mange. Etter hvert tror vi interessen også fanges opp av de som er yngre. Folk vil gjerne vite mer om hvordan det var å leve på Hitra for foreldre, besteforeldre og oldeforeldre. Se gamle bilder og lese hvordan livet var.

Og historielaget vil gjerne sørge for at våre etterkommere skal få vite mer om livet som forfedrene våre har levd. Det er viktig kulturarv vi bidrar til å formidle. Årboka kommer også denne gangen uten noe bundet tema innholdsmessig. Det er flere av våre medlemmer og andre, som sitter på interessante historier som gir ny innsikt og kunnskap; derfor benytt anledningen.

Selv har vi ikke noe stort apparat til å gjennomføre ønskede og nødvendige prosjekter, men vi kan åpne dører og bidra med historier og bilder slik at vi når målsettingen som er nedfelt i våre vedtekter. Vi trenger enkeltpersoner med initiativ som vil bidra.

Dolmgruppa til historielaget er nå utvidet til fire medlemmer som bidrar aktivt i arbeidet med tilrettelegging i landskapet omkring Dolm. Det er skogrydding, stier og veier bygges og gjør kulturlandskapet rundt den gamle prestegården tilgjengelig for allmennheten. Det skal være lystbetont dugnadsarbeid, blir det påpekt fra gruppa, som kan tenke seg flere medlemmer.

I høst var det vellykket treff for både medlemmer og andre interesserte på Hemnskjela med vandring og info om alle krigsminnene som befinner seg på øya. I etterkant samling og sosialt samvær i grendahuset Øytun med servering.

Vi har også arrangert treff på Kystmuseet der Jostein Molde holdt foredrag om utvandringen til Amerika.

Historielaget ønsker å gjøre små glimt kjent og tilgjengelig for medlemmene. Gjennom bilder er det lettere å se og forhåpentligvis forstå lokalhistoria. Ikke minst i dag der folk har det svært så travelt, - mange haster forbi og har mer enn nok med hverdagen. Spesielt har ungdommene våre lettere for å knytte historier til bilder.

For mer info, se: **www.hitrahistorielag.no**

Her finnes det nå rundt 1450 bilder med korte informative tekster. Mange av bildene er også lagt ut på Facebook der historielagets gruppe har ca. 2.180 følgere/venner. Vi er fortsatt interessert i å låne dine gamle bilder for scanning, eller send oss gamle bilder som du allerede har fått digitalisert. Bildebasen skal ikke være vitenskapelig dokumentert, men gi oss innsyn og noen viktige fakta fra hverdagslivet.

Årboka som du nå leser, gir historielaget ut i samarbeid med Kystmuseet.

Vi ser gjerne at enda flere griper sjansen og forteller sin historie før det blir for sent. Mange sitter på historier som ettertida helt sikkert vil ha interesse av.

Lars Erik Strand Vitsø

leder, Hitra historielag

Bli medlem i Hitra historielag!

Hitra historielag ble stiftet i 2007. Sammen med Kystmuseet gir vi ut årboka «Skarusetta». Det er 15. årgang du nå leser i. Årboka er vårt største prosjekt. Du finner mer om oss på www.hitrahistorielag.no
Her ligger det lokalhistoriske artikler, og etter hvert en interessant bildebase med korte, utfyllende tekster. De siste årbøkene, unntatt den aller siste, ligger åpent på nettet og du kan bla og lese i alle disse årbøkene.
Følg oss også på Facebook, der har vi f.t. ca. 1900 medlemmer i gruppa.

Årboka er gratis for historielagets medlemmer. Den inngår i årskontingenten på kr 250 (både 2022 og 2023). Boka blir også lagt ut for salg, blant annet på Museumsbutikken ved Kystmuseet og ved avdelinga som

Kystmuseet har ved Hurtigbåtterminalen på Sandstad. De som ikke er medlemmer i historielaget, betaler en pris av kr 250.

Medlemstallet er relativt stabilt, noen faller fra, men det kommer også nye til.

Vi oppfordrer alle som er glad i lokalhistorie, til å melde seg inn i historielaget og gjerne verve nye medlemmer. Målet vårt er å ta vare på felles lokalhistorie på en god måte til kunnskap for våre etterkommere.

Vil du bli medlem av historielaget, eller verve et medlem, kan du sende epost til: **post@hitrahistorielag.no**, du kan kontakte et av styremedlemmene, eller bruke kontaktskjemaet på nettsida vår.

Nå kan du også **vippse** årskontingenten til nr: **542778**.

Du går inn på ”**Kjøp og betal**”.

HUSK Å OPPGI NAVN!

Vårt kontonummer i Hemne Sparebank:
4312.13.37127

HUSK Å OPPGI NAVN!

Styret 2022 har bestått av:

Leder: Lars Erik Strand Vitsø, tlf. 957 64 589, epost: larerivi@online.no

Nestleder Bernt J. Fjeldvær, tlf. 926 06 169, epost: Bernt.fjeldvaer@mist.no

Kasserer Arnt Breivoll, tlf. 909 23 287, epost: arnt-br@online.no

Styremedlemmer:

Astrid Mortensvik, tlf. 481 38 581, epost: Astmo@trondelagfylke.no

Stig Strøm Sæther tlf. 470 29 350 epost: sathergutt@hotmail.com

Perly Helsø tlf. 909 99 513 epost: helsoeperly@gmail.com

Edgar Østreim, tlf. 906 86 406, epost: edgarost@hotmail.com

Hans Jakob Farstad tlf. 951 99 590, epost: hans.jakob.farstad@mist.no

Varamedlemmer:

Torfinn Stub, tlf. 908 92 771, epost: torfinn.stub@hitra.kommune.no

Sonja Skaget, tlf. 993 52 270, epost: sonja.skaget@icloud.com

Gunnar Andresen, tlf. 417 60 840, epost: pensjonist50@gmail.com

Kystmuseet i Sør-Trøndelag

Historie

Kystmuseet i Sør-Trøndelag ble oppretta i 1981 under navnet Hitra bygdesamling. Etter at museet fikk fylkesansvar for kystkultur, ble navnet endra til Kystmuseet i Sør-Trøndelag. I 2009 ble Kystmuseet en del av Museene i Sør-Trøndelag. Kystmuseet overtok det tidligere meieribygget på Hitra i 1995, og dette er i dag Kystmuseets hovedbase.

Samfunnsoppgaven

Museets oppgave er å ta vare på historien og dokumentere de endringene som har skjedd gjennom tida. Vi er samfunnets kollektive minne, og skal bevare og formidle kunnskap, slik at folk lettere kan forstå fortida. Kystmuseet skal være historiefortelleren som binder fortida og nåtida sammen. Kystmuseet følger den internasjonale museumsorganisasjonen ICOM sitt museumsetiske regelverk.

Kystmuseets hovedbase ligger i Fillan. Her finnes utstillinger, museumsbutikk, kafe, møtelokaler, Meierisalen, nærmagasin og kontorer for personell og ledelse. I samarbeid med Hitra kommune driver Kystmuseet helårig turistinformasjon her, og her holder også Hitra kino til.

I dag

Kystmuseet i Sør-Trøndelag er mer enn bare museumsbygget i Fillan:

- forvalter av prestegården og kulturlandskapet på Dolm
- driver av utstilling om krigsminnene på Hemnskjela
- ansvarlig for drift og utvikling av slektsdatabasen Hitterslekt
- formidler av kunnskapen om framvekst og utvikling av norsk havbruksnæring (lokaler i Terminalbygget på Sandstad)
- drift av Norsk havbruksarkiv og Kystmuseets del av det store gjenstandsmagasinet på Dora i Trondheim
- ansvarlig for og eier av Skagestua i Fillan
- utgiver av årboka Skarvsetta i samarbeid med Kystmuseets venneforening: Hitra historielag

Siden 2012 har Kystmuseet i Sør-Trøndelag formidlet kunnskap om norsk havbruksnæring, både gjennom utstillinger og visningsturer på sjøen. Turene går fra museets havbruksbase i Terminalbygget på Sandstad til oppdrettsanlegg i nærområdet i samarbeid med Lerøy Midt AS. Her får ei gruppe besøkende ny kunnskap om fiskeoppdrett fra merdkanten ved Storskogøya.